özgürlük yolu

aylık siyasi dergi

- **1 MAYIS 1978**
  EMEKÇİ HALKIN BAŞARISI
- **Bölücülük Yapanlar Faşistler ve Gericilerdir**
- **SOVYETLER BİRLİĞİNDE BASIN ve KÜRTLER**
- **Bir Yılan Masalı : Toprak Reformu**

36
MAYIS

özgürlük yolu aylık siyasi dergi

MAYIS : 1978
YIL : 3
SAYI : 36

İÇİNDEKİLER

Sahibi: **Faruk ARAS** — Yazı İşleri Müdürü: **S. Sırrı FEROĞLU** — Yönetim ve Haberleşme Adresi: Dizdariye Medresesi Sok. **Deniz Apt.** No. 8-8, **Çemberlitaş - İSTANBUL** — Abone: **Yıllık:** 150 TL. — **Altı aylık:** 75 TL., Dış ülkeler iki katıdır. — İstanbul Dağıtım: **TAN-DA** — Ankara Dağıtım: **ANKARA BÜROMUZ.** Sümer Sok. Beyaz Ap. 12/2 **Demirtepe - ANKARA** — Baskı: **ÖREN Basımevi** — Dizgi: **EVREN Matbaası** — Kapak: **IŞIK Matbaası.**

1 MAYIS 1978
EMEKÇİ HALKIN BAŞARISI

Yüzbinlerin katıldığı İstanbul'daki 1 Mayıs gösterisi coşkuyla geçti ve hiç bir olay çıkmadan sonuçlandı. Bu başarılı gösteri halk düşmanı güçlerin heveslerini kursaklarında bıraktı.

Burjuva basını ve politikacıları daha günlerce önceden bir karamsarlık ve korku havası estirdiler. Geçen yıl olduğu gibi bu yıl da kanlı olaylar çıkacağı söylentisini yaydılar, kitleleri 1 Mayıs'a katılmaktan caydırmaya çalıştılar. Onlar, gerçekte de kanlı olaylar çıkmasını gönülden istemekteydiler. Faşist dikta heveslileri, özellikle de yeni hükümetin kuruluşundan bu yana kanlı terör olaylarını tırmandırıyorlar. Malatya, Iğdır ve Kars olayları bunun son ve geniş boyutlu örnekleri. Ülkeyi bir uçtan bir uca kana bulamak, kitleleri birbirine düşürmek ve faşist bir diktaya ortam hazırlamak için vargüçlerini harcıyorlar. Bunlar, bu tırmanış içinde, 1 Mayıs'ta çıkarmayı umdukları olaylara da büyük ölçüde bel bağlamışlardı. Ama bir yandan Taksim alanı çevresinde alınan güvenlik önlemleri, diğer yandan DİSK'in ve 1 Mayıs törenlerine katılan diğer demokratik örgütlerin aldıkları tedbirler bu umutları boşa çıkardı. Yürüyüş ve miting tam bir düzen, disiplin içinde geçti.

Diğer yandan, burjuva basınının yaymağa çalıştığı korku dalgası ne işçileri, ne diğer devrimci ve demokratik güçleri sindiremedi. 1978'in 1 Mayıs töreni geçen iki yıldan daha görkemli biçimde geçti. İşçiler, öğrenciler, öğretmenler, çeşitli mesleklerden insanlar, diğer kentlerden ve İstanbul'dan Taksim alanına düzenli kollar halinde dalga dalga aktılar. İzmir'den, Çukurova'dan, Diyarbakır'dan, Bitlis'ten, Bingöl'den, Trabzon'dan, ülkenin en uzak köşelerinden, kendi dar olanaklarının çok üstünde fedakârlıklara katlanarak, tehditlerden korkmayarak, kararlı bir yürekle gelmişlerdi. Yürüyüş kollarının toplandığı ve yürüdüğü caddeler bayraklar, pankartlar, sarı-al giysilerle bir çiçek bahçesine döndü. Caddeler ve Taksim alanı devrimci marşlar, türküler ve sloganlarla çınladı. Türkiye'nin emekçi insan-

ları, aydınlar, omuz omuza yürüyen emekçi halkları, sömürüye, zulme karşı kararlı, inançlı mücadele bilinçlerini dosta - düşmana bir kez daha gösterdiler.

Burjuvazinin yaydığı korku ise en çok kendi mensuplarını etkiledi. Sömürücü takımı, 1 Mayıs gününden önce özel arabalarına atlayıp panik içinde kenti terkettiler.

Gerici basın, âdeta olaylar çıkacağından emin, yeni hükümete ve en başta da devrimci - demokratik güçlere saldırıya geçmeye hazırlanmıştı. 1 Mayıs'ta umduklarını bulamamak, tertiplerini başa götürememek onları büyük bir düş kırıklığına uğratmış olmalı... Ama yine de hızlarını alamadılar. Bazıları, kanlı olaylar çıkaracağından emin olarak bir gün öncesinden döşedikleri başlıkları yayınladılar: «Bir Mayısta yine kan aktı!» Bazıları, atılmamış sloganları atılmış gibi gösterdiler ve bunlar üzerinde fırtına koparmaya çalıştılar.

Gerici basın ve gerici sınıfların parlamentodaki adamları şimdi 1 Mayıs günü söylenen sloganlara, taşınan pankartlara ateş püskürüyorlar: Taksim alanı kızıl meydana dönmüş! Vatan bölünüyormuş! Anayasa çiğnenmiş! Hemen bu işin üstüne gidip vatanı kurtarmak gerekirmiş! Bir düzen, disiplin içinde geçen, kimsenin burnunun kanamadığı bu dev gösteri onları neredeyse çıldırtacak!

Alıdığı güvenlik önlemleri için hükümete fena öfkeleniyorlar. Çünkü böylece onlar 1977 Mayısında yaptıklarını tekrarlıyamadılar.

Günlerdir ki, bir «bölücülük» edebiyatı yapıyorlardı. Kendi kanlı eylemlerini, cinayetlerini Kürt halkının üstüne yıkmaya, ırkçılığı şahlandırmaya çalışıyorlardı. Ama 1 Mayıs'da çeşitli halklardan, emekçi ler yanyana, kol-kola yürüdüler, yüzbinlerce insan hep bir ağızdan «Kahrolsun ırkçılık», «Kahrolsun şovenizm», «İşçilerin Birliği - Halkların Kardeşliği», «Faşizme karşı omuz-omuza» diye haykırdılar. Burjuvazinin yıllar yılı emekçi saflara şırınga ettikleri şovenizm hastalığı bu safların dışına atılıyor, kitleler ırkçılığa, zulme karşı birleşiyorlardı. Burjuvazi işte bu nedenle sara nöbetine tutulmuş gibi çırpınıyor, yırtınıyor! Gerici güçler işçi sınıfına ve Kürt halkına karşı yeni haçlı seferlerine özeniyorlar. İflâh olmaz şovenler parlamento kürsüsünden saldırı komutları vermeye kalkışıyorlar: «Birleşelim» diyorlar «Üstüne yürüyelim» diyorlar. «Hemen şimdi!» diyorlar...

Yavaş olun beyler! Sinirlerinize hakim olun! Nereye sefer niyetindesiniz? Karşınızda uysal ortaçağ köleleri mi var?. Boşuna çırpınıyorsunuz. Çırpındıkça batacaksınız. Bu köhnemiş düzeniniz sizinle birlikte batıp gidecektir. Ne işçi sınıfının boynundaki zincirleri, ne emekçiler ve aydınlar üzerindeki zulmü, ne de Kürt ulusu ve diğer

halklar üzerindeki bu çağ dışı baskı ve sömürü mekanizmasını uzun süre yaşatamıyacaksınız. Sopaya davranmaya pek heveslenmeyin, çünkü o sopa sizin başınızda patlayabilir....

* * *

Gerici güçler, geçen yıl düzenledikleri kanlı bir Mayıs tertibinin sorumluluğunu da işçilere, devrimci ve demokratlara yüklemeye, olayları solun kendi iç çatışmaları gibi göstermeye çalışmışlardı. Gerçi fazlasıyla saf insanların dışında buna kanan olmadı. Saldırı, göz göre göre meydanın çevresinde pusu kurmuş faşist güçler tarafından yapılmıştı. Yine de burjuva basını 1 Mayısı kamuoyunda belâlı, her an kanlı olaylara gebe bir gün gibi göstermeyi bir ölçüde başarabilmişti. Zaten burjuvazi tüm ülkelerde, ötedenberi işçi sınıfının devrimci mücadelesini şiddetten, terörden, kan dökücülükten yana olmakla suçlamıştır. Oysa gerçek bunun tersidir. Kan dökücü olan, zorbalığa - teröre başvuran dünyanın her yerinde sömürücülerdir.

Bu yıl 1 Mayıs törenlerinin olaysız sona ermesi, daha doğrusu gerici güçlerin olay çıkarmasına fırsat verilmemesi de, geçen yılki kanlı olayların tertipçilerinin kimler olduğunu gösteriyor. 36 devrimci, yurtsever kişinin ölümüne yol açan bu canice tertibin suçluları bugüne dek bulunamamışlardır. Elbette bunları koruyanlar var. Doğan Öz'ün katilleri, Malatya ve Pazarcık olaylarının tertipçileri de henüz yakalanamadı. İşin içinde, faşist dikta peşinde koşan terör örgütleri var. Bunların üstündeki perde kalktığı zaman bu cinayetlerin, tertiplerin sorumluları da açığa çıkacaktır.

Bay Demirel, Bay Türkeş ve ortakları, yavuz hırsız ev sahibini bastırır misali, gülünç bir biçimde terörün, cinayetlerin suçunu sola ve demokratik güçlere yıkmaya çalışıyorlar. Telâşları son günlerde iyiden iyiye artmış bulunuyor. Ancak demagojiyle kitleleri aldatmak artık o kadar kolay değil. Kitleler Bay Demirel'in ve Türkeş'in demokrasiyle bir alıp vereceklerinin olmadığını çok iyi biliyorlar. Onların ve onlar gibilerin, yaptıklarının hesabını verecekleri günler de elbet gelecektir.

* * *

1 Mayıs nedeniyle burjuvazinin safında işçi sınıfına, devrimci ve demokratik güçlere saldıranlar arasında Maocu kalpazanları da unutmamak gerekir.

Maocular 1 Mayıs törenlerine alınmıyacaklarını anlayınca DİSK yönetimine karşı ikiyüzlü tavırlarını hemen terkedip saldırıya geçtiler. Aydınlık gazetesi de, burjuva basınının dilini benimsedi. 1 Mayıs

yürüyüşünü provakasyona açık diye niteledi. Havayı bulandırmak için ne gerekirse yapmaya çalıştı.

Bazı iyi niyetli insanlar, hâlâ da Maocuların oynadığı beşinci kol rolünü gereği gibi kavramayıp kendilerini sosyalist diye niteleyen bu adamların neden 1 Mayıs törenlerine alınmadıklarını düşünebilirler. Ancak Maocular, epey zaman var ki, işi «masum» bir görüş ayrılığı yapmaktan çıkarıp düşmanın safını seçmişlerdir. Maocu hareketin ipleri çoktandır ki, emperyalizmin eline geçmiştir. Onlar işçi sınıfı hareketinin birliğini, dayanışmasını bozmayı üstlenmişlerdir. Dostları düşman, düşmanları dost gibi gösterme çabası içindedirler. Onlar sosyalist ülkelere —başta Sovyetler Birliği olmak üzere— düşmanlık politikası güdüyorlar. Bunun yanısıra dünyanın diğer ülkelerindeki Marksist-Leninist partileri, işçi sınıfı partilerini ve kendileri gibi düşünmeyen herkesi de düşman gibi gösteriyorlar. Onların propagandası yalnızca emperyalizme ve her ülkenin gericilerine yarıyor. Onlar açıkça gerici güçlerin safında yerlerini almışlardır. Bu durumda onları da solun ve demokratik hareketin içinde bir çizgi saymak olanaksızdır.

Bu nedenle maocuların 1 Mayıs törenlerine alınmamasından daha doğal birşey olamaz. İşçi sınıfının, bu sosyalizm düşmanlarını, sınıf bozguncularını kendi eliyle emekçi safların içine sokması beklenemezdi. Nitekim Maocuların yokluğu hiç de demokratik saflar için bir eksiklik olmadı; tersine bu güçlü gösterinin herhangi bir biçimde yozlaştırılmasına, ona gölge düşürülmesine, Maocuların oyun ve tertiplerine de fırsat verilmemiş oldu.

* * *

1 Mayıs 1978, burjuvazinin büyük psikolojik saldırısı ve gerici güçlerin tehdidi altında, ama yine de güçlü bir biçimde kutlandı. Diğer yandan 1 Mayıs törenlerinin yalnız İstanbul'da düzenlenmesi diğer bölgelerdeki emekçilerin, aydınların, yurtseverlerin bu törenlere katılmasını büyük ölçüde engellemekte ve çoğu zaman da olanaksız kılmaktadır. Van'dan, Kars'tan, Antakya'dan kalkıp İstanbul'a 1 Mayıs törenine katılmanın güçlüğü ortadadır. Bu, en azından 3-4 günlük bir zaman ve emekçilerin küçük bütçeleri için büyük bir maddî külfeti gerektirmektedir. Bu nedenle de 1 Mayısların ülkenin çeşitli yerlerinde, özellikle de tüm büyük kentlerde kutlanması için çaba gösterilmeli ve gelecek yıl kutlama töreni salt İstanbul'a hasredilmemelidir. Böylece çok daha geniş yığınların, milyonların 1 Mayıs kutlaması mümkün olacaktır.

Diğer yandan, diğer işçi gösterilerinde, demokratik kitle hareketlerinde olduğu gibi, 1 Mayıslarda da bazı demokratik talepleri dile getirmekten ürkmek, onları gelecek dönemlere ertelemek eğilimi yanlıştır. Burjuvazinin, işçi sınıfının ve ezilen diğer halk yığınlarının birtakım taleplerinden ürkmesi doğaldır. Burjuvazi 141-142'nin kalkmasından elbet de ürküyor ve işçi sınıfının politik örgütlenmesini tehdit altında tutuyor, sınırlandırıyor. Gerici güçler, en çok da Kürt halkının özgürlük isteğinden, demokratik ve ulusal haklar talebinden paniğe kapılıyorlar. Pekişmiş sömürgeci ve ırkçı gelenek için bu da doğal birşey. Kürt halkının özgür olmasını istemek onlara göre bir felâkettir. Oysa açıktır ki, işçi sınıfı için, emekçiler için böyle bir talepten ürkmek için hiç bir neden yoktur. Tüm halklar gibi Kürt halkı da elbet özgür olmak isteyecektir ve bu onun hakkıdır. Her iki halkın emekçileri ve Türkiye'nin tüm insanları özgür, demokratik bir toplum için sömürü ve zulüm düzenine karşı birlikte, omuz omuza mücadele edeceklerdir. İşçi sınıfı, toplumdaki en devrimci sınıf olarak, öncü rolüne yakışacak biçimde tüm baskılara karşı çıkmakla görevlidir. Ve zaten işçi sınıfı hareketi günden güne gelişmekte, burjuvazinin şartlanmalarını kırmakta ve burjuvazinin gösterdiği yolda değil, kendi devrimci yolunda yürümektedir. Burjuvalar ve diğer gericiler bundan telâşa kapılıyorlarsa bu da onların bilecekleri bir şey.

Bölücülük Yapanlar Faşistler ve Gericilerdir

Faşist bir dikta peşinde koşanlar, geçtiğimiz 2-3 ay içinde terörü iyiden iyiye yoğunlaştırdılar. Faşist terör, İstanbul ve Ankara'da öğrenci kitlesi içine atılan bombalarla kitle katliamı biçimine dönüştürüldü. Iğdır ve özellikle Malatya'da yaratılan olaylarla doruğuna çıkarıldı.

Yeni hükümetin kuruluşundan sonra faşist güçlerin izledikleri taktik açıktır: Terörü yoğunlaştırmak, yeni hükümetin terörle başa çıkamadığı kanısını kitlelerde yaygınlaştırmak; böylece kanlı MC dönemini, Demirel, Türkeş ve ortaklarının zulmünü gözardı etmek; diğer yandan da terörün gerçek örgütleyici ve yürütücüleri olan gerici faşist örgütleri, faşist MHP'yi, Ülkü Ocaklarını, perde arkasındaki AP'yi, Kontr-Gerilla'yı, CİA'yı vs. gözlerden gizleyerek suçlu diye sol hareketi ve Kürt halkını göstermek.

Gerici basın, (buna çok tirajlı tüm burjuva basını dahil), AP, MHP gibi gerici, ırkçı partiler, şovenizmi meslek haline getiren Mak-Kertiler ve onların korosuna katılan Feyzioğlu, Bozbeyli gibileri günlerden beridir ki bir «bölücülük» edebiyatı tutturmuşlardır. Onlara göre bu anarşik olayların altında «bölücüler» var. Hem sağ, hem sol örgütlerde anarşiyi kıştırtanlar, yürütenler onlar... Bu baylar Kürt halkının adını açıkça ağızlarına almaktan kaçınıyorlar, ama ne demek istediklerini herkes biliyor.

Faşist ve gerici tüm güçlerin bu taktiğini deşifre edecek, bunların maskesini düşürecek demokratik güçler ise, ya bu taktiği gereği gibi kavramamakta, ya da ona karşı gereği gibi çıkmamakta, bir bakıma uyuşukluk içinde bulunmaktadırlar. İlerici geçinen gazetelerin devrimciliklerine toz kondurmayan ünlü fıkra yazarları, ya bu konuda suskunluk içindedirler, yada, kimi zaman, gerçek «milliyetçilerin» kendileri olduğunu ispat yolunda, bu koroya katılıp «bölücülere» şöyle bir posta atmaktan geri kalmıyorlar... CHP ise, her zamanki masumiyet savunması içinde, «Benim hiç bir suçum yok» demekle

yetiniyor... Şöyle adam gibi ortaya çıkıp da, «Yahu bu terörü yoğunlaştıran, teşvik eden, yürüten sizsiniz, sizin örgütlediğiniz adamlardır, bu cinayetlerin sorumlusu sizsiniz.» demek cesaretini kendinde bulamıyor. Üstelik, gerici koronun öfkesini yatıştırmak için sola ve Kürt halkına baskılar yapmaktan, tehditler savurmaktan geri kalmıyor.

«Bölücülük»ten Muratları Nedir,

Bu bayların bölücülükten muratları nedir? Eğer onlar bununla Türkiye'de Kürt halkının varlığından sözetmeyi, bu halkın gaspedilmiş ulusal demokratik haklarını savunmayı, Kürt halkı ve -sayıca az da olsalar- Laz, Çerkez, Arap, Gürcü ve diğer halklar üzerindeki baskılara, zulme karşı çıkmayı kastediyorlarsa —ki bunu kastettiklerine kuşku yok— böyle birşeye bölücülük demek için insanın herhalde çok sivri zekâlı olması gerekir! Bu mantığa göre, özgürlüğü için mücadele eden Filistin halkı da bölücüdür. ABD'de ırk ayrımına karşı çıkan zenciler, Kızılderililer, Porto Riko'lular da bölücüdürler!...

Hak istemenin, zulme karşı çıkmanın adı ne zamandan beri «bölücülük» olmuştur? Sömürgecilere, ırkçılara, başka halklar üzerinde ulusal boyunduruk uygulayanlara karşı çıkmaya ne zamandan beri «bölücülük» deniyor?

Ama biz bu sömürgecileri, bu ırkçıları iyi tanırız. Emekçi halkı iliklerine kadar sömürenler, açlığa, işsizliğe terkedenler, emekçi halkın mücadelesi karşısında nasıl kuduruyorlarsa, sömürüp zincire vurdukları, köleleştirmek istedikleri Kürt halkının direnişi karşısında da öylesine kuduruyorlar ve «bölücülük!» narası atıyorlar.

Onlar Türk ve Kürt halklarının yanyana, kardeşçe yaşayabileceklerine inanmıyorlar, daha doğrusu bunu istemiyorlar. Onlar emekçilerin kardeşçe duygularından, birliğinden, dayanışmasından it gibi korkuyorlar. Emekçi halkı birbirine düşman etmek, birbirine kırdırtmak için dün elden geleni yaptılar ve bugün de yapıyorlar. Çünkü onların sömürü ve zulüm düzeni ancak böyle devam edebilir.

Para babaları, toprak ağaları, militarist ve ırkçı tayfası Kürt halkının varlığına, Kürdistan'ın varlığına bir türlü gönüllerini alıştıramıyorlar. Gözleri kör mü, Türkiye'de 10 milyonun üzerindeki Kürt halkının varlığını görmüyorlar mı? Görüyorlar elbet. Ama bir kez yalan söylemeyi, gerçekleri gizlemeyi alışkanlık ve siyaset haline getirmişler. Kürdistanı bir sömürgeye çevirmişler. Sömürü ve zulmü sürdürmek için yalana ihtiyaçları var. Oysa emekçi kitlelerin bu yalana ihtiyaçları yoktur. Onlar kimseyi sömürmüyorlar, kimseye zulmetmeye de ihtiyaçları yoktur. Tersine Türk emekçileri de aynı para babaları ta-

rafından sömürülüyor ve zulüm altında tutuluyorlar. Kürt ve Türk halkı ve öteki halklar yanyana kardeşçe yaşayabilirler. Sömürü ve zulüm düzenini yerle bir edip özgür ve demokrat bir toplumu, kardeşlik ve barış düzenini birlikte kurabilirler, kuracaklardır.

Kürt halkının özgürlüğe kavuşması emekçileri bölmez, tersine birleştirir, onlar arasındaki dayanışmayı güçlendirir. Örnek mi: İşte Sovyetler Birliği: Orada onlarca halk yanyana, eşit şartlar altında kardeşçe yaşıyorlar. İşte Yugoslavya: Orada altı tane cumhuriyet bir birlik oluşturmuş. Türkiye Başbakanı Ecevit, kısa bir süre önce Yugoslavya'yı ziyaret etti ve bu cumhuriyetlerden bazılarına da uğradı. Orada kendi anadillerindeki okullarda okuyan ve gazeteler, kitaplar çıkaran Türkler de var. Bütün bunlar oluyor diye Yugoslavya bölünüyor mu? Tersine, eğer böyle olmasaydı belki Yugoslavya birkaç parçaya ayrılmış olacaktı. Para babaları, ırkçılar, şovenler bu konuda binbir yalan ve şamatayı koparsalar bile emekçiler gerçeğin böyle olduğunu biliyor veya günden güne anlıyorlar. Halkların özgürlüğünü, haklarını savunmak, onlar üstündeki zulme karşı çıkmak bölücülük değil, birliğe hizmettir.

Bölücülüğü Egemen Sınıflar Yapıyor

Halklar arasında ayrım yapanlar, onları birbirine karşı kışkırtanlar egemen sınıflardır. Çünkü onların bu işte yararı var.

Dergimizin ilk sayısından bu yana, para babalarının, sömürücülerin emekçileri nasıl böldüklerinin, birbirine düşürdüklerinin pekçok örneğini verdik. Örneğin daha ilk sayımızda «Faşistler Alevi-Sunni çatışması yaratıyor» başlıklı bir yazı var. Bu yazıda ırkçıların, halk düşmanlarının nasıl Türkiye'nin dört bir yanında alevi ve sünni yurttaşlar arasına düşmanlık soktuğu, onları birbirine düşürdüğü ve bundan yararlandığı anlatılıyor. Emekçi halkın bu oyunlara gelmemesi, birlik ve dayanışma içinde olması savunuluyor.

Geçtiğimiz yıllarda Ağrı'da, Iğdır'da, Erzincan'da ve daha birçok yerde MHP'liler ve onları himaye eden AP'liler, onların gizli-açık yan örgütleri çeşitli olaylar çıkardılar, alevi ve sünni halkı birbirlerine düşürdüler. Dergimiz tüm bu olaylar üstünde durdu, faşistlerin oyunlarını açığa vurdu, emekçi halkı bu oyunlara karşı uyardı.

Son Malatya, Pazarcık ve Iğdır olayları ise aynı oyunun bir devamıdır.

Faşistler Niçin Alevi-Sünni Çatışması Yaratıyor?

Bunun nedenlerini dergimizde daha önce de birkaç kez yazmıştık. Gerici güçler, son yıllarda halk kitlelerindeki uyanışı engellemek, emekçi halkın saflarını bölmek, dikkatleri sömürü ve zulüm düzeninden başka yana çekmek, kitleleri birbirine düşürmek için türlü oyunlar denedi. Bunlardan biri de mezhep çatışmaları yaratmak, eskiden kalma bazı sürtüşmeleri körüklemek, derinleştirmekdir.

Dikkat edilirse bu sürtüşmeler Alevi ve Sünni halkın yanyana kitleler halinde yaşadıkları illerde sergileniyor. Geçtiğimiz yıllarda bu nitelikte olan Erzincan, Malatya, Sivas, Maraş, Antep, Antakya, Muş ve benzer durumdaki yerlerde birçok çatışmalar yaratıldı. Bu çatışmalar sistemli biçimde, ırkçı, gerici örgütler partiler tarafından yaratıldı.

Bir kez alevi-sünni çatışması yaratılıp derinleştirildi mi, artık okulda, fabrikada, mahallede, sosyal yaşamın her düzeyinde sınıf mücadelesi, patron-işçi, ağa-köylü çelişkisi ikinci plana itilmekte ve emekçi halk bu türden çelişkilerle uğraştırılmaktadır. Emekçiler sömürücüleri unutup birbirlerini, karşı taraftan emekçileri düşman gibi görmektedirler. Onlar, birbirleriyle dayanışacakları yerde, kendi inanç larından sömürücülerin, kışkırtıcıların çevresinde toplanmaktadırlar.

Diğer yandan bu illerde Kürt halkı nüfus bakımından çoğunluktadır. Kürt halkının bir kesimi sünni, bir kesimi ise alevi inançtadır. Son yıllarda Türkiye'de genel olarak devrimci ve demokratik hareketin gelişmesinin yanısıra, Kürt halk kitlelerinde ulusal baskıya, zulme karşı bir bilinç ve mücadele de gelişmektedir. Artık aşiret, mezhep ayrımları önemini yitirmekte ve ulusal demokratik saflarda bir birlik doğmaktadır. İşte alevî-sünnî çatışmasını kışkırtanlar aynı zamanda Kürt halkının bu ulusal demokratik cephesini parçalamayı, Kürt halkını birbirine düşürmeyi amaçlıyorlar.

Sünni işçiyi alevi işçiye düşman et, alevi köylüyü sünni köylüye düşman et; böylece emekçilerin cephesini bölmüş olursun.. Sünni ve Alevi Kürtleri birbirine düşür, böylece Kürt halkının mücadelesini bölmüş olursun.. Artık onlar birbiriyle uğraşadursunlar; sen de çubuğunu yak, keyfine bak!

Oyun bu kadar açık. Bu çatışmalarda emekçi kitlelerin, devrimci ve demokratik güçlerin ve ulusal baskı altındaki halkımızın hiç bir yararı yok. Onun için de bu çatışmaları solcular yahut Kürt devrimci ve demokratları değil, faşistler, her türden gericiler yaratıyorlar. Ve bütün bunları yapanlar, sonra da utanmazca, alçakça dönüp başkalarını suçluyorlar, kendi suçlarını sosyalistlere ve Kürt yurtseverlerine yüklemeye kalkışıyorlar.

Malatya Olayları Faşist Canilerin Eseridir

Faşist dikta peşinde koşan açık ve gizli çeteler, son aylarda, gözü dönmüş bir biçimde terörü ayyuka çıkarıp kendi gönüllerinde yatan bir diktayı gerçekleştirmek için çırpınıp dururken yeniden alevi-sünni çatışmalarını da devreye soktular. Böylece büyük kitle çatışmaları yaratabileceklerini ve dikta ortamını kaçınılmaz kılacaklarını hesaplamışlardı. Pazarcık ve Malatya'ya gönderilen bombalar bu hesapların ürünüdür. Alevi ve Sünni halkın önde gelen, etkili kişilerini bu bombalarla öldürmek ve bunu karşı tarafın üstüne yıkmak..

İlerde, ihtimal ki bu bombaları postalayan faşist örgütler ve kişiler açığa çıkacaktır. Ama bu oyunun onlar tarafından oynandığı daha şimdiden bellidir. Faşist militanların bombanın patlamasından çok önce Malatya'ya yığıldıkları, bildiriler dağıttıkları ve patlamayla birlikte provakatörlerin harakete geçtikleri burjuva basınının sayfalarına bile yansıdı.

Faşist militanların sürükledikleri aldatılmış yığınlar kentin altını üstüne getirdiler, yakıp yıktılar, yağmaladılar. Alevi halka, solculara ait tüm işyerleri, dernekler yakılıp yıkıldı. Üç genç öldürülüp cesetleri tren hattına atıldı. Güvenlik güçleri ise olaylara seyirci kaldılar. Demirel, Türkeş ve Celâl Bayar hazretleri sözde Hamit Fendoğlu'nun cenaze törenine gitme bahanesi altında Malatya'ya koştular, saldırgan taraftarlarına moral verdiler ve bütün bu saldırıları kınamayı akıllarına getirmezken, bu olaylardan dolayı hükümete, solculara ve «bölücülere» veryansın etmeyi ihmal etmediler..

Diğer yandan burjuva basını, yabancı gazetelerde yeralan «Malatya'da Kürtler ayaklandı» tarzındaki haberleri, sözde kınar biçimde alıp olaya bir Kürt isyanı imajı vermeyi de ihmal etmedi.

Malatya'ya ve Pazarcık'a gönderilen bombaların kimlerce postalandıkları açığa çıkarılmalıdır. Bu çıkarıldığı zaman faşistlerin bu olaylardaki parmağı net biçimde görülecektir. Çünkü faşist teröristlerin kendi emellerine ulaşmak için yapmayacakları canavarlık, başvurmayacakları yol-yöntem yoktur. Hiç kuşku olmasın ki onlar Hamid Fendoğlu'nu, sağcı partilerin Malatya'daki bu ortak belediye Başkan adayını feda etmişlerdir. Çünkü onlar için önemli olan bir Fendoğlu, bir Demirel veya bu türden bir başkası değildir. Böyle birinin yerini doldurmaya hazır adamları bulmak onlar için kolay bir iştir. Faşist hareketlerin tarihinde buna benzer pekçok örnek vardır. Hitler de sola karşı harekete geçmek ve diktasını ilan etmek için ünlü Rayştag yangınını düzenlememiş miydi? Parlamentoda kendi adamlarına yangın çıkartmış, sonra da bunu Alman Komünist Partisi'nin üzerine yıkmıştı.

Faşistler Niçin Alevi-Sünni Çatışması Yaratıyor?

Bunun nedenlerini dergimizde daha önce de birkaç kez yazmıştık. Gerici güçler, son yıllarda halk kitlelerindeki uyanışı engellemek, emekçı halkın saflarını bölmek, dikkatleri sömürü ve zulüm düzeninden başka yana çekmek, kitleleri birbirine düşürmek için türlü oyunlar denedi. Bunlardan biri de mezhep çatışmaları yaratmak, eskiden kalma bazı sürtüşmeleri körüklemek, derinleştirmekdir.

Dikkat edilirse bu sürtüşmeler Alevi ve Sünni halkın yanyana kitleler halinde yaşadıkları illerde sergileniyor. Geçtiğimiz yıllarda bu nitelikte olan Erzincan, Malatya, Sivas, Maraş, Antep, Antakya, Muş ve benzer durumdaki yerlerde birçok çatışmalar yaratıldı. Bu çatışmalar sistemli biçimde, ırkçı, gerici örgütler partiler tarafından yaratıldı.

Bir kez alevi-sünni çatışması yaratılıp derinleştirildi mi, artık okulda, fabrikada, mahallede, sosyal yaşamın her düzeyinde sınıf mücadelesi, patron-işçi, ağa-köylü çelişkisi ikinci plana itilmekte ve emekçi halk bu türden çelişkilerle uğraştırılmaktadır. Emekçiler sömürücüleri unutup birbirlerini, karşı taraftan emekçileri düşman gibi görmektedirler. Onlar, birbirleriyle dayanışacakları yerde, kendi inanç larından sömürücülerin, kışkırtıcıların çevresinde toplanmaktadırlar.

Diğer yandan bu illerde Kürt halkı nüfus bakımından çoğunluktadır. Kürt halkının bir kesimi sünni, bir kesimi ise alevi inançtadır. Son yıllarda Türkiye'de genel olarak devrimci ve demokratik hareketin gelişmesinin yanısıra, Kürt halk kitlelerinde ulusal baskıya, zulme karşı bir bilinç ve mücadele de gelişmektedir. Artık aşiret, mezhep ayrımları önemini yitirmekte ve ulusal demokratik saflarda bir birlik doğmaktadır. İşte alevî-sünnî çatışmasını kışkırtanlar aynı zamanda Kürt halkının bu ulusal demokratik cephesini parçalamayı, Kürt halkını birbirine düşürmeyi amaçlıyorlar.

Sünni işçiyi alevi işçiye düşman et, alevi köylüyü sünni köylüye düşman et; böylece emekçilerin cephesini bölmüş olursun.. Sünni ve Alevi Kürtleri birbirine düşür, böylece Kürt halkının mücadelesini bölmüş olursun.. Artık onlar birbiriyle uğraşadursunlar; sen de çubuğunu yak, keyfine bak!

Oyun bu kadar açık. Bu çatışmalarda emekçi kitlelerin, devrimci ve demokratik güçlerin ve ulusal baskı altındaki halkımızın hiç bir yararı yok. Onun için de bu çatışmaları solcular yahut Kürt devrimci ve demokratları değil, faşistler, her türden gericiler yaratıyorlar. Ve bütün bunları yapanlar, sonra da utanmazca, alçakça dönüp başkalarını suçluyorlar, kendi suçlarını sosyalistlere ve Kürt yurtseverlerine yüklemeye kalkışıyorlar.

Malatya Olayları Faşist Canilerin Eseridir

Faşist dikta peşinde koşan açık ve gizli çeteler, son aylarda, gözü dönmüş bir biçimde terörü ayyuka çıkarıp kendi gönüllerinde yatan bir diktayı gerçekleştirmek için çırpınıp dururken yeniden alevi-sünni çatışmalarını da devreye soktular. Böylece büyük kitle çatışmaları yaratabileceklerini ve dikta ortamını kaçınılmaz kılacaklarını hesaplamışlardı. Pazarcık ve Malatya'ya gönderilen bombalar bu hesapların ürünüdür. Alevi ve Sünni halkın önde gelen, etkili kişilerini bu bombalarla öldürmek ve bunu karşı tarafın üstüne yıkmak..

İlerde, ihtimal ki bu bombaları postalayan faşist örgütler ve kişiler açığa çıkacaktır. Ama bu oyunun onlar tarafından oynandığı daha şimdiden bellidir. Faşist militanların bombanın patlamasından çok önce Malatya'ya yığıldıkları, bildiriler dağıttıkları ve patlamayla birlikte provakatörlerin harakete geçtikleri burjuva basınının sayfalarına bile yansıdı.

Faşist militanların sürükledikleri aldatılmış yığınlar kentin altını üstüne getirdiler, yakıp yıktılar, yağmaladılar. Alevi halka, solculara ait tüm işyerleri, dernekler yakılıp yıkıldı. Üç genç öldürülüp cesetleri tren hattına atıldı. Güvenlik güçleri ise olaylara seyirci kaldılar. Demirel, Türkeş ve Celâl Bayar hazretleri sözde Hamit Fendoğlu'nun cenaze törenine gitme bahanesi altında Malatya'ya koştular, saldırgan taraftarlarına moral verdiler ve bütün bu saldırıları kınamayı akıllarına getirmezken, bu olaylardan dolayı hükümete, solculara ve «bölücülere» veryansın etmeyi ihmal etmediler..

Diğer yandan burjuva basını, yabancı gazetelerde yeralan «Malatya'da Kürtler ayaklandı» tarzındaki haberleri, sözde kınar biçimde alıp olaya bir Kürt isyanı imajı vermeyi de ihmal etmedi.

Malatya'ya ve Pazarcık'a gönderilen bombaların kimlerce postalandıkları açığa çıkarılmalıdır. Bu çıkarıldığı zaman faşistlerin bu olaylardaki parmağı net biçimde görülecektir. Çünkü faşist teröristlerin kendi emellerine ulaşmak için yapmayacakları canavarlık, başvurmayacakları yol-yöntem yoktur. Hiç kuşku olmasın ki onlar Hamid Fendoğlu'nu, sağcı partilerin Malatya'daki bu ortak belediye Başkan adayını feda etmişlerdir. Çünkü onlar için önemli olan bir Fendoğlu, bir Demirel veya bu türden bir başkası değildir. Böyle birinin yerini doldurmaya hazır adamları bulmak onlar için kolay bir iştir. Faşist hareketlerin tarihinde buna benzer pekçok örnek vardır. Hitler de sola karşı harekete geçmek ve diktasını ilan etmek için ünlü Rayştag yangınını düzenlememiş miydi? Parlamentoda kendi adamlarına yangın çıkartmış, sonra da bunu Alman Komünist Partisi'nin üzerine yıkmıştı.

Nitekim Hamit Fendoğlu'nun ölümü onlar tarafından planlandığı biçimde değerlendirilmiş, Malatya halkı arasında varolan Alevi-Sünni çatışması derinleştirilmiştir. Birbirine düşenler emekçiler ve Kürt halkı olmuştur.

Faşistler Malatya olaylarını Maraş'ta ve Elazığ'da da tekrarlamak için geçtiğimiz günlerde yoğun çabalara, provokasyonlara giriştiler. Iğdır'da çıkarılan olaylar ise Malatya olaylarının bir benzeridir.

Faşistlerin bu oyunlarını boşa çıkarmak ister Alevi, ister Sünni; ister Türk, ister Kürt ister başka halktan olsun emekçilerin cephe birliğini, sıkı dayanışmasını sağlamaya bağlı. Bu ise uzun vadeli, kararlı, bir çalışmayla olabilir. Faşistlerin, ırkçıların, her türden gericinin uzun yıllar boyu yarattıkları düşmanlıkları, güvensizlikleri kısa sürede ortadan kaldırmak mümkün değil elbet. Bu konuda her halktan, her inançtan, mezhepten devrimcilere, demokrat kişilere büyük görevler düşüyor. Emekçilere sabırla bu oyunun iç yüzünü anlatmalıyız; dostu düşmanı ayırdetmesinde kitlelere yardımcı olmalıyız.

Devrimci ve demokratik güçler, ilerici basın faşistlerin bu açık taktiği konusunda eli-kolu bağlı seyirci durumundan kurtulup kitlelere gerçekleri anlatmak için elinden geleni yapmalıdır. Sözümüz, aynı zamanda milliyetçilik yarışında başkalarından geri kalmamaya çalışıp arasıra burjuvazinin ağzıyla «bölücüler»e ders vermeye kalkışan, onlara posta atma gereğini duyan birtakım ününden emin köşe yazarlarına ve taktisyen geçinen kişileredir.

—— oOo ——

Bir Yılan Masalı:
TOPRAK REFORMU

Son yıllarda bir kez daha gündeme giren ve çıkarılan «Toprak ve Tarım Reformu Yasası» ile bir ara, egemen sınıfların gönlüne göre de olsa, artık uygulanacağı yolunda umutlar uyandıran toprak reformu girişimi de olayların akışı içinde gürültüye gitti. Urfa'da bir şeyler yapıldı, sözde biraz toprak dağıtıldı; sonra herşey eskisi gibi devam etti.

Toprak sorunu, özellikle de Kürdistan'da tüm önemini korumağa devam ediyor. Çünkü toprak ağaları, dün olduğu gibi bugün de geniş toprakları ellerinde tutuyor ve köylüye kan kusturuyorlar. Onlar, böylece köylünün özgürleşmesini, geniş kitlelerin uyanışını önlüyor; onları ideolojik, politik bakımdan kendilerine bağlı tutuyorlar. Süregelen geri toplumsal ilişkiler, çağı geçmiş geleneksel bağlar, aşiret ilişkileri ve türlü şartlanmalar, ağalara ve şeyhlere büyük yararlar sağlıyor, onların kitleleri boyunduruk altında tutmasına, kontrol etmesine olanak veriyor.

Ağalar ve şeyhler, beyler, bey eskileri, Kürt toplumunun bu Orta Çağı günümüzde de yaşatan «prensleri», «Tanrının yer yüzündeki vekilleri», «muhterem pederler!», ayrıcalıklı bir kaymak tabaka olarak günlerini gün etmeye devam ediyorlar. Kürt köylüleri onlara çalışıyor. Geniş topraklar onlar hesabına işleniyor. Bankalar onlara kredi veriyor. Siyasî partiler onların avuçlarında. Valiler, kaymakamlar, jandarma çavuşları onların arkasında. Elini-kolunu her yönden bağladıkları halkın oylarını, şu «demokrasi» döneminde toplayıp meclislere doluyor, «muhterem milletvekilleri» ve «senatörler» olarak parlamentoda keyif çatıyorlar. İlkokul diplomasını bile dışardan torpille alanlar bakan bile oluyor! Doğrusu, böylesine bir saltanat ne Roma'da ne de Bizans'ta görülmüştür!..

Bu Kürt prensleri, bu şeyhler yalnız Kürt halkının baş belâları, sömürücüleri, onun özgürlük ve demokrasi mücadelesinin önündeki engeller olarak kalmıyorlar; onlar, aynı zamanda genel olarak Tür-

kiye toplumunda demokratik gelişmenin önüne dikilmiş, gericiliği her bakımdan destekliyen ciddî gerici bir güç oluşturuyorlar. Özellikle de şu ünlü «parlamenterizm» döneminde...

Ciddî bir toprak devrimi onların sonunu getirebilirdi. Ama Türkiye'nin egemen sınıfları dün böyle birşeye girişmediler ve bugün de, zaman zaman «reform» lâfı etmelerine rağmen, radikal bir dönüşümü kesinlikle düşünmüyor ve istemiyorlar.

* * *

Toprakta feodal ilişkilerden kapitalist ilişkilere geçiş ve bu anlamda feodalizmin tasfiyesi, insan toplumlarının tarihinde değişik biçimler gösteriyor.

Bilindiği gibi tarımda kapitalist ilişkiler, feodal üretim biçiminin gelişimi sonucunda bizzat bu üretim tarzının bağrında boy verir. Toprakta, teknik bakımdan feodal üretim araçlarından daha ileri araçların, ücretli işçinin kullanılmaya başlaması ve sermayenin oluşmasiyla birlikte feodal ilişkilerde çözülme başlar.

Bazı toplumlarda toprağa sermaye yatıran kişi, bu toprağı feodal toprak sahibinden ve kendi başına üretim yapan köylülerden kiraladı. Bir yandan, tarımda kapitalist işletmecilik sonucu verimin artışı ve dolayısıyla kapitalistin toprak kiralama ve satın alma gücünün büyümesi, diğer yandan küçük mülk sahibi köylülerin kapitalistlerle rekabet edememeleri, giderek daha çok sayıda köylünün mülksüzleşmesine ve geniş toprakların kapitalistlerin elinde toplanmasına yol açtı. Bu gelişme, bazı ülkelerde, feodalleri iktidardan alaşağı eden burjuva devrimleriyle tamamlandı. Örneğin Fransa'da 1789 burjuva devriminden sonra feodallerin ve kilisenin topraklarına elkondu, böylece feodal mülkiyet ilişkileri yasal tedbirler ve fiili uygulamalarla hızla ortadan kaldırıldı.

Diğer bazı toplumlarda ise feodal ilişkiler çözülürken feodaller genellikle topraklarını yitirmediler, yeni şartlara ayak uydurdular; yeni teknikleri bizzat kendileri benimseyip kendi topraklarında kapitalist üretime geçtiler. Bunlar bir yandan, büyük topraklara sahip olmanın kendilerine sağladığı feodal ayrıcalıkları sürdürmeye çalışırken diğer yandan da kapitalistlere dönüştüler. Bu, daha evrimci bir yoldan tarımda kapitalizme bir geçiş sürecidir. Örneğin Almanya ve Isviçre'de bu geçiş biçimi ağır basmış, eski senyörler, birçok yerde yeni kapitalistlere dönüşmüşler, topraklarını da elde tutmuşlardır.

Günümüzde, özellikle bağımsızlığına yeni kavuşan geri kalmış eski sömürge ülkelerde, toprakta feodal ilişkilere son vermek için «toprak reformu»na, ya da daha radikal biçimlere, «toprak devrimi»ne

başvuruluyor. Bu ülkelerde kapitalizm, yalnız tarım alanında değil, genellikle sanayi ve ticaret alanında da pek gelişmemiştir. Bu nedenle ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmesini hızlandırmak için topraktaki feodal ilişkilere son vermek zorunludur.

* * *

Tarımda feodal ilişkilerin son bulması sanayi ve ticaret kapitalizmi için önemli bir gereksinimdir. Burjuvazi için bu, herşeyden önce bir pazar sorunudur. Toprakta feodal üretim ilişkileri, geri bir teknik düşük verim ve içe kapalı bir ekonomi demektir. Oysa gelişen sanayi ve ticaret kapitalizmi pazarın genişlemesini, köylülerin satın alma gücünün artmasını ister. Bu nedenle de burjuvazi feodal üretim ilişkilerinin çözülüşünü kolaylaştırmak, teşvik etmek için ekonomik ve yasal tedbirler alır.

Diğer yandan burjuvazinin, feodalizmin çözülüşüne ilişkin bu somut çıkarına rağmen, büyük toprak sahipleriyle uzlaştığı, onları devrimci köylü hareketine karşı koruduğu, böylece bu çözülüşü geciktirdiği de olur. Örneğin Fransız devriminden korkuya kapılan Alman burjuvazisi, 19. Yüzyılda Almanya'da yer alan köylü ayaklanmalarına karşı toprak beyleriyle işbirliği yaptı. Açıktır ki burjuvaziyi bu tutuma yönelten şey, işçi ve köylülerin devrimci hareketinden duyduğu korkudur. Eğer feodalizme karşı yükselen devrimci işçi-köylü hareketi burjuvazinin düşündüğü sınırların ötesine geçebilme eğilimi ve gücü taşıyorsa, yani burjuvaziyi de rahatsız edecek daha ileri, demokratik mevzilere varma niteliğinde ise, burjuvazinin, kendi çıkarları için bu harekete karşı dikilmesi doğaldır.

İşte burjuvazinin toprak sorununda politikasını belirleyen bu iki eğilimdir.

TÜRKİYE'DE TOPRAK REFORMU SORUNU

Türkiye'de burjuvazinin toprak reformuyla ilgili politikasını doğru biçimde kavramak için, ülkedeki toprak düzeninin kaynaklarına, Osmanlı dönemine kısaca göz gezdirmek gerekir.

Osmanlı İmparatorluğunun ekonomisi, tüm Orta Çağ imparatorlukları gibi tarıma dayalıydı. İmparatorluk gelirlerinde en büyük pay, köylülerin türlü biçimlerde sömürülmesinden, vergilerden sağlanıyordu. Diğer yandan, askerî yanı ağır basan örgütlenme biçimi, yayılmacı (fetihçi) karakteri, fetih işinin iyi gittiği dönemlerde imparatorluğa ikinci bir önemli gelir kaynağı sağlıyordu. Savaşlarda yerli halkın malları talan ediliyordu.

Osmanlı Devleti, fethedilen ülkelerde, ana gelir kaynağı olan tarımı yeniden düzenliyordu. Bu düzenleme elbette Saray'ın ve onun askerî, idarî, ruhanî bürokrasisinin çıkarlarına göre yapılıyor, bu ülkeler halklarının yararı ise gözönüne alınmıyordu.

Elbette bu düzenlemeler, bölgelerin sosyal ve ekonomik yapısına, askerî duruma göre farklılıklar gösterdi.

İmparatorlukta toprak rejimi, esasta, **dirlik** diye adlandırılan örgütlenme biçimine dayanıyordu. Toprak timarlara ayrılıp askerî görevler karşılığında sipahilere, daha büyükleri ise zeamet ve has olarak daha büyük kumandanlara, yöneticilere bırakılıyordu. Bir çok has'a bizzat padişahın kendisi sahipti. Dirlik sahipleri bu toprakların artı ürününe el koyuyor, buna karşılık savaşta devlete belli miktarda giyinip kuşandırılmış asker veriyorlardı. Bu toprakların mülkiyeti dirlik sahiplerine değil, devlete aitti.

Ancak çok geniş imparatorluk sınırları içinde her yerde aynı toprak düzenini uygulama olanağı yoktu. Örneğin, Sakız, Midilli, Girit gibi adalar alındıktan sonra buralar miri topraklar sayılmamış, harici arazi sayılıp sahiplerinin özel tasarrufuna bırakılmıştı. Yani buralarda özel mülkiyet devam etti.

İmparatorluğun ana toprak düzeninin önemli ölçüde işlemediği yerlerden biri de Kürdistan'dı. Bunun başlıca nedeni Kürdistan'ın Osmanlı ve İran İmparatorlukları arasında bir çekişme alanı olması ve buranın kontrolünün güç olmasıydı. Her iki devlet de Kürdistan'da kendi etkinliklerini kurmaya ve Kürt beylerini birbirlerine karşı bir müttefik olarak kullanmaya çalışıyorlardı.

Kürdistan'ın son derece dağlık oluşu da bu bölgenin kontrolünü güçleştiren bir başka etkendi.

Bu nedenle Osmanlı Devleti bu beyliklerle ittifak politikasını tercih etti, buradaki toprak düzeninin eskisi gibi devam etmesine razı oldu. Kürdistan'da «hükümet» ve sancak olarak nitelenen Kürt beylikleri varlıklarını sürdürdüler. Onların egemen olduğu topraklarda vergi alınması, düzenin korunması, insanların yargılanması ve cezalandırılması beylere aitti. Topraklar babadan oğula geçiyordu.

İmparatorluğun son dönemlerinde, toprak üzerinde özel mülkiyeti yasalaştıran ve yaygınlaştıran yasal düzenlemeler, özellikle de Cumhuriyet döneminde çıkarılan yasalar, Kürdistan'da toprak üzerindeki özel mülkiyeti daha da perçinledi ve onu beylerden ve ağalardan yana daha da geliştirdi. Nüfuzlu kişiler, beyler, ağalar, şeyhler, aşiret reisleri yeni topraklar edindiler, topraklarının sınırlarını genişlettiler.

* * *

Türkiye'de, Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte egemenlik burjuvaziye geçtikten sonra, burjuva bir toplum kurmak için gösterilen yoğun ekonomik ve kültürel çabalara ve üst yapıda girişilen birçok reformlara rağmen, neden toprak sorunu hiçbir dönemde ciddî biçimde ele alınmadı ve bu sorunun üstüne gidilmedi?

Bunun bir nedeni bizzat Cumhuriyetin kuruluş döneminde burjuvazinin son derece zayıflığıdır. İmparatorluğun son döneminde, emperyalizm şartlarında, dışa bağımlı olarak uç vermeye başlamış olan burjuvazi, daha çok bir ticaret burjuvazisi niteliğinde idi Cumhuriyet döneminde alınan yoğun tedbirlerle zaman içinde gelişme gösteren sanayi burjuvazisi ise, bu başlangıç dönemlerinde bir sürüm sıkıntısı ile karşı karşıya değildi. Üretilen doğru dürüst bir mal yoktu ki satılacak pazar aransın! Bu nedenle uzun yıllar burjuvazi açısından bir toprak reformuna gerek duyulmamıştır.

Köylülerin toprak isteği ve feodal sömürüye karşı mücadeleleri ise uzun süre ciddî bir kitlesel ve politik harekete dönüşemedi. Çünkü köylüler hem büyük toprak sahipleri ve diğer geleneksel kurumlar tarafından baskı ve kontrol altında tutuluyorlardı, hem de devlet tarafından. Kendisini ekonomik, politik, ideolojik alanda güçlendirmeye çalışan burjuva devlet, emekçiler üzerindeki sömürüyü rahat sürdürebilmek, sermaye birikimini hızlandırmak için işçiler üzerinde olduğu gibi köylüler üzerinde de en sıkı denetimini kurmuştu. Ne emekçi basınına, ne de onların örgütlerine göz açtırılmadı. Köylü, toprak ağasına karşı en küçük bir direniş gösterdiğinde, karşısında ağanın adamlarının yanısıra, devletin jandarmasını da buldu.

Burjuvazi, kendisini sağlama almaya çalışırken köylüler hesabına toprak ağalarıyla, şeyhlerle, aşiret reisleriyle çatışmaktan dikkatle kaçındı.

Batı'da tarımda kapitalist ilişkilerin doğuşu ve feodal ilişkileri büyük çapta tasfiye edişi, süreç içinde evrimci bir tarzda oluştu. Kimi yerde, örneğin Çukurova'da türeyen yeni «ağa»lar eski beylerin yerini aldılar ve hızla kapitalist üretime geçtiler. Kimi yerde büyük toprak sahipleri topraklarına makina sokarak, ücretli işçi kiralayarak, Cermen usulü bir değişime ayak uydurdular. Pamuk, tütün, zeytin, ayçiçeği, şeker pancarı, çay gibi endüstri bitkilerinin üretimi yaygınlık kazanırken bu üretim dallarında kapitalist işletmecilik de yaygınlaştı. Benzer bir gelişme tahıl üretiminde, meyve ve sebzecilikte görüldü. Bu evrimci oluşum tam da burjuvazinin istediği şeydi. Böylece ne kutsal özel mülkiyete dokunulmuş, ne de köylüler radikal bir toprak hareketinin semtine yaklaştırılmıştı.

Türkiye Kürdistanında ise feodal üretim ilişkileri, Batı'dan farklı olarak günümüze kadar büyük ölçüde varlıklarını korudular.

Kapitalizm Batı'da gelişirken neden Kürdistan bu gelişmenin adeta dışında, uzun bir süre kendi içine kapalı bir halde kaldı? Bazıları bunu kapitalizmin eşitsiz gelişme yasasıyla izah etmeye kalkıyorlar.

Kapitalist bir ülkede sanayi ve ticaret belli bölgelerde yoğunlaşabilir ve bazı bölgeler oranca geri kalabilir, bu doğrudur. Eğer soruna salt bu açıdan bakılırsa, o zaman, sanayi ve ticaretin Batı'da yoğunlaşmasının ve Kürdistan'ın bu gelişmenin bir bakıma dışında kalmasının ekonomik nedenlerini de açıklamak gerekir. Oysa sorunu böyle gösterenler bunun açıklamasını yapamamışlardır.

Diğer yandan, çeşitli kapitalist ülkelerin deneyleri şunu gösteriyor: Sanayi merkezleri genellikle hammaddelerin ve enerji kaynaklarının yoğun olarak bulunduğu bölgelerde oluşmaktadır. Örneğin Çarlık Rusya'sında sanayi Doneç kömür havzasında, demir ve diğer madenlerin yoğun olarak bulunduğu Ural'larda; Almanya'da sanayiin gelişme döneminde kömür yataklarıyla zengin olan Ruhr bölgesinde; Amerika'da benzer durumda olan kuzey-doğu bölgesinde; İtalya'da, enerji ve madenler bakımından zengin olan kuzey bölgesinde vb.... Türkiye'de ise petrol, demir, bakır, krom gibi en önemli madenlerin ve en güçlü akarsu kaynaklarının Türkiye Kürdistanında olduğu düşünülürse diğer ülkelerdekinin tam tersi bir durum ortaya çıkar.

Çünkü Türkiye'de, Kürdistan bakımından durumu etkileyen, doğal gelişmeyi önleyen, başka etkenler vardır. Türkiye'de egemen sınıflar Kürdistan'a bir sömürge statüsü uygulamışlardır. Devlet, ülkede burjuvaziyi palazlandırmak için yoğun çabalar harcarken, Kürdistan'ı bunun dışında tutmuş; uzun yıllar oraya yol, elektrik, okul, hastane gibi alt yapı hizmetleri bile götürmemiştir. Burada yapılanlar ise bölge ekonomisini geliştirmeye yönelik olmayıp, Kürdistan'ın petrol, bakır, demir, krom gibi önemli hammaddelerini, hayvan ürünlerini sömürmeye yöneliktir.

Osmanlılar döneminde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de Kürdistan birkaç kez yakılıp yıkıldı. Kürt halkının baskılara karşı direnişi kanla ezilirken bölge ekonomisi, insan gücü ve doğal yapı da tahrip edildi. Kürdistan'da bunun da etkisiyle sermaye için bir güvenlik ortamı varolmadı. Sistemli, bilinçli ekonomik tedbirlere bunlar da eklenince Kürdistan'da sanayi ve ticaretin gelişmesi engellendi Kürdistan'da oluşan küçük sermaye birikimleri de nitelikli işgücüyle birlikte sürekli olarak Batı'ya aktı ve bugün de bu durum devam ediyor.

Kuşkusuz, Kürdistan Türkiye'deki ekonomik gelişmenin bütün bütüne dışında kalamazdı. Batı'ya göre çok gecikmeli de olsa kapitalist ilişkiler Kürdistan'da da gelişmeye başlamıştır. Bölgedeki kent-

lerin nüfusları yıldan yıla kabarıyor. Ticaret burjuvazisi oldukça gelişmiş durumda. Kapitalist ilişkiler yer yer tarıma da girmiştir. Bazı yerlerde pamuk, tütün, şeker pancarı gibi sanayi bitkilerinin ekimi yaygınlaşıyor. Tahıl üretimi, özellikle güney doğudaki ağa topraklarında büyük ölçüde modern tarım makinalarıyla yapılıyor. Ama kapitalist ilişkilerin yıldan yıla büyümesine rağmen, Türkiye Kürdistanında egemen duruma geldikleri söylenemez. Bölgede devlet işletmelerinin dışında bir sanayi kapitalizminin varlığından söz dilemez. Topraklarında modern tarım araçları kullanan büyük toprak sahiplerinin çoğu dünkü feodallerdir ve bugün de onların köylülerle ilişkileri, tarım alanında bile çoğu feodal karakterdedir. Onlar çoğu zaman aşiret reisliği güçlerini, geleneksel ilişkileri kullanıyor ve cebre başvuruyorlar.

Kürdistanın büyük kesiminde ise tarımda henüz ilkel tarım araçları ve tipik feodal ilişkiler süregelemektedir. Büyük toprak sahipleriyle topraksız köylüler arasındaki çelişki bu bölgede son derece keskindir. Gerici şeyhlik kurumu da bu temele dayanmaktadır. Bu nedenle de, Türkiye'de toprak reformundan söz edildiği zaman akla ilk gelen Türkiye Kürdistanı'dır ve gerçekten de reform en geniş uygulama alanını burada bulacak, etkilerini en çok bu bölgede gösterecektir.

Peki egemen sınıflar bu konuda ne düşünüyorlar? Onlar —elbet te sözkonusu olan burjuvazinin tavrıdır— gerçekten bir toprak reformu yapmak istiyorlar mı? Onların çıkarı neyi gerektiriyor?

Bugün Türkiye burjuvazisi, Cumhuriyetin kuruluş yılları ve ilk otuz yıllık döneminden çok farklı bir durumdadır. Ülkede bir sanayi burjuvazisi doğmuş ve tekel aşamasına ulaşmıştır. Tekstil, gıda gibi sanayi dallarında önemli gelişmeler sağlandı. Metal sanayii dışa bağımlı ve daha çok montajcılık biçiminde de olsa geniş boyutlar kazandı. Bu ve benzer sanayi dolları şimdi ürünlerini satacak daha geniş pazarlara gerek duyuyorlar. Diğer bir deyişle, 30-40 yıl önceleri söz konusu olmayan sürüm sorunu bugün gündemdedir. Türkiye burjuvazisi, bir kısım ürünlerini satmak için Arap ülkelerine, İran ve Pakistan'a açılmaya çalışıyor. Sürüm sorunu encok da televizyon reklamlarında kendini gösteriyor. Çeşitli televizyon, buzdolabı, çamaşır makinesi, otomobil gibi dayanıklı tüketim maddeleri; gıda maddeleri, kumaş ve giyim eşyası üreten sanayiciler kendi ürünlerine alıcı bulmak için kıyasıya bir çekişme içindedirler. Bu durumda iç pazarın genişletilmesi gereğinin de akla gelmesi doğaldır. Bu nedenledir ki toprak reformu sorunu sanayi ve ticaret burjuvazisi tarafından zaman zaman gündeme getiriliyor, isteniyor. Reform olmalı ki tarımda üretim tekniği gelişsin, verimlilik artsın, köylünün satınalma gücü bü-

yüsün. Diğer yandan da artan gıda maddeleri nedeniyle gıda maddelerinin fiyatlarında ve dolayısiyle işgücünün maliyetinde bir düşme sağlansın...

Kısaca bu nedenler, toprak reformunu sanayi ve ticaret burjuvazisi açısından gerekli kılıyor.

Diğer yandan topraksız köylüler de yıldan yıla politize oluyor, onların toprak istekleri büyüyor ve bu istek devrimci ve demokratik güçler tarafından destekleniyor. Köylülerin mücadelesi devrimci ve demokratik saflara güç katıyor. Burjuvaziyi reform konusunda düşündüren nedenlerden biri de budur. Burjuvazi, reformcu bir yoldan bu istekleri karşılıyabilirse köylüleri yatıştırabileceğini, topraksız köylü hareketinin işçi sınıfına önemli bir yandaş güç olmasını önleyebileceğini hesaplamaktadır.

Ama buna rağmen burjuvazi toprak reformunu yapmıyor, hatta denebilir ki isterse de yapamıyor! Çünkü bu alanda burjuvazinin ciddî, kararlı adımlar atmasını önleyen başka nedenler var.

Bu nedenlerin başında Türk burjuvazisinin Kürdistan'ın sömürülmesine ve Kürt halkının baskı altında tutulmasına ilişkin olarak feodal Kürt gericileri ile kurduğu ittifak geliyor. Sömürgeci, ırkçı-şoven yönetim Kürdistan'da bu güçler tarafından desteklenmekte, kendisi de onların imtiyazlarına, sömürü çarklarına dokunmayarak, hatta bunları koruyarak feodal güçlerin ayakta kalmasına yardımcı olmaktadır. Sömürgeci yönetim şeyhlerin, nüfuzlu dedelerin, ağaların oynadığı rolün bilincindedir. Bu güçler Kürt halkını bölüp parçalayarak, onu baskı altında tutarak, çağdışı, mistik ve teslimiyetçi bir dünya görüşünü sürdürerek Kürt halkında ulusal bilincin yaygınlaşmasını geciktirmekte, ulusal birliği engellemektedirler. Sömürgeci yönetim bu amaçla Kürdistan'da aşiret sürtüşmelerini, mezhep çatışmalarını da körüklüyor, canlı tutuyor.

1950'lerden sonra sömürgeci yönetimle Kürt feodallerinin ve yeni-yetme burjuvazisinin ittifakı daha da güçlenmiştir. Bu işbirlikçi gerici güçler parlamentoda temsil güçlerinî arttırmışlar, burjuva partilerinin Kürdistan kanadını tümüyle kendi tekellerine almışlar ve emekçi sınıfların sömürüsünde kendi paylarını büyütmüşlerdir. Kontrol ettikleri geniş oy depoları onları burjuva partileri bakımından gözde durumuna getirmiş, prestijlerini arttırmıştır. Böylece onlar, çok partili hayatla birlikte sömürgeci yönetimin ortağı durumuna gelmişlerdir. Siyasî partiler ve parlamento içindeki güçleriyle, kolayca hükümetlerin kuruluşunda ve değiştirilmesinde rol oynayabilmektedirler. Böyle bir durumda da onların üstüne gitmenin kolay olmadığı açıktır.

Bu nedenledir ki, burjuvazinin kendisi de toprak reformunu bir süreden beri istediği halde ağaların, şeyhlerin üstüne gidememektedir. Burjuvazi ile Kürt feodalleri, Kürdistan'ın sömürülmesine ve baskı altında tutulmasına yönelik bu ittifaklarını sürdürmek zorunda oldukça da toprak reformu tasarıları boşlukta kalmaya mahkûmdur. Ancak emekçi sınıflardan, devrimci - demokratik güçlerden yana ciddî politik değişmeler toprak sorununu gerçek anlamda gündeme getirip çözüme ulaştırabilir.

REFORM ADINA NELER YAPILDI?

Daha 1930'larda başlıyan reform tartışmaları, bilindiği gibi, bir reform uygulamasına ulaşamadan bugüne dek sürüp geldi.

1930'larda reform konusu daha çok, göçmen ve zorunlu iskân (Kürt halkının sürgünü) konularına ilişkin olarak gündeme gelmişti. 1925'ten itibaren peşpeşe yer alan Kürt ayaklanmaları nedeniyle yüzbinlerce Kürt toprağından zorla çıkarılarak Batı'ya sürüldü. Diğer yandan bu yıllarda da Yugoslavya, Romanya, Bulgaristan gibi ülkelerden gelen bir hayli göçmen oldu. Bunları yerleştirmek söz konusuydu.

Hükümet, Kürtleri Batı'ya sürüp yoğun Türk nüfusu içinde eritmeyi tasarlarken Kürdistana da Türk göçmenler yerleştirmeye çalışıyordu.

1934 yılına kadar 6.787.834 dönüm tarla, 157.422 dönüm bağ ve 169.659 dönüm bahçe arazisi dağıtıldı. Daha sonra, 14.6.1934 tarihinde yürürlüğe giren 2510 sayılı İskân Kanunu ile iç göçlerde daha da artış görüldü. Bu yasayla Kürt halkının sürgünü daha da sistemleştirildi. Irkçı uygulamalar sonucu olarak yurtlarından zorla çıkarılan Kürt köylülerinin bir bölümüne az miktarda toprak dağıtıldı, büyük çoğunluğuna ise birşey verilmedi. Bu insanların çoğunun zaten eski yurtlarında toprakları vardı.

1934-1938 yılları arasında 88.695 aileye 2.999.825 dönüm tarla arazisi dağıtılmıştır.

Böylece devlet, 1938 yılına kadar, toplam olarak 3.751.059 dönüm toprağı kendi merasından dağıtmıştır. Bu, bir toprak dağıtım olayıdır, amma toprak reformu değil. Aynı dönemde meralarda görülen azalma toplam olarak 39.280.000 dönümdür. Daha sonraki yılları da göz önüne alırsak, 1947 yılına kadar göçmen, mülteci, topraksız ve az topraklılara 4.606.059 dönüm mera dağıtıldığı görülmektedir. 1928-1948 yılları arasındaki dönemde meralarda 79.610.000 dönümlük bir azalma görülmüştür.

Demek ki 75 küsur milyon dönüm mera devletin isteği dışında özel mülkiyete geçmiştir. Özel mülkiyete geçmiştir, ama gerçekten toprağa ihtiyacı olanlara değil, büyük ölçüde nüfuzlu, zengin ailelere, geriye kalanı ise orta köylülüğe gitmiştir. İşte toprak ağalarının alın teriyle (!) kazandıkları büyük toprakların oluşmasına bir örnek.

1930'lardan itibaren toprak reformu tartışmaları görülmekle beraber 1945 yılına kadar konu bir yasa haline getirilememiştir. Daha önceki yıllarda meclise sunulan iki tasarı toprak ağalarının güçlü direnişi sonucunda yasalaşamamıştır. Meclisten toprak reformu ile ilgili olarak geçen ilk kanun 4753 sayılı «Çiftçiye Toprak Dağıtılması ve Çiftçi Ocakları Kurulması» hakkındaki kanundur. Ancak bu kanun ölü doğmuştur. Gerek kanunun kendisi ve gerekse o günkü sosyo - ekonomik yapıya uygun olarak ortaya çıkan siyasal güç dengesi bunu açıkça ortaya koyuyordu. Kanun'un mecliste görüşülmesi sırasında yapılan çalışmalara ve bazı politikacıların tavırlarına bakmak bu gerçeği daha açık bir biçimde görmeye yardımcı olur. Parlamentoda bulunan toprak ağaları ve onların siyasal yandaşları daha baştan itibaren sınıf bilincinde olarak sert bir muhalefet yaptılar. Bu muhalefet Demokrat Partinin kuruluş tohumlarının da atıldığı günler oldu.

14 Mayıs 1945'te kanunu Meclise sunan Tarım Bakanı, sunuş konuşmasında, amacın topraksız köylülere toprak vermek, toprağı olmasına rağmen yetersiz olanlarınkini yeterli hale getirmek ve verilen toprağı işletebilmeleri için onları desteklemek olduğunu söylüyordu.

Ancak büyük toprak sahipleri ellerinden geldiğince yasanın çıkmasını engellemeye veya çıksa bile işe yaramaz hale gelmesini sağlamaya çalıştılar. O gün toprak reformuna karşı çıkanların konuşmalarına değinmek, düşüncelerini öğrenmek bugünü değerlendirebilmek için gerçekten de gereklidir.

Refik Koraltan açıkça, büyük toprak sahiplerinin topraklarını kimseye vermemek için özgür olmaları gerektiğini, fakat topraksız ve az topraklı köylülerin toprağa kavuşmak için özgürce çalışmalarının söz konusu olamıyacağını söylüyordu. Ona göre köylünün toprak isteğiyle ortaya çıkması büyük mülk sahibi sınıfın hürriyetlerinin tahdit edilmesi demekti. Yani açıkça ağalara özgürlük, yoksul köylüye baskı gerektiğini savunuyordu.

Ancak o günlerde söylenmiş en önemli sözler Emin Sazak'a aitti. Çünkü o toprak ağalarının gerçek düşüncelerini dile getiriyor ve sınıfının çıkarlarını en açık bir biçimde savunuyordu. Şöyle diyordu Emin Sazak :

«...Orada rica ettim, bu kötüye varır, dedim. Çünkü çiftçi, kanun çıktıktan sonra yanındaki ameleye izin verir. Çünkü hükümet de bil-

mem ne yapasıya kadar çiftlik sahibi onu bedava besliyecek, hükümet toprağı elinden alacak, o adama verecek, hem nasıl adama toprağı veriyor? EN ACİZ, EN MİSKİN VE BECERİKSİZ ADAMA... Allah rızası için Meclis-i Âli buradan Eskişehir'e kadar —Konya da öyledir zannediyorum— baksınlar: Kim efendi, kim toprak sahibidir? Yarıcılıkla çalışanlara bir bakın, daha müreffeh değil midir?...

Arkadaşlar bu amele işi bütün köyleri alt-üst eder. Çiftçiler nisbeten kendini kurtarır. Ama bu prensip kabul edilince yarın amele şu apartmanın bir odasını da istemek hakkı olacaktır...»

Emin Sazak'ın konuşması gerçekten de eğemen sınıfın düşüncelerini ve korkularını açık bir biçimde ortaya koyuyor. Bir yandan işçiler, köylüler için «en aciz, en miskin ve en beceriksiz» diyor. Bu sözler, sömürücü sınıfın, emeğini sömürdüğü insanlara nasıl baktığını açık olarak ortaya koyuyor. Ama arkasından hemen bu acizlerden, beceriksizlerden ne kadar korktuğunu da açığa vuruyor. «Arkadaşlar bu amele işi bütün köyleri alt-üst eder...» Tehlikenin yalnız kendileri için değil, burjuvazinin tümü için sözkonusu olduğuna işaret ederek, eğemen sınıfların diğer kesimlerini açıkça uyarıyor, «bugün bize ise yarın sizedir», diyor. «Biz kendimizi belli ölçüde kurtarabiliriz, ama siz bunu da yapamazsınız!» Bu görüşleri ileri süren Sazak ortak düşmana karşı, ortak savaş öneriyor.

Menderes'in de katılmasıyla toprak reformuna karşı olan blok çok daha güçleniyor. Reforma karşı olan Menderes, kanunu faşistlikle suçlamaya kadar vardırıyor işi.

«...Çiftçiliği meslek haline koymak fikri de modern iktisadî hayatın gerektirdiği işbölümü mefhumu ile izah olunamaz. Bunlar nasyonal sosyalist rejimin iskân, toprak kanunu olan ERHHOF kanunundan aynen iktisab olunmuş düşünce ve hükümlerdir...»

Kanun sonunda meclisten çıkıyor ama güdük olarak. Üstelik toprak ağalarının direnişi sona ermiyor, daha da pekişerek devam ediyor. Ve sonuçta hiç bir şey yapılamıyor tabi.

12 MART SONRASI DÖNEM

Bilindiği gibi 12 Mart faşist dönemi toprak reformunun da tartışıldığı dönem oldu. Faşist güçlerin ilerici devrimci güçlere karşı «Balyoz» hareketlerine giriştiği günlerde bu konunun tartışılması ve güncelleştirilmesi düşündürücü olmakla birlikte, sonuçta parlamentodan reformla ilgili bir kanun çıkabilmiştir. Bu kanunun tartışıldığı günleri incelerken Türkiye'de tarımın durumunu kısaca ele almakta yarar vardır.

TABLO: 1 — TARIM KESİMİNDE TOPRAK MÜLKİYETİ DAĞILIMI

Tarımsal işletmeler	Sayı	%	Hektar olarak büyüklük	%
Mülkiyetsiz işletmeler	308.899	8.7	—	—
Tümü kiralanan küçük işletmeler	104.347	2.9	—	—
1 hektar ve aşağısı	744.195	22.0	2.418.935	8.6
1-5 hektar	1.358.093	38.8	5.375.884	19.2
5-10 hektar	561.712	15.9	5.578.351	20.1
10-50 hektar	391.478	11.1	9.881.670	36.4
50 hektar ve daha büyük	15.352	0.5	4.352.501	15.6
Ötekiler (Devlet çiftlikleri vs.)	1.400	0.1	276.807	0.1

Emre KONGAR : Türkiye'nin toplumsal yapısı. Cem Yayınevi İstanbul, 1976, s. 360.

Görülüyor ki tarımsal işletmelerin %8.7 sinin hiç toprağı bulunmamaktadır. Bunların dışında kalan %90.7 işletmenin (Tabloda küçük işletmelerden başlıyarak 10-50 hektara kadar sıralananlar) toprağın %84.3'ünü, 50 hektar ve daha büyük arazisi olanlar —ki bunlar toplam işletmelerin yüzde yarımını oluşturmaktadırlar— toprağın %15.6'sını işlemektedir. Başka bir açıdan değerlendirdiğimizde şu sonuçlarla karşılaşırız. Tarımsal işletmelerin %88'i işlenebilir toprağın %48'ini, geriye kalan %12'si ise işlenebilir toprağın %50'den çoğunu kullanmaktadır.

Türkiye tarımının düşük verimde olması, toprağın dengesiz dağılımı ve dolayısiyle kırsal kesimde ileri derecede gelir dağılımı dengesizliğinin bulunması, alt yapı hizmetlerinin geri düzeyde oluşu ve Kürdistan'da bunlara ek olarak feodal baskıların yoğunluğu (Ağalık, şeyhlik) köylülerin bulundukları yerleşme alanlarını terk etmelerine neden olmaktadır. Daha doğrusu köydeki işsizlik, geçim sıkıntısı göçler doğurmaktadır. Üstelik Türkiye'de toprak hem belirli ellerde yoğunlaşarak dengesizlik artmakta, hem de ufalma, yani işletmelerin küçülmesi göze çarpmaktadır. Birbirine ters olan bu iki durum şöyle meydana geliyor. Aile reislerinin ölümü sonucu işletmeler çocuklar arasında bölüşüldüğü için, boyutlar giderek küçülmektedir. Öte yandan büyük toprak sahiplerinin işletmelerini genişletmeleri, topraklarına hergün yenilerini katmaları özel mülkiyetin karakteri gereğidir. Ancak bu konu çeşitli bölgelerde değişik özellikler gösteriyor.

Toprak dağılımının büyük dengesizliği yanında makinalaşma da artmaktadır. Bu ise göçleri zorlayan diğer bir etkendir. Yıllara göre bir karşılaştırma yapacak olursak, Türkiye'de tarıma giren makine oranının çok hızlı bir seyir izlediği görülür. Tablo: 2.

TABLO: 2 — TRAKTÖR SAYISI VE TRAKTÖRLE İŞLENEN TOPRAK ORANLARI

Yıllar	**Traktör sayısı**	**Traktörle işlenen alanın tüm tarımsal alana oranı %**
1940	1.066	0.1
1950	16.585	0.9
1960	42.136	14
1970	105.865	33
1972	135.726	40
1973	156.139	47

Kaynak· Emre Kongar a.g.e. sayfa: 371.

Görüldüğü gibi 1940 yılında 1.066 olan traktör sayısı 1973'te 156.139'a çıkmış iken, aynı dönemde traktörle işlenen toprak miktarı binde bir'den yüzde 47'ye çıkmıştır. Böyle bir makineleşme hızının kırsal alandaki işgücünden büyük bir bölümünü işsiz bırakacağı ortadadır

Ancak Doğu ve Güneydoğu için durum daha değişiktir. Çünkü toprak üzerindeki mülkiyet durumu ve sosyal, kültürel yapı farklıdır.

Kürdistan ekonomisinin daha Osmanlı İmparatorluğu döneminde tahrip edilmesi sonucu 1920'lerde Türkiye'nin bütününe göre daha geri bir yaşam tarzına sahipti Kürt toplumu. Bu gerilik Cumhuriyet dönemi boyunca sürdü ve uçurumlar giderek arttı. Katmerli sömürü ve baskı, ırkçı uygulamalar bu yoğunlaşmanın nedeniydi. Üstelik cumhuriyet döneminde bir de kapitalizmin eşitsiz gelişme yasasının ektikleri ekleniyordu öncekilerine. Bu nedenle güçlü feodal yapı, Batının aksine daha uzun ömürlü olmuş, tarıma makinenin girmesi daha geç gerçekleşmiştir. Bu gün de Kürdistan sosyo-ekonomik yapı itibariyle aynı geriliğini korumaktadır. Fakat bu gerilik toplumun önceki koşullar içerisinde yaşadığı anlamına gelmez. Kuşkusuz Kürt toplumunda da küçümsenemiyecek değişimler olmuştur. Mevsimlik işçi olarak gidip gelmeler, işsizlik sorunun sonucu olarak bölgeyi terketmeler, asimilasyoncu politikanın yarattığı değişiklikler. Bu arada ağalar da değişmişlerdir. Onlar da artık mümkün olduğu kadar yeni ekonomik yapının kendilerine sunduğu nimetlerden ya-

TABLO: 3 — DOĞUDA BAZI TARIM ALETLERİNİN SAYISI

İsim	Kuzey Doğu			Orta Doğu			Güney Doğu		
	1970	1971	1972	1970	1971	1972	1970	1971	1972
Karasaban	261.414	238.035	234.463	241.220	200.245	202.580	279.338	276.978	261.630
Traktör pulluğu (soklu)	2.152	2.289	2.732	3.663	3.899	5.106	5.090	6.446	7.062
Traktör pulluğu (diskli)	729	810	983	2.273	2.327	2.365	2.176	2.256	2.027
Traktör kültivatörü	550	592	697	1.181	1.129	1.831	1.589	1.455	2.160
Traktör arabaları	2.814	2.116	2.421	2.942	3.060	3.294	6.732	7.700	8.809
Traktörle çekilen mibzer	121	143	229	1.863	1.843	1.711	1.280	634	638
Orak makinesi	1.194	675	1.392	213	269	266	499	472	484
Döğen	282.165	250.348	247.279	126.076	120.667	116.552	287.880	247.138	245.950
Traktör	2.276	2.279	2.525	4.363	4.450	5.070	7.510	8.407	9.478
Biçer - döğer	11	4	17	40	57	69	13	31	35

Kaynak: DİE - Tarımsal Yapı ve Üretim Yıllığı. 1970'ten hesaplanmıştır.

rarlanma yolunu seçmişler. Kredilerden faydalanmışlar ve topraklarını traktörle ekip biçmeye başlamışlar. Doğuya makina daha geç girmekle birlikte hızlı bir seyir izlemiştir.

Tablo 3'e baktığımızda küçümsenemiyecek miktarda traktör kullanıldığını görmekteyiz.

Artvin, Kars, Erzurum, Ağrı ve Erzincan illerini kapsıyan Kuzeydoğu bölgesinde kullanılan traktör sayısı 1970 yılında 2.276, 1971 yılında 2.279; 1972 yılında ise 2.525 tir.

Amasya, Tokat, Sivas, Malatya, Tunceli, Elâzığ, Adıyaman illerinden oluşan Ortadoğu bölgesinde bu rakamlar şöyle bir sıra izlemektedir: 1970'de 4.363; 1971'de 4.450; 1972'de ise 5.070'dır.

Bingöl, Muş, Van, Siirt, Bitlis, Hakkâri, Mardin, Diyarbakır, Urfa illerinin oluşturduğu Güneydoğu bölgesinde traktör durumu ise şu şekildedir: 1970 yılında 7.510; 1971 yılında 8.407; 1972 yılında ise 9.748 traktör mevcuttur.

Aynı tablo incelendiğinde karasaban, döğen gibi kapitalist öncesi üretim yapısının aletleri azalma göstermekte, buna karşılık başta traktör olmak üzere, biçer-döğer, traktör pulluğu ve römork gibilerinde artış görülmektedir.

Bugün Türkiye'de ekilebilir toprakların üst sınırına varılmıştır. Artık tarım işletmeciliğine açılacak boş arazi yoktur. Yukarıda sayılan sebeplerle şehirlere hızlı bir nüfus akışı vardır. Doğu hariç tarımda kapitalist ilişkileri hâkimdir. Orada da yapısal değişiklikler oluşmaktadır. Tarım sektöründeki nüfus, toplam nüfusa oranla azaldığı gibi; tarımın yurtiçi ürün içerisindeki payı da küçülmektedir.

TABLO: 4 — KABA YURTİÇİ ÜRÜN İÇİNDE TARIM KESİMİNİN PAYI VE TARIMDAKİ İŞGÜCÜ YÜZDELERİ:

Yıllar	**Tarımın payı %**	**Tarımdaki işgücünün tüm işgücü oranı %**
1960	40.7	78.0
1962	38.1	77.1
1965	34.1	75.0
1967	32.5	71.3
1970	29.1	68.0
1972	27.7	65.0
1975	24.0	60.9

Kaynak : Emre KONGAR a.g.e., sayfa: 372

Görüldüğü gibi 1960 yılında tarımın yurtiçi ürün içerisindeki payı %40.7 iken tarım işgücünün toplam işgücü oranı %78'dir. 1975 yılında, yani onbeş sene sonra bu rakamlar sırasıyla yüzde 24.8 ve 60.9'a düşmüştür.

İşte 1971'den sonra toprak reformunun gündeme geldiği günlerde Türkiye'de tarımın durumu böyleydi. Bu koşullara sahip bir tarımsal yapının varlığı, yukarıda değindiğimiz güçlerin, topraksız ve az topraklı köylülerle ticaret ve sanayi burjuvazisinin değişik nedenlerle toprak reformu istemelerine yolaçtı.

Bu yıllarda Toprak Reformu Meclislerin gündemine yeniden girdi. Bunun için bir ön tedbirler yasa tasarısı hazırlandı. Bununla güdülen amaç reform tartışmalarının başladığı dönemde büyük toprak sahiplerinin reformun etkisini azaltacak önlemler almasını engellemekti. Bu tasarı aylarca meclislerde tartışıldı. Gene güçlü bir engelleme vardı mecliste. Özellikle AP ve CGP kanatlarından gelen direnişler küçümsenir boyutta değildi. Aslında onların karşı çıkışları bir yerde reformun tamamen engellenmesi anlamını da taşıyordu. Çünkü 12 Mart sonrası dönemde Meclislerde çoğunluğu ellerinde bulunduran bu iki partiydi. Bu nedenle kanunu tamamen engellemek veya onu diledikleri biçimde yozlaştırmak ellerindeydi. Görevli başbakan yardımcısı Atilla Karaosmanoğlu reformun amaçlarını şöyle açıklıyordu:

«Toprak reformu ekonomik alanda toprağın verimli bir şekilde işletilmesini, bu yolla tarımsal üretimin sürekli olarak arttırılmasını ve artan üretimin değerlendirilmesini sağlamak, sanayileşmemizin hızlandırılmasına ortam hazırlamak bakımından zorunludur. Sosyal alanda toprak reformu gelişmekte olan ülkeler yönünden, tarım kesimindeki toprak ve gelir dağılımı dengesizliğini gidermenin, bu kesimde geniş ve adaletli bir istihdam olanağı yaratmanın ve mülk emniyetini sağlamanın ön şartıdır...»

Bu sözler reformun amaçlarını yeterince açıklamaktadır. Dikkat edilirse toprak reformu iki amacı gerçekleştirmek için çıkarılmaya çalışılmaktadır.

1 — Sanayinin hızlandırılmasına ortam hazırlamak. Bunun için reform yoluyla toprağın verimli işletilmesi tarımsal ürünün arttırılması ve artan ürünün değerlendirilmesi sağlanmak isteniyor. Buradan anlatılmak istenen şey kısaca şudur: Toprak reformu kanalıyla ekonominin kapalılığına son vermek, üretimi arttırmak suretiyle köylünün satınalma gücünü yükseltmek, böylece de ticaret ve sanayi burjuvazisinin istediği biçimde pazarı genişletmek.

2 — Mülk emniyetini sağlamak. Toprak reformu kanalıyla toprak ve gelir dağılımı dengesizliğini kaldırmak, daha dengeli bir is-

tihdam olanağı yaratmak, yani işsizliği asgarî düzeye indirmek suretiyle sosyal patlamaların önüne geçmek. Reformu savunanların görüşlerine göre büyük dengesizliklerin bu şekilde giderilmesi suretiyle köylünün toprak reformunu aşan taleplerde bulunması önlenecek ve özel mülkiyet (kapitalist üretim biçimi) emniyet altına alınabilecektir.

Aslında bu görüş sosyal demokrasinin stratejisini belirler. Zaten adı üstünde, bu bir reform kanunudur. Reformu savunan sosyal demokratlar ancak bu yolla devrimci bir patlamanın önüne geçilebileceğini ve özel mülkiyetin kurtarılabileceğini savunuyorlar. Kendi çizgilerinde tutarlı bir savunma. Toprak reformunu destekliyen sosyalistlerle, sosyal demokrat görüşlerin farklarını daha sonraki bölümlerde ele alacağız.

Ancak bu amaçlara yönelik bir reform kanunu bile çok büyük bir muhalefetle karşılaşıyordu. Toprak ağalarının direnişinin doğal olduğunu, bazı sermaye gruplarının ise —Bir kısım ticaret ve sanayi burjuvazisinin— bunlara hangi nedenlerle destek olabileceklerini gene yazımızın önceki bölümlerinde ele almıştık.

Reforma karşı olanların birçoğu, onu tamamiyle red etmiyor, daha ziyade, yapacakları metin değişiklikleriyle işlerliği olmıyan bir kanunun çıkmasını arzuluyorlardı. 1945 yılında toprak reformuna karşı olan Cavit Oral tekrar sahneye çıkmıştı. Bay Oral, yukarıda değindiğimiz gibi sanayinin gelişmesine yardımcı olmak ve mülk emniyetini sağlamak amacıyla hazırlanan tasarıyı bile bilinen klasik metodlarla eleştiriyor, karşı çıkıyordu. İki yüzlü politikanın klasik örneklerini yeniden sergiliyor ve tasarıyı sosyalist - totaliter (sanki kendisi totaliter düşünceli biri değilmiş gibi) nitelikte olmakla suçluyordu. Bu arada Atilla Karaosmanoğlu'nu haşlamaktan da geri kalmıyordu.

Ama bu muhalif takımından eski AP'li ve Ziraat Odaları Genel Sekreteri olan Zeki Yücetürk'ün eleştirilerinin özel bir yeri vardır, 1945'teki Emin Sazak'ı andırıyordu bay Yücetürk'ün sözleri.

«Niçin bir reform yapılıyor bütün ülkelerde? Bir halk ayaklanmasını, bir cumhuriyetçi ve demokratik parlamenter sistemlerde sosyalist ve komün ekolleri veya sistemleri gelmemesi için büyük tedbirler alınsın, kır gerillaları bu topluluğa gidip de onları ayaklandırmasın, model değişmesin, huzur ve sulh devam etsin için. Maalesef bu tedbirler noksan alındığı zaman, toprak ve tarım reformları millî planlara bağlanmadığı, millî amaçlar iyi tesbit edilmediği, halkı ile birlikte tanzim edilmediği zaman, maalesef az gelişmiş çiftçilere bir takım imkânlar verildiği zaman, daha mücadeleci insan toplulukları köylerde meydana getirilmiş. Evvelce iktisadî varlıkları noksan iken mütevekkil, dinî inançlarına göre kadere rıza gösteren insanlar, bi-

raz verim artışı biraz maddî alâkalanma ile biraz daha mücadeleci hale gelmiş, evvelce köyde bir kişi konuşurken, on, onbeş kişi konuşmuş. Reformun ilk safhasında tabi olan bu insanlar, reformun dördüncü ve beşinci senesinden sonra bizzat reformu takdim eden insanlara karşı mücadeleci olmuşlar...»

Yücetürk'ün konuşmasında cümle bozuklukları ve dağınıklık var. Ama bundan daha önemli şeyler de var, Yücetürk kalkmış meclis kürsüsünden sınıfının çıkarları için onun düşündüklerini, kitlelere nasıl bir gözle baktıklarını, onları neden cehaletle başbaşa bırakmak istediklerini açık yüreklilikle ortaya koymuş. Doğrusu tebrik edilmeye değer bir samimiyet gösterisi. Mesela reformların neden yapıldıklarını açıklarken, amacın, sosyalist bir iktidarın işbaşına gelmesini önlemek olduğunu açıklıyor kabaca. Bu, reformistlerin ortak amacı. Ama Yücetürk yine de endişeli. Bir kere toprak reformu yapıldı mı, insanlar topraklara kavuştular mı, mücadelelerinin meyvesini toplayıp, tatılar mı; hele hele üzerlerindeki ağa, şeyh baskısı kalktı mı sonucun kendileri için kötü olacağını söylüyor. Çünkü onlar artık dinin kendilerini uyutmak için sömürü çevrelerince istismar edildiğini görecekler. Görecekler ki, kendileri savaşmadıktan sonra kimse kendilerine bir şey vermiyor. Ağaların, şeyhlerin, patronların kendilerini sömürmek için cahil ve geri bıraktırdıklarını öğrenecekler. İşte o zaman mücadeleye daha bilinçli olarak atılacaklar. Sınıf bilincine varacak, sömürüye baş kaldıracak ve günün birinde Yücetürk gibilerinin insanları sömürmediği bir dünya yaratacaklar. Aslında Yücetürk çok haklı. Söyledikleri gerçek şeyler. Sınıfının düşüncelerini, açıklamakla iyi etmiş...

Uzun süren tartışmalar sonucunda tasarının en önemli maddeleri değiştirildi. Bunlardan tasarının can damarı niteliğinde olan 3. madde üzerinde çok tartışıldı.

«Madde: 3 — Bu Kanunun 4, 5, 6 ve 7. maddeleri tarım arazisinin, çayır, mera dahil, sulanan topraklarda 150 dekar, sulanmıyan kıraç topraklarda 600 dekarı aşması halinde uygulanır.»

CHP'li komisyon üyelerinin karşı çıktıkları —ki hükümet temsilcileri de karşıydılar— yarar sağlamadı ve AP, CGP oylarıyla bu madde metinden çıkarıldı.

Bunun yerine getirilen hükümle, toprak sahibi dilediği yerden susuz arazisinin 1030, sulu arazisinin ise 300 dönümünü kendisine ayırabilecekti. Bunun ötesinde toprak sahibi örnek işletmecilik yapıyorsa sulu arazide 600, susuz arazide de 2030 dönüm toprağın sahibi olarak kalacaktı. Özellikle bu son hüküm «örnek işletmecilik» uygulamada büyük suistimallere neden olacağı bilinerek getiriliyordu. Uygulamada bu işlerin nasıl yürütüldüğünü sonradan

gördü herkes. Toprak sahipleri diledikleri yeri, ilgisi olmadığı halde örnek işletme olarak gösterdiler, MC'nin kadroları zaten onların dostlarıydılar; birazcık rüşvet gibi şeyler de işin içine girince ekilip biçilmeyen yerler bile örnek işletme oldu...

Aynı şekilde metinden çıkarılan 4. madde üzerinde de durmak gerekir. Bu maddeye göre arazi sahiplerinin yaptıkları devir ve temliklerin 1961 yılından sonra yapılanları geçersiz sayılıyordu. Gerçekten de burjuvazinin istediği bir reformun gerçekleşmesi için gerekli olan bir maddeydi bu. Yıllarca süren toprak reformu tartışmaları, büyük toprak sahiplerinin topraklarını dağıtmalarına neden olmuştu. Mülkler yakınlar ve aile bireyleri arasında çoktan bölüşülmüş, daha doğrusu kâğıt üzerinde parçalanmıştı. İşte belli ölçüde buna çözüm getirecek 4. madde de metinden çıkarıldı ve tasarı biraz daha güdükleştirildi.

Bunlardan ayrı olarak, tasarıda çok önemli yerleri bulunan bütün maddeler ya tamamen çıkarıldı, ya da büyük toprak sahipleri lehine değiştirildi.

55 No.lu Geçici Komisyon görüşmelerini bitirdiği zaman kullanılan deyimiyle «kuşa çevrilmiş» bir kanun tasarısı kaldı ortada.

Bu «kuşa çevrilmiş» kanun ise 17 Temmuz 1973'te Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girdi.

Kamulaştırmada vergi beyanlarındaki değerin esas alınması yasaya karşı çıkışın bir diğer nedeniydi. Daha önceki yıllarda verdikleri beyanlarda vergi kaçırmak amacıyla topraklarının değerini çok küçük gösteren ağalar bu değer üzerinden kamulaştırma yapılınca şaşkına döndüler. Onların hesaplarında bu yoktu. Oysa reform yapılıp da topraklarının kamulaştırılacağını bilselerdi elbette gereğini düşünürlerdi önceden.

Bakanlar Kurulu'nun 1 Kasım 1973'te «pilot bölge» olarak seçtiği Urfa'da toprak dağılımı şu şekildeydi: 664 köyden 123'ü şahıslara, ailelere veya sülâlelere aitti. Köy sahiplerinin sosyal hayata en çok etkili oldukları yerler buralardır. Bu yörelerde yaşıyan insanların hayatları her yönüyle ağaların kontrolu altındadır.

Urfa'daki çiftçi ailesi sayısı 54 bindir. Bunlardan 30 bini topraksızdır. Bu köylüler ağaların toprağını işlerler. Işsizlik oranı çok yüksektir. Mevsimlik işçinin en fazla çıktığı kesimdir bu köyler: Yaz mevsiminde Adana, Hatay ve Maraş ovalarına akın ederler. Yıllardır buralardan koparak mevsimlik işçilik yapan bu insanlar, toprak kapitalistleri ve ağalar için ucuz iş gücü deposu görevini yerine getirirler.

Toprak sahibi olan 24 bin aileden 8 bininin elde tuttukları toprak miktarı 50 şer dönümün altındadır. Buna karşılık onbinlerce dö-

nüm toprağı olan aileler de mevcuttur. Urfa'daki toprak dağılım dengesizliğinin Cumhuriyet dönemine nasıl geldiğini yukarıda incelemiştik. Cumhuriyet döneminde toprak temerküzünün ne şekilde oluştuğu, dağılım dengesizliğinin bugünkü düzeye hangi koşullar sonucu ulaştığı önemlidir. Bu konuda Özgürlük Yolu Dergisinin 3. sayısında geniş bilgi mevcut olduğundan buraya yeniden alınmasına gerek görülmemiştir.

ECEVİT HÜKÜMETİNİN ÇALIŞMALARI

Yukarıda açıkladığımız biçimde yozlaştırılarak çıkarılan Toprak ve Tarım Reformu Kanununun ilk uygulamasına CHP-MSP iktıdarı döneminde başlandı. Uygulama alanlarından birisi Kızıltepe - Viranşehir - Ceylânpınar ve Suriye arasında kalan yerdi. Buralar eskiden güçlü bir Kürt beyi olan Ibrahim Paşa'ya ait topraklardı. Ibrahim Paşa merkezi otorite ile anlaşmazlığa düşüp isyan ettikten sonra Suriye'ye kaçmıştı.

Bu alan daha önceki yıllarda; 1950-1955 yıllarında yeniden yerleşme bölgesi oldu. Hükümet buraya Pakistan, Kafkasya ve Türkiyenin diğer yerlerinden Türk göçmenler getirtip yerleştirdi. Bundan güdülen amaç daha öncekilerin aynısı: Kürt halkının yaşadığı bölgeye Türk nüfusu yerleştirip, bir yandan Türkçeyi ve Türkleşmeyi hızlandırmak, bir yandan da gerekirse onları silâhlandırarak Kürt halkına karşı yerel düzeyde güç olarak çıkarmak. Ancak toprak dağıtım kuralları, ağaların yaptığı bazı işlemler ve herşeyden de önemlisi, bölgede o kadar topraksız Kürt köylüsü varken başka yerlerden göçmen getirip yerleştirmek huzursuzluğu arttırdı. Kitlelerin büyük tepkisi sonucu dışarıdan getirtilen göçmenler topraklarını satarak bölgeyi terkettiler.

Reform Kanununun yozlaşmışlığına rağmen Ecevit Hükümeti çalışmalara başladı. Urfa'da dağıtılacak toprak miktarı 1 milyon 100 bin dönümü devlete, 2 milyon 500 bin dönümü ise şahıslara ait olmak üzere toplam 3 milyon 600 bin dönüm cıvarındaydı Hükümetin atadığı kadro ilgili yönetmelikleri çıkardı ve 1 Ekim 1974 tarihinde yürürlüğe koydu. Akçakale'de kamulaştırma işlemlerine başladı.

Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı kamulaştırılacak toprağı üçe ayırmıştı:

1 — Yalnız toprak sahibine ait olan araziler,

2 — Kısmen köylülerin ve kısmen de hazinenin olan araziler,

3 — Toprağın tamamının köylülere ait olduğu köyler.

Müsteşarlık faaliyete başlar başlamaz, köylülerin özlemleri de açığa çıktı hemen. Yıllardır yılan hikâyesine çevrilen Reforma karşı

duyulan güvensizlik ve uygulama ile ilgili tereddütlere rağmen bu istek çok güçlü olarak beliriyordu. Köylüler tereddütlerini açıkça belli ederken toprak talep etmekten de geri kalmıyordu. Reform Kanunu 12 Mart gibi bir dönemde çıkmıştı. Bu tereddütleri daha da arttıran bir etkendi. Örneğin köylünün biri bu güvensizliğini şöyle dile getiriyordu:

«Her yanı polisin, jandarmanın doldurduğu 12 Mart döneminde reform kanunlaştı dediler. İçimize kurt düştü. Beş sene geçti, sözde toprak tesbit edilecek. Ağaların toprağına el konacaktı. Türlü dolap döndü. Şimdi de toprak dağıtsın diye Türkeş'i yolladılar.»

Bu sözler bir gerçeği, halktaki kuşkuyu, endişeyi dile getiriyorlardı. Halkımız haklı olarak toprak ağalarının ortağı bulunduğu iktidarlara güvenmiyordu. Ama buna rağmen toprak almak için müracaat ettiler. Yasal süre içerisinde Urfa ilinde bu yolda ilgili yerlere müracaat eden aile sayısı 73.545'ti. 332.607 nüfuslu Urfa'daki bu büyük başvuru; duyulan endişelerin dahi onların toprak isteklerini, toprağa susamışlıklarını ortaya koymalarına engel olamadığını gösteriyor.

Bu arada daha fazla köylüyü topraktan yararlandırmak amacıyla 360 bin dönümlük bir sulama projesi hazırlandı. Bu toprakların sulanması sağlanırsa aile başına verilecek toprak miktarı daha azalacak ve bu suretle de reformdan yararlananların sayısı artacaktı. Bu proje 1976 yılı sonuna kadar bitirilecek ve böylece 10 bin aileye sulu, 20 bin aileye ise kuru arazi verilecekti. İlk dağıtımın bir haziranda yapılması planlanmıştı. Bu tarihte 50 aileye sulu, 2000 aileye ise kuru arazi dağıtılacaktı.

Toprak verilen ailelerin sayısı 1975 yılının sonuna kadar 11.500 e; 1977 yılı başlarında ise 30.000'e ulaşacaktı.

Bu iş için Ecevit iktidarının atadığı kadro bu partinin reform anlayışına inanan ve o doğrultuda çalışan bir kadroydu. Onların mevcut kanunu uygulamaya çalışmaları köylülerin daha istekle reforma sarılmalarına neden oldu.

Bu arada toprak kamulaştırılması ve dağıtılması ile ilgili işlemlerin dışında kalan faaliyetleri yürütmek üzere diğer kurumlar da çeşitli çalışmalara giriştiler. Köylülerin traktör, biçer-döver, pulluk, mibzer, sunî gübre, tohumluk, damızlık gibi ihtiyaçlarının karşılanması için bir dizi tedbir alındı. 120 bin ton kapasiteli sunî gübre depolarının yapımına başlandı. Alt yapı hizmetleri belli bir program çerçevesinde yürütülüyordu. 3 yılda 225 köye elektrik, 666 yerleşme birimine içme suyu götürülmesi, 2500 km. uzunluğunda köy yolu, 333 km. uzunluğunda asfalt yol yapılması planlanmış, 1974 yılına ait ödenekler ilgili yılın bütçesine konmuştu.

Elbette, sosyal demokrat bir iktidarın uygulayacağı bir toprak reformu köylü için gerçek bir kurtuluş anlamını teşımıyordu. Ama buna rağmen yüz yıllarca süren yapıda bazı çatlaklar meydana gelmekteydi. Ne kadar yozlaştırılmış bir halde çıktıysa da bu yasa sonucu ortaya çıkan uygulamalar bir değişimin başlangıcıydı. Bu kadarı bile ağaları-şeyhleri ayağa kaldırmağa yetti. Onlar, reformu önlemek için büyük bir mücadeleye giriştiler.

AĞALAR ÇALIŞMALARINI HIZLANDIRIYOR

17 Mart - 16 Nisan tarihleri arasında büyük köylü kitlelerinin toprak almak için başvurmaları ağaları ilk anda şaşkına çevirdi. Bu kadarını beklemiyorlardı. Yıllarca ellerinde tuttukları üzerinde at koşturdukları uçsuz - bucaksız toprakları ellerinden gidiyordu. Ama şaşkınlıkları çabuk geçti. Biraraya gelip kenetlendiler ve reforma karşı bir duvar gibi dikildiler.

Ağalar, bir yandan köylüleri eski yöntemlerle, —hile, yalan, aldatma, tehdit, cebir vb.— caydırmayı denediler. Toprak reformunu yürütmekle görevli kadroları çalıştırmamak için rüşfet teklifi, ihbar, tehdit yollarına başvurdular. Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarı Saim Kendir hakkında Cumhurbaşkanına, Başbakana, Genel Kurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarına çektikleri tel ünlüdür. (Bu konuda daha fazla bilgi için bakınız: Özgürlük Yolu, sayı 4).

Ağalar, bu tellerinde hükümeti de, bizzat hükümetin sık sık kitleleri korkutmak için başvurduğu bir öcüyle ürkütmeye kalkışarak beylik bir silâha başvurmaktadırlar: Kürtçülük tehlikesi! Ağalara göre Saim Kendir Kürtçülük yaparak bu bölgeye Berityanlılar gibi Kürt aşiretlerini, Arapları yerleştirmek istemekte imiş. Bu da tabi «devlet ve milletin bütünlüğünü bozup bir Kürt devleti kurulmasına yol açabilir!..» Ağaların bu ünlü yurtseverlik gösterisi (!) yüksek makamlarda nasıl karşılandı, bunun içyüzünü bilemeyiz ama, bu başvuru her bakımdan ibret vericidir.

Bu olay Kürt halkının önündeki ekonomik, siyasal ve sosyal sorunların çözümüne ilişkin bazı ipuçları vermektedir. İşte Kürt emekçi halkının düşmanlarını seçmede önüne çıkan bir fırsat daha. Kürt olmakla birlikte bu gerici güçlerin geçmişte olduğu gibi, bu gün de sömürdükleri halkı nasıl istismar ettikleri, nasıl ihanet içerisine rahatlıkla girdikleri ve ne kadar açık bir biçimde yalan söyledikleri bu davranışlarıyla bir kere daha sergileniyor.

Ankara'ya akın eden çok büyük ve saygıdeğer (!) yetkililerle görüşen, kelli felli, beli tabancalı ağalarımız mecliste, otellerde, bakanlık koridorlarında günlerce turaladılar. Kendileri çektikleri tel-

grafta Saim Kendir'i Türk topraklarına, Kürtleri yerleştirmekle suçlarken, Ankara'da kendileriyle konuşan ve meseleyi tartışan Kürt aydınlarına «Hükümet Kürtleri ezmek için bilerek Urfa'yı seçti. Niye, Çukurova'da, Eğe'de bulunan toprak sahipleri bizden daha az toprağa mı sahipler?» diyorlardı. Üstelik bu konuşmaları Kürtçe yapmaya da özel bir önem veriyorlardı.

Bütün bu olaylar olurken, bilinen aşamalardan sonra MC hükümeti kuruldu. Yerli ve yabancı çıkar çevrelerinin tercihi olan MC iktidarının halk düşmanı çehresini görmek için fazla beklemeye gerek kalmadı. Tekelci sermaye, toprak ağaları ve diğer soyguncu tayfanın ittifak ürünü olan MC, baskı terör ve zulümle birlikte çöreklendi ülkenin başına.

12 Mart'tan sonra «kimin toprağını alıp, kime veriyorsunuz? Biz tapuyu deldirtmeyiz» diyen Demirel Başbakandı artık. Ve bunu söyleyen Demirel şimdi «Cenabı hakkın izniyle» toprak reformunu yapacaktı.

Demirel iktidarının «memleket için girdiği hizmet yarışı»nda (!) Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı görevini yürütmek MHP'ye kısmet oldu her nasılsa. Bu bir raslantı değildi elbette.

REFORM MÜSTEŞARLIĞI NEDEN MHP'YE VERİLDİ?

MHP siyasal planda ırkçı görüşlerin en üst düzeyde odaklaştığı örgüttür. Faşizmin vurucu gücü olan örgüt bu nedenle doğuda, yani Kürt halkı arasında taban tuturamıyordu. Çünkü ne orta Asya hayalleri, ne de Türk milliyetçiliği olarak ifade edilen ırkçılığın en yüksek biçimi halkımıza iyi şeyler hatırlatmıyor. Onun bin yıllık tarih ve fetih masallarından yeterince ağzı yanmıştır. Üstün ırk teranesinin kendisine nelere mal olduğunu, yaşadığı acı deneylerle iyi biliyor. MHP ise, sermayenin en saldırgan, en gerici, en şoven kesiminin bir aracıdır. İşte MHP'nin bu güçlüğünü yenmek için iktidar güçlerinin ve onların arkasındaki sömürü çevrelerinin Toprak Reformu Müsteşarlığını bu örgüte bırakmaları gerekiyordu. Faşizm reform müsteşarlığını basamak yaparak, onu bir üs gibi kullanarak halkımız arasında taban bulmaya çalışacaktı.

Nitekim somut olaylar bunu çok geçmeden ortaya koydu. İlk olarak Müsteşarlıktaki reformcu kadro değiştirildi. Bunun yerine MHP'nin örgütlenmesini sağlıyacak biçimde parti militanları atandı. Faşistler için önemli olan reform uygulaması değil, kendi örgütlenmesiydi. Onlar da bunun için çalıştılar.

CHP'nin kendi görüşleri doğrutusunda başlattığı ve kitlelerden de belirli destek gören uygulaması, MHP'nin doğrultusunda faşiz-

min çıkarlarına göre değiştirildi. Zaten yozlaşmış olarak çıkan reform kanununun tamamen işlemez hale gelmesi için ellerinden gelen herşeyi yaptılar. Bu çalışmaları şu şekilde sıralamak mümkündür.

1 — Cephe hükümeti daha önce hazırlanmış bulunan yönetmelikleri değiştirdi ilk olarak. Çünkü uygulamaya açıklık bunlarla getirilmişti. Toprağın başında bulunup onu bizzat işletmiyen kimselerin toprak sahibi olamıyacağını öngören yönetmelik maddeleri değiştirildi öncelikle. Bu nedenle toprağın başında bulunmıyan, belki de sahibi olduğu yerleri hiç görmemiş olan kişiler toprağın gerçek sahipleri olarak kabul edildiler.

2 — Toprak ve Tarım Reformu Ön Tedbirler Yasasının 6. maddesine göre 7 Şubat 1972'de yapılan ve noterlik ile tapu daireleri tarafından düzenlenmiş resmî senetlere dayanmıyan satışlar geçerli sayılmıyordu. MC iktidarı döneminde bu madde de değiştirildi ve adî senetlere dayanan satışlar geçerli sayıldı. Bu bir çok gayrimeşru işlemlere ve toprak kaçırmalara neden oldu.

3 — Toprak ve Tarım Reformu Yasası hükümlerine göre ailelere ve kişilere ait bulunan değişik yörelerde arazilerin toplandıktan sonra değerlendirilmesi gerekiyordu. Bununla güdülen amaç şuydu. Bir kimsenin veya ailenin değişik yerlerdeki arazilerinin toplamı bilinmeliydi ki reform uygulamasında kullanılan ölçüler gerçek bir biçimde tesbit edilebilsin.

4 — Kamulaştırma zamanında yapılmadı. Bu yüzden dağıtılacak toprak miktarında ağalar lehinde değişiklik sağlandı, köylülere verilecek arazi miktarı azaltıldı. Cephe hükümeti kurulduğunda kamulaştırılan toprak miktarı 70 bin dönümdü. MC'nin kadrosu işe başladıktan sonraki 8 aylık süre içerisinde bir tek dönüm arazi dahi kamulaştırılmadı. Buna köylülerin gösterdiği tepki ise basına zaman zaman yansıdı. Son kamulaştırma tarihi olan 1 Kasım 1976 tarihine on ay kala bu tepki doruğuna ulaştı. İktidar bu geciktirmeyi bilinçli olarak yapıyordu. O tarihe kadar ne kadar az toprak kamulaştırılırsa ağalara o kadar hizmet edilmiş ve toprakları ellerinde bırakılmış olacaktı.

5 — Reform Yasasına aykırı olarak taşlık arazi deyimi getirildi. Bu madde üzerine ağa ile işbirliği içerisinde olan uygulayıcı kadrolar, 3-4 bin dönüm arazi için «taşlık, kayalık ve tarıma elverişsiz» diye raporlar verdiler ve onu ağalara bıraktılar:

MC, Meclislerden geçerken «kuşa çevrilmiş» olan kanunu daha da yozlaştırıp uygulayamaz hale getirirken, bir yandan da kitlelerin gözünde birşeyler yapıyor görünümünde olmak istiyordu. Onun için gerçek yüzünü köylülerden gizlemeye çalıştı. Sözde reform uy-

gulamasını sürdürüyordu. Bunun için, daha önceki hükümet döneminde işlemleri tamamlanmış olan toprakları dağıtma yoluna gitti. Aslında o toprakları dağıtmaktan başka yapacak bir şey kalmamıştı. Ama oyunun yeni bir perdesi oynanmalıydı. Ilk olarak toprak dağıtımını fiilen MC gerçekleştirecekti. Baş aktör «Başbuğ»du. Zaten MHP'nin gösterileri için Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı verilmemişmiydi kendilerine? Hazırlıklar titizlikle sürdürüldü. Bakan Erkovan önceden bölgeye gitti. Toprak Urfa'da dağıtılacaktı ama, o Diyarbakır'da da hazırlıklarını sürdürdü. Amaç Türkeş Doğu'ya gelmişken en politik kent olan Diyarbakır'da da bir gövde gösterisine ortam hazırlamaktı. Nihayet gösteriye başladılar. Arabalara bindirilmiş komandolar sokaklarda bağırarak ve burçlara MHP bayrağını çekerek, ırkçı sloganlarını haykırdılar. Ama elbette Diyarbakır halkı onların bu yaygaralarına pabuç bırakacak değildi. Önceleri sabreden halk sonradan ırkçılara gereken tepkiyi gösterdi ve hakettikleri cevabı verdi. Bilinen olaylardan sonra Türkeş Urfa'ya geçti. Üstün ırk savunucusu, Orta Asya hayallerinin sürdürücüsü bay Türkeş, böylelikle televizyon ekranlarında reklam edilen bir törenle Kürt köylülerine toprak veren ilk Başbakan yardımcısı olma niteliğini kazandı.

Gün geçtikçe MC'nin avutucu politikası daha da belirgenleşiyor, yasanın mevcut haliyle bile uygulanamıyacağı ortaya çıkıyordu. Köylüler iktidarın kendilerini avutmak ve ağalara hizmet etmek niyetinde olduğunu hergün biraz daha açıklıkla gördüler. Ağalar durmadan hileli yollara başvurarak toprakların kendilerinde kalmasını gerçekleştiriyorlardı. Göçebe Beritanlılar mayınlanmıs arazinin hiç değilse bir kısmının kendilerine verilmesini isterlerken, diğer köylüler şikâyet dilekçeleri verdiler peş peşe.

Örneğin, Çavuşlu köyünden 2 köylü Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığına verdikleri dilekçede şöyle diyorladı:

«Viranşehir ilçesine bağlı Büyük Çavuşlu (HAÇİZET) köyü arazileri seferberlikten bu yana dedelerimiz, babalarımız ve nihayet bizler tarafından işgal ile arazileri çalıştırmaktayız. Bu araziler hazineye ait olduğundan bugüne kadar kimse bizlere tahakküm etmemiş ve araziler haliyle tarafımızdan ekilip biçilmektedir. Ancak Toprak ve Tarım Reformu Kanununun uygulanmasına başlandığından bu yana zengin köy ağaları hazine arazilerini uhdelerine geçirmek, tapularını daha genişletmek maksadiyle türlü hileli yollara başvurmaktadırlar. Halbuki zengin köy ağalarının toprağa ihtiyaçları yoktur. Muhtaç olan bizler kanunun himayesine sığınmış, arazilerin bir an önce dağıtımını beklemekte iken bu defa aşağıda isimleri yazılı milyoner şahıslar yan yana dal budak salarak arazileri kapmak, il-

gili makamları iğfal etmek için harekete geçmişlerdir. Nitekim Viranşehir milyonerlerinden Hüseyin oğulları Ahmet Kuran İstanbulda acenta sahibidir, Mahmut Viranşehir Petrol Ofisi bayiidir, Mustafa İstanbul'da avukattır, Hamit Kuran'ın kamyonu vardır, Alaettin İstanbul'da mühendistir, Mehmet Kuran halen yedek asteğmendir, Hasan Kuran'ın İstanbul'da oteli vardır ki bu şahısların köy arazileriyle hiç bir alâkaları yoktur. Ellerinde mevcut tapu kayıtlarında Toprak ve Tarım Reformu Kanununun uygulanması sebebiyle tapu intikal işlemleri tayin (edilen) müddetten itibaren durdurulmuş ise de adı geçenler kanuna aykırı olarak her nasılsa Tapu işlemini yasak tarihinde yapmaya muvaffak olmuşlardır. Bu hususun tapu idaresinde takip buyurulmasını ve köydeki hazine arazilerinde bir alâkaları olmadığından bizler 29 hane halkının fiilî tasarruf ve zilliyetimizde bulunduğundan mevzu hakkındaki Kanun hükümlerine göre hazine arazilerini haklarımıza tahsisini, hak iddiasında bulunan yukarıda isimleri bulunan şahısların köy arazileri ile ilgisi bulunmadığından durumun yüksek makamınızca ele alınarak kanunî haklarımızın ve hazine hukukunun siyanetini arz ve istirham ederiz.

«NOT: Bu köyün Tapulaması yapılırken hayalî ve gerçek dışı harici senetler tanzim edilmek suretiyle Mustafa, Mahmut, Hamit, Alaeddin, Mehmet ve Ahmet Kuran kardeşler adına 1757 sayılı Yasanın hükümlerinden kaçmak ve hileli şekilde tapu kesilmiştir.

«Aslında Haçizet sahibi Yaşar Keleş Abdioğlu yalnız Mahmut Kurana üç yıl önce satmıştı. İşte Kuran kardeşler Toprak Reformundan kurtulmak için 1975 yılında hileli ve hayali adi senetlerle bu işleri maalesef başarmışlardır. Durumu yüksek vicdanlarınıza taktim ederiz. Yukarıdaki yazılı şahıslardan yalnız Mahmut Kuran ancak 2 yıldan beridir köyde ekip biçmekte olduğunu arzederiz. 12.3.1976

Büyük Çavuşlu köyünden Halil Uluç, Ramazan Uluç»

İşte MC'nin uygulamaları, Toprak ağalarının devletin de yardımıyla becerebildikleri marifetler ve topraksız köylülerin durumu, bu şekildeydi.

Zengin bir kişi ve binlerce dönüm hazine arazisinin ekicisi olan Ahmet Kaya, daha reform uygulamasına geçilmeden MHP ile anlaşıyor. Tabi o MHP için, MHP de onun için çalışıyorlar. Zaten reform uygulaması boyunca da partizanlık eksik olmadı hiç. Reform uygulaması için köylere gidenler öncelikle köylülerin siyasal tavırlarını tesbit etmeye koyulmuşlar, kimi, hangi partiyi tuttuklarını sormuşlar ve hatta evlerini aramaya kadar vardırmışlardı işi. Bütün bu uygulamaların tanıkları Urfa'lı köylülerdir. Beğenmedikleri bir çok haneyi kaydetmedikleri ortadadır. Örneğin 100 hanelik kevirreş köy-

lüleri 62, Herbemiho köylüleri ise 25 hanelerinin kaydedilmediğini basın mensuplarına ifade etmişlerdi.

Yasa gereği sulanan alanda verilen arazi tabanının 20, tavanının ise 30 dönüm olarak tesbit edilmesi köylülerin tepkisine neden olan diğer bir konuydu. Gerçekten de bu miktarın bir işe yarıyacağı yoktu. Köylüler bunu çok iyi biliyorlar ve durmadan itiraz ediyorlardı. Bu ve daha başka isteklerinin yerine getirilmemesi üzerine onların tepkileri giderek büyüdü.

Sonunda 3 Şubatta 3 bine yakın yoksul köylü Kevirreş'te toplandılar. İtiraz konularını uzun, uzun tartıştıktan sonra ilgili yerlere daha daha etkili bir biçimde seslerini duyurmak üzere aralarında görevliler, sözcüler seçtiler.

Fakat bu çabalar da sonuç vermedi. Çünkü ağaların desteğini alan ve onlardan yana olan hükümet, yoksul köylünün sorunlarına çözüm getiremezdi ve getiremedi de sonunda. Köylüler olanları şöyle anlatıyorlar:

«20 dönüm bizi doyurmaz, böyle olacaksa bu reformu biz istemiyoruz, deyince; istemiyorsanız çekip gidersiniz; buralar da krolardan, mağara adamlarından, çöl Araplarından kurtulur dediler. Zaten buralara Bulgaristandan göçmen getirmeyi düşünüyorlarmış. Biz toprak reformu değil insan reformu yapmak istiyoruz diye söyleniyorlar...»

Direniş sürdü, köylüler haklarını savundular, ama MC ağalara hizmet etmeye devam etti.

REFORMUN OLANAKLARI AĞALARA VE MHP'YE YARADI

Kurulan 6 kooperatifin ihtiyaçları için 424 traktör satın alınmış bunların paraları Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı bütçesinden karşılanmıştı. Yapılan yönetmelik değişikliğinden sonra kooperatif yönetimi ağaların eline geçti. Bu nedenle alınan bu traktörler de onların hizmetine verildi. 100 bin dönüm kuru arazi verilen 636 aileye ayrılan traktör sadece 24'tür. Geriye kalan 600 traktör ağaların emrine girdi.

Kooperatiflere verilen 56 milyon kredinin büyük bir kısmından yine ağalar yararlandılar.

Sulama için bir örnek alan seçilmişti. 1500 hektar olarak seçilen bu alan 1977 yılında tamamlanacaktı. 1975'te buraya pompalar getirilip yerleştirildi. Sulanan arazinin %85'ini büyük toprak sahiplerinin azarileri oluşturmaktaydı. Ağalar bu sulama sayesinde büyük miktarda mahsul elde ettiler. Üstelik 1 Kasım 1976 tarihine kadar

büyük bir kısmı kamulaştırılamıyan bu alanlar sahiplerinin elinde kaldı. Bu sayede devletin harcadığı 300 milyon lira ağalara yaradı.

Köylüler reform uygulamasını isterlerken MHP bölgede etkinlik kazanmak için elinden geleni ardına koymuyordu. Köylüler şöyle diyordu:

«Toprak bizim namusumuz. Bizim namusumuzla oynuyorlar. Toprak bizim özgürlüğümüz. Özgür olmıyan insan ölü demektir. Bizi belki top, tüfekle değil işte böyle öldürüyorlar.»

Faşistler ise tutunabilmek için ağalara hizmet etmeye devam ettiler. Bu arada ırkçı-şoven baskılardan, tehditlerden de geri kalmadılar. Sözü gene olayları yaşıyan köylülere bırakalım.

«Adamlarıyla geldiler; cipleriyle polisleriyle... ölçtüler, yazdılar, çizdiler bir de evlerimiz didik didik arandı. Türkeş'i tutan, türkçe bilen toprak alır dediler.»

MHP'li militanlar ağalara dostluklarını elbette karşılıksız sürdürecek değillerdi. Onların da kendi hesapları, çıkarları vardı. Bazan gizli, bazan açık yürüttüler örgütsel çalışmalarını. Hem de devlet işlerinin yerine koyarak, onunla birleştirerek.

Ağaların el altından verdiklerinin dışında bölgede MHP için para toplanıyor, Ülkü Ocaklarının makbuzları satılıyordu memurlar eliyle. Kooperatiflerin yönetimine ağalarla birlikte gelen parti militanları o olanaklardan da yeterince yararlandılar. Bu yöneticiler kooperatif kalkındırma yardımı adı altında halktan 750'şer lira para topladılar. Tabi bu paralar sonradan Ülkü Ocaklarına aktı.

Akçakale CHP ilçe Başkanı Hadi Birkiye daha başka şeyler de anlatıyordu basına.

«Reform tatbikatı yapılan İkizce ve etrafındaki kamulaşmış arazileri Kooperatif Müdürü Musa Yalçın ve Nedim Kürkçüoğlu müşterek olarak 2000 dönümden fazla yeri ekmiş bulunmaktadırlar. Bununla kooperatifin veya devletin hiç bir ilgisi yoktur. Yani elde edilebilecek mahsülü Nedim Kürkçüoğlu ile Musa Yalçın yarı yarıya paylaşacak ve bedeli ceplerine girecektir.

«Bundan başka bölgede kamulaşmış olan köylerin hemen hemen hepsi bu şekildedir. Geniş arazi sahibi ağaların arazileri reform mensuplarınca (tarıma elverişli değildir) diyerek 3/4 kısmı sahibine terkedilmektedir ve sahibi de reformca sürülen araziye tohumunu ekerek arazinin hem bedelini, hem de mahsul kârını almaktadır.

«Misal olarak Aşağıyarımca Köyünü gösterebiliriz. Bu köyün sahibi kamulaştığı halde Aşağıyarımca köyünü muntazaman ekmektedir.

«Ayrıca Gümrük ve Orta köyleri de aynı şekildedir.

«Musa Yalçın bir çok yerde mal sahibi ile ortaktır.

«Musa Yalçın ve Yıldırım isimli diğer uzman ve bölge başkanı Vedat Dündar Dönmez isimli şahıslar müşterek olarak çalışmakta ve kooperatif kalkındırma yardımı adı altında her üyeden 750'şer lira kesip Ülkü Ocaklarına vermiş bulunmaktadırlar.»

Faşistler bununla da yetinmiyerek zaman zaman gövde gösterisine giriştiler. Akılları sıra Urfa'da güçlü olduklarını halkımıza göstermeye çalışıyorlardı. Ağalara hizmet ederek onların desteğini almalarına, devlet tarafından en büyük yardımları görmelerine rağmen kitlelerin bu ırkçı tayfasına karşı nefreti fazlalaştı.

AĞALARIN BAYRAM GÜNÜ

Bu avutma ve savsaklama politikası nihayet ağaların dört gözle bekledikleri güne kadar geldi. 1 Kasım 1976 tarihi toprakların kamulaştırılacakları son gündü. Devlet Bakanı bu tarih geldikten sonra yaptığı açıklamada 1 milyon 700 bin dönüm arazinin kamulaştırıldığını açıkladı. Kamulaştırılması gereken toprak miktarının 3 milyon dönümün üzerinde olduğu göz önüne alınırsa bizzat Bakan Reform uygulamasının başarıya ulaşamadığını verdiği rakamlarla kanıtlıyordu. Oysa onun verdiği miktarlar da gerçek durumu ifade etmiyordu. Gerçekte kamulaştırılan toprak miktarı 1 milyon dönüm civarındadır. Yani kamulaştırılması gerekenin sadece üçte biri.

Şimdi bu topraklar sahipleri tarafından satılabilir, üzerinde devir ve temlik işlemleri yapılabilir. Emlâk Vergisi beyannamesi 1977'de yeniden verildiğine göre artık reform uygulansa bile korkuları yok. Bütün bu nedenlerle 1 Kasım günü ağalar için bayram günüydü. Bu tarihe kadar dağıtılan toprak 97 bin dönüm civarındadır. Bundan yararlanan aile sayısı 636'dır. Oysa Urfa'da sözde 30 bin aileye toprak dağıtılması sağlanacaktı...

ANAYASA MAHKEMESİNİN KARARLARI

1961 Anayasası kamulaştırmada gerçek değer ilkesini getirmişti. Buna göre kamulaştırılacak herhangi bir toprak parçasının raiç bedeli bulunacak —ki bu genellikle bilirkişiler marifetiyle tesbit ediliyordu— ve o bedel üzerinden mülk sahibine ödeme yapılacaktı. Kuşkusuz bu, büyük toprak sahipleriyle, arsa ve bina spekülatörlerine yarıyordu sadece. Alım sırasında bilirkişiyle anlaşmak, arazinin değerini olduğundan çok daha yüksek göstermek ve böylece devletten büyük miktarda para çalmak zor bir iş değildi. Uygulamada hep böyle yapılıyordu zaten. Keban Barajının yapımı nedeniyle yapılan

istimlâklerde oynanan oyunların aldığı boyutlar buna en iyi örnektir.

Bunun dışında da bu madde çeşitli biçimlerde istismara elveriyordu. Örneğin bir yerde istimlâk yapılacaksa, bazı açıkgözler hemen oraya damlıyor, toprağı ucuza satın alıyor, ama fiyatını yüksek gösteriyorlardı. Tabi kamulaştırma zamanında kendilerine yüksek fiyat üzerinden ödeme yapılıyordu. Bunun en canlı örneğini gene Keban istimlâklerinde görüyoruz.

Daha sonra bu Anayasa maddesi değiştirildi. Yeni düzenlemeye göre mülk sahibi vergi beyannamesinde malının değerini ne kadar göstermişse o miktar kendisine ödenecekti. Ancak daha sonra Anayasa Mahkemesi bu maddenin değişik biçimini (38. madde) iptal etti. Yani yeni kamulaştırma bedelinin «gerçek değer» üzerinde yapılması sağlanmış oldu. Böylece sözü edilen oyunlar için yeniden elverişli bir ortam doğdu.

Ancak kanımızca üzerinde asıl durulması gereken husus Anayasa Mahkemesinin, kararına gösterdiği gerekçedir. Şöyle deniliyor gerekçede:

«1 — 9.7.1961 günlü 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının 20.9.1971 günlü, 1488 sayılı Yasa ile değişik 38. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarının Anayasa'nın 9. maddesinde yer alan (devlet şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki Anayasa hükmü değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez) yolundaki biçim kuralına aykırı olduğuna ve sözü geçen fıkraların bu yönden iptaline...»

İşte gerekçe bu. Kamulaştırmada vergi beyanında gösterilen bedelin esas alınacağını hüküm altına alan maddenin (1961 Anayasasının ruhuna uygundur), «devlet şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki Anayasa hükmü değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez» kuralıyla bağlantısını biz kuramadık doğrusu.

Anayasa Mahkemesinin reform uygulamasına (Tabi uygulayacak hükümetler için) darbe indiren bu kararından sonra, bu sefer Reform yasasının kendisini iptal eden başka bir kararı çıktı. Mahkemenin iptal kararı reformu iyice çıkmaza soktu. Örneğin, kamulaştırılan topraklar ne olacak? Köylülere verilen arazilerin durumu nasıl çözümlenecek? Bundan sonra nasıl bir yol izlenecek? İktidar bununla ilgili olarak neler düşünmektedir?

REFORM İŞİ BİR KEZ DAHA KENARA İTİLDİ

Hep bildiğimiz gibi, 1977 Haziran seçimlerinden sonra, türlü zorlamalarla bir kez daha denenen MC koalisyonu fazla dayanamadı, 1978 başlarında çöktü. Bağımsızların ve Feyzioğlu gibilerin

katılmasıyla kurulan CHP hükümeti ise, en azından yakın bir dönemde, reform sorununa el atabilecek durumda değil. Yeni hükümet, Kıbrıs sorununda bir çözüme ulaşmaya öncelik vermenin yanısıra, faşist çevrelerin yoğun terör olaylarıyla karşı karşıya. Bu konuda da kendi içindeki ve dışındaki türlü gerici güçler ona yanlış hedefler gösteriyor, faşist teröre karşı ciddî tedbirler alınmasını, olumlu demokratik adımlar atılmasını engelliyorlar.

Toprak reformuna ilişkin olarak, yeni bir yasa çıkarılması için parlamentoda sözde bir komisyon kurulmuş bulunuyor. MC döneminden kalma bu komisyonda ağırlığı ise yine MHP'liler ellerinde tutuyorlar!

Görünen odur ki, reform masalı yeniden unutulacak, bir kenara bırakılacak. İlerde, değişik şartlarda o yine karşımıza çıkabilir. Ama bu reform denemesi de şunu bir kez daha ispat etti ki, ülkeyi yöneten gerici, tutucu sınıflardan, burjuva anlamda bile demokratik sayılabilecek bir toprak reformunun gerçekleşmesini beklemek olanaksızdır. Toprak sorununun çözümü bu gerici sınıflardan beklenemez.

Gerçek anlamda bir toprak devrimi ve böylece köylünün özgürleşmesi, tarımda feodal ilişkilerin sona erdirilmesi ancak demokratik bir halk iktidarında başarılabilir. Topraksız ve yoksul köylülerin toprak mücadelesi de, demokratik halk iktidarı için işçi sınıfı ve diğer emekçilerin verdikleri mücadeleye bağlıdır. Köylülüğün bu yönde bilinçlendirilmesi, örgütlenmesi gerekir. Ancak işçi ve köylülerin devrimci iktidarıdır ki, burjuvazinin ve toprak ağalarının türlü oyunlarını bir yana iterek toprak sorununa el atabilir, köklü çözümler getirebilir. Ve ancak böyle bir iktidar tüm toplumu olduğu gibi köy emekçilerini de gerçek özgürlüğe, kurtuluşa, diğer bir deyişle sosyalizme götürebilir.

Diğer yandan, Türkiye'de toprak sorununun gerçek bir çözümü, Kürt ulusal sorununun doğru biçimde kavranması ve çözümüyle de sıkı biçimde ilişkilidir. Her iki sorunun ilişkisine yazının başlangıcında değinmiştik. Kürt feodallariyle, Kürt halkının baskı altında tutulması ve sömürülmesi yönünde bir ittifak kurmuş olan sömürgeci yönetim, bu nedenle de ciddî bir reform atılımından özellikle kaçınıyor. O, feodal dostlarını koruyor, onları ayakta tutuyor ve köylülerin toprak mücadelesine karşı onları destekliyor.

Kürdistan'da köylülerin toprak mücadelesi ve genel olarak özgürlük ve demokrasi sorunu, Kürt halkının ulusal ve demokratik haklarına kavuşma sorunuyla bu bakımdan içiçedir. Kitleler gerici güçlerin bu ittifaklarını kavradıkça, onların doğru ve geçerli bir çözüm yolundaki mücadeleleri de güçlenecektir.

Demokratik halk iktidarı, toprak sorununun çözümüyle birlikte ulusal sorunun demokratik bir çözümünü getirmek zorundadır. Kürt halkı üzerinde ulusal baskının son bulması, Kürdistan'ın bugünkü sömürge ilişkilerinden kurtularak gelişme yoluna girmesi, toplumdaki her türlü feodal ve gerici ilişkilerin son bulması ve toplumu sosyalizme yöneltecek devrimci bir halk iktidarının oluşması için, Kürdistan'ın işçi ve köylüleri, devrimci ve demokrat aydınları da, Türkiye'nin tüm emekçileri ve devrimci güçleriyle omuz omuza mücadele edeceklerdir. Bu mücadelenin uzun olmayan bir dönemde başarıya ulaşacağına ise kuşku olamaz.

Yeni Vergi Tasarısı Neler Getiriyor?

H. TOPRAK

Bağımlı Türkiye ekonomisi iki yönden operasyona tabi tutulmaktadır. Bunlardan birincisi dışa dönük, ikincisi ise içe dönük ekonomik operasyonlardır. Ecevit başkanlığındaki Hükümet öncelikle dış ekonomik sorunlara eğildi. Bilinen olaylardan sonra belli bir düzenlemeye gidilebildi. IMF yeşil ışığını yaktı ve emperyalizme bağımlılık ilişkilerinde hiç bir değişiklik olmadan kredi muslukları sınırlı da olsa açıldı. İktidarın öncelikle dış ekonomik sorunlara eğilmesi zorunluydu. Çünkü mevcut ekonominin yaşaması bu sorunların çözümüne bağlıydı her şeyden önce. Sistemin egemen gücü olan sermaye her şeyden çok krediye ihtiyaç duymaktaydı. İthalat yapmak ve ekonomiyi harekete geçirmek, duran fabrikaları işletmek gibi acil bir sorunun sistemin sınırları içerisindeki çözümü buydu.

İktidar bu alanda belli bir mesafe katettikten sonra sıra içe dönük ekonomik önlemlere geldi. Bunu da zorunlu kılan çeşitli siyasal ve ekonomik nedenler vardı.

Bilindiği gibi CHP uzun muhalefet yıllarında halka çeşitli vaadlerde bulunmuştu. «Ne ezilen ne ezen; insanca ve hakça bir düzen» sloganıyla kitlelerin karşısına çıkmıştı. Kuşkusuz mevcut sınıfsal yapısı ve programıyla CHP'nin bu söylediklerini hayata geçirmesi mümkün değildir. CHP sadece bunun demagojisini yapmıştı ve hâlâ da yapmaktadır. Ancak bu, sosyal demokrat CHP'nin, MC ortaklarıyla aynı ekonomik politikayı izleyeceği anlamına gelmez. CHP reformist bir partidir ve olanak sağladıkça kendi programı doğrultusunda ekonomik önlemlere başvurma yoluna gidecektir. Uzun vadede bu parti de burjuvazinin çıkarını gözetmekle birlikte kısa dönemdeki uygula-

malarda diğer sermaye partileriyle değişik yöntemlere başvuracaktır. Unutmamak gerekir ki CHP'yi nicel anlamda Türkiye'nin en güçlü siyasal örgütü haline getiren, onun kitlelerin karşısında verdiği sözler, ve bulunduğu vaadlerdir. CHP, halk kitlelerinin sistemin bozukluklarına karşı duyduğu tepkiyi önleyeceğini vaadetmişti.

Ayrıca CHP sık sık aracıya, tefeciye ve vurguncuya karşı olduğunu ilan etmekten de geri kalmadı. CHP bununla enflasyon yoluna başvurmadan sermaye sınıfının emrine sağlıklı gelir kaynakları sunmak ve sanayileşmeyi hızlandırmak istediğini belirtiyordu.

Kısaca değindiğimiz bu iki olgunun dışında bir üçüncüsü daha var ki CHP ağırlığındaki iktidarın bunu göz ardı etmesi düşünülemez. Bu olgu şudur: Eğer bir hükümet devalüasyon yapar ve arkasından da enflasyonu önleyici ekonomik önlemlere başvurmazsa o hükümetin ömrü pek uzun olamaz. Bunu söyleyebilmek için teorik bazı verilere dayanmak zorunlu değildir. Türkiye'nin yakın tarihi bunun örnekleriyle doludur ve tüm CHP'lilerin hafızalarında hatıraları tazedir.

Bilindiği gibi Türkiye'de bugüne kadar yapılan bütün büyük ölçekli devalüasyonlar hükümet değişikliklerine neden olmuşlardır. Hem de bir hayli gürültülü olarak. Örneğin: 1946 yılında yapılan devalüasyon, İnönü iktidarının sonunu getirdi. 1950'de DP iktidara geldi. 1958 yılında yapılan devalüasyonun ardından 27 Mayıs, 1970 yılında yapılanın ardından ise 12 Mart olayları meydana geldi. Ecevit Hükümetinin yaptığı devalüasyonun da aynı kuralı hayata geçirmesi ve hükümeti götürmesi için ciddi nedenler vardır.

Bu nedenle Ecevit Hükümeti şimdi bir kuralı bozmaya çalışıyor. 1946-1958 ve 1970 devalüasyonlarından sonra devalüasyonu yapan hükümetler gerekli vergi değişikliklerini hayata geçirme fırsatı bulamadılar. Bunu uygulamak hep sonraki hükümetlere kaldı. Şimdi Ecevit hükümeti bu kuralı bozmak istemekte ve kendi yaptığı devalüasyonun ardından gerekli ekonomik önlemleri almak ve bu arada vergi düzenlemeleri yapmak istemektedir. Esasında bütün ekonomik göstergeler Hükümeti buna mecbur bırakmaktadır. İktidar için başka bir seçenek yoktur.

Bunu böylece belirttikten sonra hükümetçe parlamentoya sunulan vergi tasarısına daha yakından bakalım: Yeni düzenlemeler pekte sıradan şeyler değiller. Çeşitli toplumsal sınıf ve

tabakalar kendi çıkarları doğrultusunda bu düzenlemeleri ele almakta ve eleştiri getirmektedirler. Ancak bir yargıya varabilmek için kısaca Türkiye'de bugünkü vergi yükünün kimler tarafından omuzlandığına bakmamız gerekiyor. Bu noktayı tesbit etmeden tasarıyı incelemek eksik bir yaklaşım olacaktır.

Türkiye'de gelir vergisinin % 70'ini ücretliler ödemektedirler. (Maliye Bakanına göre bu pay % 66.4'tür) 1977 yılında toplam olarak tahsil edilen gelir vergisi 71 milyar liradır. Bunun 49 milyar lirasını ücretliler, kalan 22 milyar lirasını ise sermayedar, avukat, doktor ve tüccar gibi serbest çalışanlar ödemişlerdir. Bu madalyonun bir yüzü. Bir de emekçilerin aleyhine işleyen başka yönlere bakalım: Ücretlilerden alınan gelir vergisi kaynaktan kesilmektedir. Oysa yukarıda bahsedilen sermayeçi, tüccar, doktor gibi kesimler yıl sonunda beyanname vermekte ve ödeyecekleri vergiyi taksitlere bağlamaktadırlar. Büyük kaçakçılık olaylarını bir kenara bırakalım. Bunlar vergilerini ücretlilere göre geç vererek, o parayı işletmekte ve ek çıkarlar sağlamaktadırlar. Ayrıca enfslasyonun etkisini de göz önünde bulundurmamız gerekiyor. Bilindiği gibi enflasyon ücretlilerin alehine işler. Enflasyon ücretli kesimin cebinden gelirinin bir kısmını alıp sermaye sınıfına, tüccarlara vermek demektir. Demek oluyor ki ücretli kesimin verdiği verginin yüzdesini belirlemek, sorunu tam olarak açıklığa kavuşturamıyor. Enflasyonun yarattığı cebri tasarrufu, yani emekçilerin cebinden çaldığını da hesaba katmak gerekiyor.

Enflasyon nedeniyle 12 Mart faşist döneminden sonra işçi ücretlerinde 1977 yılında meydana gelen düşmeyi de söylemek gerekir. 1977 yılında reel işçi ücretlerinde meydana gelen düşüş % 7'dir. Şimdi tasarının irdelenmesine geçebiliriz.

GENEL OLARAK VERGİLENDİRMEDEN GÜDÜLEN AMAÇLAR

Kapitalist sistemde vergi politikasıyla çeşitli amaçlar güdülmektedir. Bunları şöyle sırayabiliriz:

1 — Devlet yeterli gelir kaynaklarına sahip değildir. Vergi miktarını arttırmak suretiyle gelirlerini çoğaltır.

2 — Gelir dağılımında dengesizlik mevcuttur. İktidar yüksek gelirlilerin vergi yüklerini arttırarak, düşük gelir gruplarınınkini düşürmeyi amaçlayabilir. Yahut tersini yapar, sermayeyi palazlandırır.

3 — İktidar vergiyi, ekonomiyi yönlendirecek bir vasıta olarak kullanabilir. Yani ekonimiye yön verme amacını güdebilir.

Kuşkusuz hükümet vergi politikasını saptarken bu amaçlardan biriyle bağlı kalmayabilir. Birden fazla sonuca varmak isteyebilir. Ecevit Hükümeti de getirdiği tasarıyla bu üç amaca birden varmak eğilimindedir. Bir yandan lüks tüketim mallarının vergisini arttırarak ekonomideki aşırı tüketim isteğini sınırlandırmayı bir yandan düşük gelir gruplarının vergi yükünü hafifleterek özellikle orta tabaklara kaydırmayı, diğer taraftan da vergi kaçakçılığını azaltmak ve yeni bazı vergiler getirmek suretiyle devlet gelirlerini yükseltmeyi amaçlamaktadır. Ancak burada şunu hemen belirtmek gerekir ki bu üç amaca ulaşmak aynı anda pek mümkün değildir. Çünkü bunlar arasında çelişki mevcuttur. Örneğin eğer devletin gelirlerinin yükseltilmesi ön planda ise vergilerin en rahat alındığı ücretli kesimin vergi yükünü yükseltmek en sağlıklı sonucu verir. (Gelirleri çoğaltma açısından) Ancak bu durum ücretli kesimin, yani toplumun sömürülen kesimlerinin vergi yükünü hafifletme isteğiyle çelişir. Veya eğer devlet özel teşebbüs eliyle yatırım yapılmasını ve kalkınma hızının arttırılmasını programlamışsa, bu kesimin vergi yükünü arttırmak gene kalkınma hızının yükseltilmesini istemekle çelişecektir.

YENİ TASARININ OLUMLU VE OLUMSUZ YÖNLERİ

Kabul etmek gerekir ki bu tasarı Türkiye'de bugüne kadar getirilen vergi kanunlarının en radikalidir. Ötedenberi vergi yasalarında değişiklikler yapılırken iktidarlar sadece fazla gelir elde etmek düşüncesiyle hareket etmişlerdir. Bu politikanın sonucunda ise yukarıda da değindiğimiz gibi vergi yükünün emekçilere yükletilmesi sonucu doğmuştur. Bu tasarı ilk olarak diğer amaçların yanında gelir dağılımı dengesizliğini azaltmayı amaçlayan hükümler ihtiva etmektedir. En azından siyasal iktidarın, resmen gelir dağılımı dengesizliğini kabullenip ilan etmesi ve buna müdahalede bulunulmasının gerektiğini belirtmesi başlıbaşına olumlu bir adımdır. Ötedenberi yıkıcı, bölücü, vatanı parçalayıcı gibi soyut demagojik sloganlarla ilerici-devrimci kesimi suçlayan çevreler şimdi bu kesimin söylediklerinin bir kısmını resmen kabullenmişlerdir. Burjuvazinin devrimci güçler karşısında fikir planında attığı bir geri adımdır bu.

Bu genel olumluluğun yanında tasarının metnine konan ba-

3 — İktidar vergiyi, ekonomiyi yönlendirecek bir vasıta olarak kullanabilir. Yani ekonimiye yön verme amacını güdebilir.

Kuşkusuz hükümet vergi politikasını saptarken bu amaçlardan biriyle bağlı kalmayabilir. Birden fazla sonuca varmak isteyebilir. Ecevit Hükümeti de getirdiği tasarıyla bu üç amaca birden varmak eğilimindedir. Bir yandan lüks tüketim mallarının vergisini arttırarak ekonomideki aşırı tüketim isteğini sınırlandırmayı bir yandan düşük gelir gruplarının vergi yükünü hafifleterek özellikle orta tabaklara kaydırmayı, diğer taraftan da vergi kaçakçılığını azaltmak ve yeni bazı vergiler getirmek suretiyle devlet gelirlerini yükseltmeyi amaçlamaktadır. Ancak burada şunu hemen belirtmek gerekir ki bu üç amaca ulaşmak aynı anda pek mümkün değildir. Çünkü bunlar arasında çelişki mevcuttur. Örneğin eğer devletin gelirlerinin yükseltilmesi ön planda ise vergilerin en rahat alındığı ücretli kesimin vergi yükünü yükseltmek en sağlıklı sonucu verir. (Gelirleri çoğaltma açısından) Ancak bu durum ücretli kesimin, yani toplumun sömürülen kesimlerinin vergi yükünü hafifletme isteğiyle çelişir. Veya eğer devlet özel teşebbüs eliyle yatırım yapılmasını ve kalkınma hızının arttırılmasını programlamışsa, bu kesimin vergi yükünü arttırmak gene kalkınma hızının yükseltilmesini istemekle çelişecektir.

YENİ TASARININ OLUMLU VE OLUMSUZ YÖNLERİ

Kabul etmek gerekir ki bu tasarı Türkiye'de bugüne kadar getirilen vergi kanunlarının en radikalidir. Ötedenberi vergi yasalarında değişiklikler yapılırken iktidarlar sadece fazla gelir elde etmek düşüncesiyle hareket etmişlerdir. Bu politikanın sonucunda ise yukarıda da değindiğimiz gibi vergi yükünün emekçilere yükletilmesi sonucu doğmuştur. Bu tasarı ilk olarak diğer amaçların yanında gelir dağılımı dengesizliğini azaltmayı amaçlayan hükümler ihtiva etmektedir. En azından siyasal iktidarın, resmen gelir dağılımı dengesizliğini kabullenip ilan etmesi ve buna müdahalede bulunulmasının gerektiğini belirtmesi başlıbaşına olumlu bir adımdır. Ötedenberi yıkıcı, bölücü, vatanı parçalayıcı gibi soyut demagojik sloganlarla ilerici-devrimci kesimi suçlayan çevreler şimdi bu kesimin söylediklerinin bir kısmını resmen kabullenmişlerdir. Burjuvazinin devrimci güçler karşısında fikir planında attığı bir geri adımdır bu.

Bu genel olumluluğun yanında tasarının metnine konan ba-

ha sağlıklı (enflasyona başvurmadan) kaynak sağlamasını savunmaktadır. Küçük çapta da olsa burada bu yönde atılmış bir adımla karşıkarşıyayız.

CHP ağırlığındaki hükümet sanayi sermayesinin vergi yükünü hemen hemen hiç arttırmamaktadır. Kurumlar vergisinde yapılan ufak değişikliklerle, lüks tüketim mallarına konan verginin arttırılması bu kesimin yükünü arttırıcı niteliktedir. Ancak Otomobil sanayinin vergisini arttıran tasarı maddeleri yukarıdaki ilkeye ters düşmektedir. Yani otomobil sanayiinin vergi yükü arttırılmaktadır. Burada güdülen amaç montaj sanayii halinde geliştirilen otomobil sanayiini daha sağlıklı (gerçek) bir sanayileşmeye dönüştürmek ama en önemlisi başta petrol tüketimi olmak üzere otomobil artışının ekonomiye yüklediği içinden çıkılamaz yükleri hafifletmektir. Tasarı özel otomobil tüketiminin sınırlandırılması için vergiyi baskı aracı olarak kullanmak yönündedir.

Bu olumlu yönlere paralel olarak tasarı birçok olumsuz hüküm de ihtiva etmektedir. Bunları şöyle özetleyebiliriz.

Her şeyden önce tasarı yeni gelir kaynakları yaratmak gücünden yoksundur. Ticaret kesiminden kaynakta kesilen yüzde 3'lük oran oldukça düşük olduğu gibi tarım kesiminin vergi payının binde 5'ten, yüzde 1,5'e çıkarılması da önemli bir artış değildir. Büyük toprak sahipleri özünde gene vergi vermeyeceklerdir. Büyük toprak sahibinin çoğu zaman yanında çalıştırdığı bir tarım işçisinin ödediği kadar vergi vermemesi durumu ortaya çıkacaktır.

Ayrıca ücretlilerin vergi yükünün tasarıyla yüzde 52'ye düşürüleceği yolunda yapılan propaganda gerçekleri ifade etmemektedir. Çünkü tasarıda getirilen yeni hükümlere göre eskiden vergi kapsamı dışında bırakılan tarım işçilerinden vergi alınacaktır. Toprak ağalarından küçük oranda vergi alınırken ve tarım emekçilerine grevli-toplusözleşmeli sendikal hakları verilmezken bunların vergi kapsamına alınmaları doğal karşılanamaz.

Bundan başka ihbar tazminatı (işten çıkma tazminatı) kıdem tazminatı kapsamına alınmakta ve vergiye tabi tutulmaktadır. Kıdem tazminatının vergiden istisna edilen kısmı işçinin son işyerinde çalıştığı süre ile sınırlandırılmakta, Emekli Sandığına tabi bir işyerinde çalışan emekçinin, iş yasasına tabi bir işyerine geçmesi ve oradan emekli olması halinde Emekli San-

dığına tabi işyerinde geçen hizmet süresine isabet eden kıdem tazminatının hepsi vergilendirilmektedir.

Ücretler ikiye ayrılmaktadır. Feri ücretin (esas ücret dışında ödenen ikramiye, fazla mesai, ek ders ücretleri gibi) esas ücretle birlikte vergilendirilmesi ön görülmektedir. Feri ücretlerin toplamı 60.000 lirayı aştığı taktirde yukarıda söylediğimiz biçimde esas ücretle birleştirilmesi öngörülmekte olup 60.000 liradan aşağı olan miktarın vergisi ise eskiden olduğu gibi birleştirilmeksizin kesilmektedir. Ancak eskiden % 25 olan vergi nibesti şimdi % 30'a çıkarılmakta yani yüzde 5'lik bir artış öngörülmektedir.

Tasarının saydığımız bu olumsuz yönleri yüzünden, iktidar sözcülerinin ileri sürdükleri gibi ücretli kesimin vergi yükü 25-30 milyar lira değil, 15 milyar lira dolayında hafifleyecektir.

MUHALEFETİN ELEŞTİRİSİ VE İKTİDARIN SAVUNMALARI

Yukarıda verdiğimiz kısa bilgilerin ışığı altında şimdi de muhalefet partilerinin tasarıya yönelttikleri eleştirilere bir göz atalım.

AP, MSP ve MHP gibi eski koalisyon ortakları bu tasarı parlamentoya sunulduktan sonra aniden «fakir-fukara»nın dostları kesiliverdiler. Hep bir ağızdan tasarının fukaralığı arttıracağını, enflasyonu hızlandıracağını, geçim sıkıntısı çeken kesimleri daha da güç duruma sokacağını haykırmaktadırlar. Elbette emperyalizmin ve onun yerli ortaklarının sadık hizmetkârlarının sözlerini ciddiye almak mümkün değildir. Onların çıkışlarını emekçiler sadece alaylı bir tebessümle karşılayacaklardır. Çünkü tasarı ücretlilerin vergi yükünü arttırsa da, geçim sıkıntısı çekenler güç durumda kalsalar da MC ortaklarının bunu söylemeye hakları yoktur. Türkiye'de sömürü bunların iktidar döneminde en üst düzeye varmıştır. Sömürücülerin MC dönemindeki kadar palazlandığı, emekçilerin yükünün arttığı, enflasyon ve işsizliğin en üst düzeyde gerçekleştiği başka bir dönem göstermek zordur. Başbakanlığa bağlı Devler Planlama Teşkilatının araştırmaları Türkiye'nin adaletten en uzak ülkelerden biri olduğu gerçeğini ortaya çıkarırken bu baylar iktidarda değiller miydi?

Hiç kuşkusuz MC ortakları gerçekten emekçi halkı düşünerek konuşmuyorlar. Onları asıl huzursuz eden kısmen de olsa

ücretli kesimin vergi yükünün hafiflemesi, ticaret kesimiyle toprak sahiplerininkinin artmasıdır. Onlar özünde bu noktaya kızıyorlar, ama maskelerini düşürüp de halka gerçek yüzlerini göstermekten kaçınıyorlar. Bu baylar öyle fakir-fukarayı düşünüyor olsalardı iktidarları döneminde o fakir fukaranın yükünü hafifletmeyi neden akıllarının kenarından bir kerecik olsun geçirmediler? Demirel eline kitap alıp (iyi ki okuma yazma biliyor) DGM'lerin kurulmasına ilişkin maddeyi okuyor. Acaba Anayasanın 62. maddesini okumuyor mu? Okusa orada şunu görecek: Herkes kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücü oranında vergi ödemekle yükümlüdür». Peki Demirel hükümetin başı iken milli gelirin yüzde otuzunu alabilen ücretlilerin verginin yüzde 70'ini vermesi anayasaya aykırı değil miydi? Acaba Demirel Anayasa'nın bu ve daha birçok maddelerini çiğnemiş olmuyor mu? Morrison firmasının temsilcisinin bunlara vereceği cevaplar merak konusudur doğrusu.

Sermayenin ağır toplarından hatırı sayılır patron Hulki Alişbah tasarıya kendi hizmetkârlarından daha gerçekçi yaklaşıyor ve sadece kurumlar vergisi oranının arttırılmasına karşı çıkıyor. Kendi çıkarını demagoji yapmadan daha açık bir tarzda savunuyor. «Kalkınma hamlesindeki sermaye eksikliğini, küçük tasarrufların büyük tesislere yönelmesi amacını güden şirketleşmeyi köstekleyen bir vergi» diyor Alişbah.

Muhalefetin ciddiye alınmayacak eleştirilerine karşılık CHP'nin lehte söyledikleri de gerçekleri gizleme amacına yöneliktir. CHP yöneticileri, tasarının gerçekleşmesiyle «insanca ve hakça bir düzen» kurulacağını söylüyorlar. Ama içlerinden bir kısmı daha ihtiyatlı bir dil kullanıyor, «insanca ve hakça düzenin kurulmasına doğru atılmış ileri bir adım» olarak niteliyorlar. Şimdi bu iddiaları irdeleyelim.

Elbette bir vergi tasarısıyla ne insanca ve hakça bir düzen kurulabilir, ne de sömürü son bulabilir. Bunu CHP yöneticileri de gayet iyi biliyorlar. Bu iddia sosyal demokratların kitleleri kandırmak için kullandıkları bir propagandadan ibarettir. Nasıl ki küçük tasarufları büyük şirketlere akıtarak kurulan kapitalizm «halk kapitalizmi» olmaz ve devletin mevcut sistemin kurulları içerisinde kalarak alacağı tedbirlerle sümürü ortadan kaldırılmazsa, kendi deyimleriyle «insanca ve hakça düzen»de bu yollarla kurulamaz.

Gerçekçi bir gözle son tasarıyı ele aldığımızda şu durumla karşılaşırız. Bu tasarı ücretli kesimin vergi yükünü bir miktar

hafifletiyor. Ancak, dengesizliği ortadan kaldırmıyor. Milli gelirin yüzde otuzu dolayında pay alan ücretlilerin vergi yükü yüzde 52'de kalıyorsa bu büyük bir dengesizliğin varlığını ifade etmektedir. Kaldı ki yukarıda da değindiğimiz gibi tasarı bu oranı % 52'ye indirememektedir.

Ama asıl üzerinde durulması gereken konu başkadır. Gerek kurumlar vergisindeki artışlar, gerekse tarımsal kesimin payının arttırılması ve ticaret burjuvazisine yüklenen vergi yükünün arttırılması sonuçta gene ücretli kesimin üzerinde kalacaktır. Çünkü bu kesimlere yüklenen vergiler, bunlar tarafından fiyatlara yansıtılacak ve tüketiciden geri alınacaktır. Kapitalizmde bunun önüne geçmek mümkün değildir. Hükümet dilediği kadar bazı mal fiyatlarını denetim altında tutacağını söylesin. Ekonomik kanunların işlerliğinin polisiyle tedbirlerle önlenemeyeceği bilimsel bir gerçektir. Esasında son zamanlarda hükümet de denetimden vazgeçtiğini ilan etti.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Kısa bir sürede de olsa yeni tasarı gerçekleşirse ücretlilerin vergi yükünde bir azalma görülecektir. Ayrıca lüks tüketime yöneltilen vergilerin olumlu yanları olacaktır. Ama bu tasarı uzun vadede ne vergi yükünü hafifletecek ne de sömürüyü azaltabilecektir. Bu tasarının gerçekten başka yönde çok büyük bir yararı olacaktır ki o da şudur: Emekçiler, kapitalizmin sınırları içerisinde kalınarak alınacak önlemlerin sömürüyü yok edemediğini, kendilerini ezilmekten kurtaramadığını göreceklerdir. Üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet biçimi sona erdirilmeden, sömürücü sınıf ve tabakalar tasfiye edilmeden ve iktidar işçi sınıfı tarafından ele geçirilmeden, omuzlarındaki yükün bütün ağırlığıyla devam ettiğini anlayacaklardır. Kendi sınıfları için gerçek kurtuluşun sosyalizmi kurmakta olduğunu bir kez daha deneyerek göreceklerdir. İşte asıl kazanç, asıl olumlu yan budur.

——— ooOoo ———

Sovyetler Birliği'nde Basın ve Kürtler

Basın, gerek sosyalist ülkelerde, gerek kapitalist ülkelerde, kendi başına, izole edilmiş bir birim olarak ele alınamaz. Toplumsal bütünle ilişkileri içinde ele alınmalıdır o. Bunun için de ekonomik altyapı ile onun üstünde şekillenen üst yapının (politik organizasyonlar ve ideoloji) karşılıklı ilişkisinin iyi kavranması gerekir.

Kapitalist üretim ilişkilerinin egemen olduğu toplumlarda, basının özel ellerde burjuvaziye hizmet ettiği ve kapitalizmin yaşamasına yardımcı olduğu açıktır. Küçük bir zümrenin üretim araçlarını elde tuttuğu böylesine toplumlarda, basın genellikle geniş halk yığınlarının çıkarlarına aykırı düşen ideolojiler yayar; kitleleri reklam, boy boy resimler ve sansasyonel haberlerle uyutma görevini yapar. Ekonomik adaletsizliğin geçerli olduğu kapitalist toplumlarda ezilen sınıfların ve halkların basın özgürlüğü de yoktur veya büyük ölçüde burjuvazinin kontrolündedir.

Sosyalist toplumlarda, ekonomik ve sosyal yapının tümü gibi, basının konumu da farklıdır. Tüm politik organizasyonlar gibi basın da,sosyalist düzeni korumak, yaşatmak görevini yerine getirir. Üretim araçları, bu sistemde tüm halkın malı olduğu için, basın da geniş halk yığınlarının çıkarlarını gözetir. Sosyalist toplumlarda ezilen halklar, ilk kez, en âdil biçimde, diğer tüm ulusal ve demokratik haklar gibi kültürel haklarına da kavuşurlar.

İşte kapitalist ve sosyalist toplumlarda basının işlevi yukarıda kısaca belirtildiği gibidir, nitelikçe birbirinden farklıdır. Diğer yandan her iki düzende de basın tarafsız değildir, olamaz. Basının tarafsız olduğuna dair iddialar bir burjuva yutturmacasıdır. Ama bu taraflılık elbette farklıdır. Kapitalist toplumda, devrimci güçlerin kendi olanaklarıyla çıkarıp yaşattıkları basının dışında, geniş hacimli burjuva basını belli bir

zümreye hizmet eder. Sosyalist toplumda ise geniş halk yığınlarına. Ve burjuva basını kitleleri uyuşturmaya çalışırken, sosyalist basın geniş halk yığınlarını uyarmaya, bilinçlendirmeye yönelir. Birincisi gerçekleri gizlerken, ikincisi gerçeği açığa çıkarır, tanıtır.

Bütün dünyada günlük 8000 gazete 400 milyon basım yapmaktadır. Bu sayı basının ne kadar büyük bir rol oynadığını gösterir. Harberleşmenin (enformasyon) anlamı ilk bakışta oldukça basit: İnsanların kendi ülkesinde ve dünyada olup bitenlerden asgari ölçüde de olsa haberdar edilmesi. Ama bu rakamlar, tüm ülkelerin insanlarının, dünyada ve çevrelerinde olup bitenlerden haberdar edildiği anlamına gelmez.

Haberleşmenin önemi, yalnızca basılan gazetelerin sayısı ile değil, her halkın kendi dili ile ve gerçekler çarpıtılmadan, onları gerçek biçimleriyle öğrenmesine bağlıdır.

Sovyetlerde Ulusal Sorun Nasıl Çözüldü?

Büyük Sosyalist Ekim Devriminden sekiz gün sonra, 2 Kasım 1917'de, Sovyet Hükümeti Lenin'in imzasını taşıyan «Rusya'daki Halkların Hakları Deklerasyonu»nu yayınladı. Buna göre tüm halkların aynı haklara sahip olduğu ve tüm ulusal imtiyazların kaldırıldığı açıklanıyordu. Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının pratiğe geçirilmesi, gönüllü bir birlik meydana getirdi. 15 federe cumhuriyetten oluşan SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği), bütün halklara, modern endüstri çağına ulaşma, teknik ve entellektüel alanda nitelikli işçiler yetiştirme olanağı sağladı. Ayrıca tüm halklar, kendi ulusal kültürlerini sosyalist bir doğrultuda geliştirme olanağını buldular.

Kırgızistan bu kültür devriminin önemli bir örneğidir. Devrimden önce her 500 Kırgız'dan yalnızca bir tanesi okuma-yazma biliyordu. Şimdi bu cumhuriyette okur-yazar olmama durumu temelden ortadan kaldırılmıştır. Kırgızistan'da okula gitme oranı Amerika ve Fransa'dan daha yüksektir. Bilimsel araştırma kurumlarında yerli halk çalışmaktadır. Kırgız dili, alfabesizlik döneminden, uluslararası düzeyde eserlerin yazıldığı bir dil haline geldi. Kırgızistan bugün, halk türkülerinden opera ve senfoni müziğine kadar, uluslararası düzeyde çeşitli kültür faaliyetleriyle tanınmaktadır.

Sovyetlerde Basın

Basın ideolojik mücadelede her zaman keskin bir silahtır. Devrimden önce halka, kendi ve genel olarak dünya sorunlarıyla ilgili bilgi verip mücadele yöntemleri öğreten devrimci gazeteler yayınlandı. Lenin, basını propagandist, ajtitatör ve organizatör diye tanımladı. Devrimden sonra da sosyalist toplumu ve devleti kurma doğrultusunda basından büyük ölçüde yararlanıldı .Burjuvazinin hizmetindeki basını halkın hizmetine veren ilk tedbirler rastlantı değildi. Sosyalist düşünceler yayılarak yeni iktidar pekiştirildi ve karşı devrimci güçlerin iktidarı yeniden ele geçirme çabalarına karşı mücadele edildi.

Helsinki Konferansında Leonid Brejnev'in dediği gibi, basın, barış ve güvence getirebileceği gibi, halklar arasına zehir ve düşmanlık da saçabilir.

Sovyet Anayasası Ne Diyor?

Sovyet Anayasasının 50. maddesinde şöyle deniyor: «Halkın çıkarı ve sosyalist sistemin geliştirilip güçlendirilmesi amacı ile SSCB'de yurttaşlar söz-basım, toplantı, yürüyüş ve miting hakkına sahiptir.»

«Bu politik özgürlüklerin gerçekleşmesi için resmi binalar, caddeler ve meydanlar işçilerin ve onların örgütlerinin emrine verilmiştir. Ayrıca bu örgütler görüşlerini yaymak için basın, radyo ve televizyondan yararlanırlar.»

Sovyet Basını ve Bazı Rakamlarla Gerçekler..

Beş ayrı alfabesi olan 260 milyon Sovyet yurttaşının birbirini anlamada ve karmaşık sorunları çözmede herhangi bir güçlükleri yoktur. UNESCO'nun verdiği bilgilere göre Sovyet halkı diğer ülkelerin halklarından daha fazla kitap okumaktadır. Aynı şey dergiler için de geçerlidir. Her aileye dört ayrı dergi düşmektedir. Kitap, gazete ve tiyatro biletleri fiyatları Sovyetler Birliği'nde diğer ülkelerden çok daha ucuzdur.

Sovyetler Birliği'nde toplam 8000 gazete, 57 Sovyet halklarının dilinde ve 9 yabancı dilde 165 milyon baskı yapmaktadır. 640 Sovyet günlük gazetesinin toplam tirajı 80 milyondur. Son yılda 400 kadar yeni gazete ile 113 yeni dergi yayın hayatına atıldı. Sovyetlerde 2000'i aşkın kuruluşun kendi gazeteleri vardır. Sovyet Sendikaları 10 büyük gazete ve 20 dergi çıkarmak-

tadır. Sovyet anayasası Birliği 89 aylık dergi ve 16 edebi dergi ile temsil edilmektedir.

Sovyet Gençliği 227 gazete ve dergiye sahiptir. Ayrıca Sovyetler Birliği'nde 28 gazete ve 41 dergi çocuklar için basılmaktadır. Bu eserler 16 dilde yayınlanıyor.

Sovyetler Birliği'nin ünlü gazetesi Pravda, 5 Mayıs 1912 yılında Lenin'in öncülüğünde kurulmuştu. Şimdi dünyanın en yüksek tirajlı gazetesidir. Tirajı 11 milyonun üstünde olan Pravda, baştan sona geniş politik haberler ve yorumlarla doludur.

Başkent Moskova'da 34 günlük gazete çıkarılıyor. Sovyet gazeteleri 120 ülkede satılmaktadır. Bunlardan *Soviet Union* 19 dilde basılmaktadır. Haftalık gazete *Moskow News*, dış politika gazetesi *New Times* ve *Sputnik* bunların önemlileridir.

Dinî Kitaplar

Sovyetler Birliği'nde halkın dinî inançlarına saygı gösterildiği gibi, dinî kitapların yayını da serbesttir. Kişi dilerse kiliseye ya da Camiye gidebilir, bu konuda bir zorlama ya da imtiyaz yoktur.

Burjuvazi uzun yıllar, Sovyetler Birliği'nde inanç özgürlüğünün olmadığı kitlelerin dinî inançlarına baskı yapıldığı tarzında yalanlar yaydı ve günümüzde de bu türden yalanları propaganda edenler az değildir. Daha geçenlerde, düzmece bir BBC programında, Sovyetler Birliği'nde sözde bazı dinî inanç sahiplerine yapılan saldırıları anlatan bir film Türkiye televizyonunda da gösterildi. Oysa ülkemizde dinî inançların nasıl sömürüldüğünü, burjuvazinin ve büyük toprak sahiplerinin çıkarları adına kitlelerin nasıl aldatıldığını en iyi biz biliriz.

Sovyetler Birliği'nde dinî inançlara baskı yapıldığı tarzındaki haber ve propagandalar gerçeğin tersidir. Daha 1976 yılında Tevrat ve İncil'in yeni baskıları yayınlandı. Ayrıca Moskova patriğinin yazı ve konuşmalarının yayınlanması olanağı sağlanmıştır.

Merkezi Asya ve Kazakistan'da da son yıllarda Kuran'ın 6. baskısı yapıldı. Ayrıca dini olayları anlatan kitaplar ve hadisler yazıldı.

Sovyetlerde Kim Eleştiri Hakkına Sahiptir?

Hangi örgüte bağlı veya hengi sosyal duruma sahip olursa olsun tüm Sovyet yurttaşları eleştiri hakkına sahiptir.

Ülkedeki her beş tanınmış gazeteden biri ya başkasını eleş-

tirir, veya başkası tarafından eleştirilir. Örneğin baştan sona kritiklerden oluşan *Krokodil*, çeşitli Sovyet dıllerinde yayınlanmaktadır.

Eleştiri yalnızca basın ile sınırlandırılmamıştır, ayrıca parti ve sendikalarda da eleştiri yöntemi işlemektedir. Tüm önemli durumdaki sorumlular, fabrika şefinden bakanlara kadar, bu eleştirilere cevap vermek zorundadır.

Sovyetler Birliği'nde tüm gazeteler kendilerine gelen mektupları düzenli olarak yayınlarlar. Örneğin Pravda gazetesine 1976 yılında okuyucularından 465 bin mektup geldi. Gazete, elbette bu mektupların tümünü yayınlayamadı; sayfalarının elverdiği kadarını yayınlayabildi. Ama tüm bu mektuplardaki istekler işleme tabi tutuldu ve ilgili yerlere ulaştırıldı. Sorumlu kişiler aldıkları bu mektuplara cevap vermek ve kötü işleyen şeylerin, eksiklerin düzeltileceğine dair bilgi vermek durumundadır. Böylece gazeteler resmî organlarla halk arasında bir köprü işlevi de yapmaktadır.

1976 Eylül ayının ilk on gününde Pravda 40 eleştiri yazısı yayınladı. Bunlar 10 bakana ve 15 kadar Parti veya devlet komitesine yöneltilmişti. Aynı dönemlerde Pravda'da 27 görevlinin cezaya çarptırıldığı açıklandı. İki bakan yardımcısı, birkaç işletme şefi ve birkaç parti görevlisi parti veya idarî cezalara çarptırıldı.

Ama bu, Sovyetlerde eleştirinin sınırsız olduğu anlamına gelmez. Örneğin başkasının sırtından kâr sağlama, savaş kışkırtıcılığı, ulusal ve dinî imtiyazlar yasaktır. Hiç kimse bunlardan yana ve örneğin kadın-erkek eşitliğine karşı propaganda yapamaz. Bu sınırlamalar toplumun çıkarlarına uygun düşmektedir.

Soljenitzin Çetesinin «Muhalefeti»

Sosyalist sistemin güçlenmesi ile gerileyen kapitalist blok, sosyalist sisteme ve onun en büyük dayanağı Sovyetler Birliği'ne saldırılarını çeşitli yollardan hızlandırıyorlar.

Güya Sovyetler Birliği'nde «özgürlük» yokmuş ve belli bir muhalifler grubu üzerinde baskılar varmış. Bu yalanlarla anti-Sovyetizmi yaygınlaştırmaya ve kapitalist ülkeler emekçi kitleleri arasında sosyalizmi gözden düşürmeye çalışıyorlar. CİA ve emperyalizmin hizmetindeki diğer casusluk örgütleri, Sovyetler Birliği'nde ve diğer sosyalist ülkelerde sosyalizm düşmanlığını tahrik edip karşı devrimci komplolar hazırlıyorlar.

Soljenitsin, Zacharov ve benzeri emperyalizm ajanlarını Sovyetler Birliği'ndeki «demokratik muhalefet» olarak tanıtmaya çalışıyorlar. Bunlardan Soljenitsin'in maskes, Sovyetler Birliği'ni terkettikten sonra iyice düştü. Onun bir ruh hastası ve sosyalizm düşmanı olduğunu artık herkes biliyor. Amerika ve İsviçre bankalarındaki parası üstüne de bir hayli yazıldı. Zaten emperyalistler bu tür uşaklarını bir süre kullanıp çöplüğe atar ve yerlerine yenilerini bulurlar.

Dünyada faşizmin çizmesi altında can veren onbinlerce insanın trajedisine gözyuman emperyalistler, Sovyetler Birliği'ne ilişkin olarak uydurdukları «anti-demokratik baskı» yalanları ile televizyonlarda saatlerce reklam yapıp kitleleri kandırıyorlar.

Şunu da söylemeli ki emperyalistlerin dillerine pelesenk yaptıkları sözkonusu «muhalifler grubu» otuz kişiyi geçmiyor. Bunların hangi gerici güçlerle ne tür planlar yaptıklarını birkaç örnekle açıklayalım:

Soljenitsin, daha 1941'lerden önce, silaha sarılıp kızılorduyu yoketme rüyaları görüyordu. İspanya ile ilgili bir röportajda, Franko faşizminden «örnek demokrasi» diye sözetmişti.
Kuznetsov, Paris'te çıkan *Russkaya Mysl* gazetesinde, «Ben Sovyet iktidarına karşıyım,» diye yazdı.

Sacharov, basına açıklamasında, Pinochet'in Şili'de «yeni bir dönem ve beraberlik kurduğunu» söyledi. «Kapitalist ülkelerin sosyalist ülkelerden daha insancıl bir toplum olduğunu» söyleyen Sacharov, batının, «daha etkin bir şekilde Sovyetlere baskı yapmasını» öğütledi.

Bukovski ise, bir basın toplantısında, «çocukluğundan beri Sovyetlere karşı silahlı bir ihtilal hayal ettiğini» açıkladı.

Sovyetler'in barış ve yumuşama mücadelesine karşı emperyalist ülkelerin nasıl bir politika yürütmesi gerektiğine dair bir soruya, Soljenitsin, «Sovyetlere karşı bir haçlı seferi», öğütünü verdi. Bu röportaj neo-faşist bir İtalyan gazetesi ile yapıldı.

Uluslararası Yazarlar Birliği'nin (Pen Club) Londra'da toplanacak kongresinden kısa bir süre önce, «Sovyet yazarı» Vladimir Bukovski için bir savunma dökümanı hazırlandı. Buna göre Bukovski 1963, 1967, 1972 yıllarında Sovyet iktidarına kar-

şı emperyalist güçlerle işbirliği yapıp silahlı bir karşı devrim hareketi düzenlemekten tutuklanmıştı.

Yine bu muhalefet grubundan Valentin Moroz'un, 2. Dünya Savaşı sırasında Hitler ile işbirliği yapan Ukrayna milliyetçileri ile yaptığı terör planları açıklanmış bulunuyor. Moroz, Ruslara ve Beyaz Ruslara karşı nefret uyandırmak, görüşlerine politik bir program vermek ve batılı emperyalist güçlerin desteğiyle sovyet iktidarına karşı silahlı hareket düzenlemek suçundan 1966 yılında 4 yıl hapis cezasına mahkum edildi.

Örnekleri çoğaltmak mümkün Ancak kapitalistlerin bu propagandalarının etki alanı da günden güne daralıyor. İşsizliğin, enflasyonun başlarından eksik olmadığı kapitalist ülkelerin, bir tek işsizi olmayan, halkının tüm insanî ve demokratik haklarını garanti altına almış Sovyetler Birliği'ne karşı dili gün geçtikçe kısalıyor.

Kapitalist Ülkeler ile Kültürel İlişkiler

Sovyetler Birliği'nin Batı'dan aldığı basılı eserler sayısı, bu ülkelerin Sovyetlerden aldığından daha fazladır.

Sovyetlerin bu kapitalist ülkelerden aldığı basılı eserler 1975 yılında 6.289.000 ruble dolayındayken, sattığı kitap, gazete ve dergilerin toplam fiyatı 2.644.000 ruble dolayındaydı. Aşağıdaki tablo bunu gösteriyor:

	1975 yılında, bin ruble olarak	
	S. Birliğinden alınan	*S. Birliğine satılan*
ABD	681	1995
İngiltere	210	1191
Fransa	370	922
Batı Almanya	344	596
İsviçre	35	181
Avusturya	44	96
Hollanda	84	431

(Sovyetunionen 100 fragor och suar s. 126)

1976 yılından sonra Batılı ülkelerden *Dagens Nyheter, Financial Times, Frankfurter Allgemeine, Die Presse People, Helsingin Sanomat, Echo, Unite Mainity,* vb. gazeteler Sovyetler

Birliği'ne getirtildi. Çoğu Batılı ülkeler ise, «demir perde ülkeleri» diye adlandırdıkları sosyalist ülkelerden ve bu arada Sovyetler Birliği'nden gazete kitap getirtmekten kaçınıyorlar veya bunu sınırlandırıyorlar.

Kapitalist ülkelerle kültür ilişkilerini aksatan, haberleşmeyi güçleştiren önemli nedenlerden biri de bu ülkelerde basılı eserlerin fiyatlarının yüksek oluşudur. Örneğin *New York Times*'in yıllık abone tutarı, uçakla 2.982 dolar kadardır. Normal posta ile bu fiyat 220 dolar ise de, dağıtım gecikmekte, yerine ulaşmayı bir ayı bulmaktadır. Oysa Pravda'nın yıllık abone tutarı, diğer batı ülkelerine, uçakla yalnızca 14.4 dolara mal oluyor.

Kitap fiyatları da kapitalist ülkelerde Sovyetlerden oldukça yüksektir.

1946-1972 yılları arasında Sovyetler Birliği'nde Amerikan yazarlarının 6000, Fransız yazarlarının 6000, İngiliz yazarlarının 4000, İtalyan yazarlarının 1000 eseri yayınlandı. Aynı yıllar içerisinde ABD ve İngiltere'de 500'den az Sovyet eseri yayınlandı. Bu rakam Fransa için 600, İtalya için 400'dür. (*Sovyetunionen* 100 Fragor och suar, s. 126)

Bilgi alış-verişini Kim Önlüyor?

Pravda, İzvestiya, Sovyetskaya, Russiya ve *Trud* gazetelerinde TASS muhabirlerinin çeşitli konularda gönderdikleri haberler yayınlanmaktadır. Ayrıca TASS, 80 ülkedeki 300 yabancı büroya, gazete, televizyon ve radyo şirketlerine haber göndermektedir.

Serbestçe haber ve bilgi alış-verişi ile ilgili görüşler, Helsinki Konferansının ardından daha da yaygınlaştı. Batılı kapitalist ülkelerde haber dağıtımı sistemine belli eller hakimdir. Bu ülkelerde günlük gazetelerin % 80'i radyo ve Televizyon istasyonlarının % 90'ı özel kişilerin ellerindedir. Diğer bir deyişle kapitalistler haberleşmede de tekel kurmuşlardır. Bu güçler, ellerindeki basını kendi burjuva ideolojilerini yayma, beyin yıkama, halkı uyutma, anti-sosyalist ve anti-Sovyetik propaganda için kullanıyorlar. Sovyetler Birliği ile ilgili haber ve bilgileri çarpıtarak veriyorlar. En demokrat —burjuva demokrat— kapitalist ülkelerde bile, bir ölçüde gerçekçi olmayan özen gösteren,

ya da kendisini öyle sayan burjuva basını da ön yargılardan ve çarpıtmalardan kendini kurtaramıyor.

Gerçi çağımızda burjuvazinin, özellikle de gelişmiş kapitalist ülkelerdeki burjuvazinin, işçi sınıfının politik hareketinin bizzat bu ülkelerde gelişmiş olması karşısında, anti-sosyalist, anti-komünist propaganda yapma olanakları zayıflamıştır. Onlar bu yöndeki propagandayı anti-Sovyetik propaganda yoluyla sahnelemektedirler.

Haber ve bilgi dağıtımını kimin engellediğini şu somut tespit açık biçimde gösteriyor: UNECO'nun verdiği bilgiye göre, sosyalist ülkelerde, kapitalist ülkelerin programları televizyonda, kapitalist ülkeler televizyonunda gösterilen sosyalist ülkeler programlarına oranla üç kat daha fazladır.

Sovyet Kürtlerinin Durumu

1813 yılında İran ve Rusya arasında yapılan *Gulistan* antlaşmasından sonra bazı Kürt bölgeleri Rusya'nın sınırları içinde kaldı. Kürtlerin oturdukları yerler, o dönemde, Elizebetpol yönetim bölgesi içinde idi. Daha sonra, 1928 yılında yapılan *Turkomançay* antlaşması ile bu yerler Erivan bölgesine dahil edildi.

Büyük Sosyalist Ekim Devriminden sonra, 21 Mart 1921'de Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında izmalanan anlaşma ile Kars ve Ardahan Türkiye'ye bırakıldığından Sovyetlerdeki Kürt nüfusu da azaldı. Sovyet Kürtlerinin büyük bölümü Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinde Talin ve Alagöz bölgelerinde yaşamaktadır. Sovyetler Birliği'nde Kürtler sayıca az olmalarına rağmen bir ulus olarak tanınmıştır.

Sovyet Kürtleri, Ermenistan dışında Gürcistan ve Azerbaycan gibi Kafkas ülkelerinde, Kazakistan'da ve Hazer Denizi'nin doğu yakasında, merkezi Asya ülkelerinde oturmaktadırlar. Sovyet Kürtlerinin büyük bölümü tarım ve hayvancılıkla uğraşmakta, bir bölümü de endüstri işleri yapmaktadır.

Kürtler kendi intelijensiyalarını (Sanatçı, yazar, mühendis, ressam ve diğer entellektüel kadro) oluşturmuşlardır. Kürtlerin kendi yazar, şair ve bilim adamları vardır. Kürtler, çeşitli bilimsel araştırma kurumlarında çalışmaktadır.

İlk ve orta derecede öğrenim yapan Kürtçe okullar vardır. Ayrıca 5 Sovyet üniversitesinde bir Kürt dili kürsüsü bulunmaktadır. Ermenistan Bilimler Akademisi, Moskova Doğu Enstitüsü, ayrıca Leningrad, Tiflis ve Bakü üniversitelerinde etkin çalışmalar yürüten Kürtçe bölümler vardır. (Kaynak: Kudistan 76, Kürdish Student Society in Europe).

Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinde, hafta da iki kez yayınlanan *Riya Teze* (Yeni Yol) adlı bir Kürtçe gazete çıkmaktadır. Kürtçe kitap, gazete, dergi ve plaklar oldukça fazladır. Ayrıca Erivan radyosu günde 1,5 saat Kürt diliyle yayın yapmaktadır. Sovyetlerde Kürt dili ve kültürü oldukça gelişmiştir.

Sovyetler Birliği'ndeki Kürtlerin hayat düzeyi, Kürdistan'ın diğer parçalarındaki kürtlerle kıyaslanmayacak kadar yüksektir. Kürt halkı, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamındaki bu somut gelişmeden dolayıdır ki Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kuruluşuna yürekten katılmış ve bunu sürdürmektedir.

—— oOo ——

Fêrik

Heciyê CINDİ*

Sıbeke meha gulanê xweş bû.

Ez jı bazara Erêvanê teze vedıgeriyam. Mın nêzıkayi malê kır. Kûçê da lı aliyê mılê çepê mın profêsor Erêmyan dit. Mina hercar mın sılava wi vegırt û pêş da çûm. Lê hema wê lezê mın dengê wi bıhist û paş xwe va nıhêri. Ew ber bı mın dıhat.

«Hevalê Kamıl,» ewi bı beşereke xweş gote mın, «kerema xwe deqekê sebır bıke, mın ku tu diti, gılik kete bira mın.»

Mın zembila gıran dani.

«Bıbexşine,» ewi disa got, «weki mın tu dayi egle kırınê, lê tışteki nake... Erê, bra vê pêlê hevaleki cabdar namek ji Moskovayê, jı sosyalisteki kevn standıbû. Xweyê (xwediyê) namê pırseke wa kırıbû: Gelo aula Digorê cem we heye? Kurmanceki bıneliyê wê geleki eyan e. Famila wi Litkin e. Hevalê vıra, ku name stendıbû, tu serederi jê dernexıstıbû. Rojekê gazi mın kır, bıre nıvisxana xwe; «Flankes —ewi got,— hal û hewal ev e. Tu çawa meriki dınêzan, aqılê te jı vê yekê çı dıbıre?» Mın caba wi da, gotê; «Rast e, cem me aûl tunene, lê gund hene. Lê hema Têgor (Digor) heye. Ew gund beri sala 1917'a çawa ku rayoneke Qersê dıkete nava welatê me. Gundeki kevn e; dêra wi ji geleki kevn e; gündê ermeniya bû, weki mayin nızanım kurmanc lı wêderê hebûne, yan na. Nıha tu çı dıkari bêji?»

Ewi bı şeklê pırsê jı mın ra got û lı çavê mın nıhêri Mın texmin ne dıkır ku ewê pırsê bıde mın. Ez bı fıkra xwe va zû da çûbûme Digora êzdiya, yan ji, çawa hıneka dıgot, —Digora Emerikê ya ku lı rex Digora Ermeniya bû...

Profêsor hivya caba mın bû: Destê xwe da ser gırka mılê mınê rastê disa gliyê xwe pêş da bır:

«Hı, çı qewımi, bêje ka?»

Zımanê mın gran bûbû û mın ancax gotê:

«Bıbexşine, tışteki nıkarım bêjım, her gli zelal e... Careke dınê...»

Mın xatırê xwe, nızam çawa, jê xwest, lıngê Xwe hılda û mina çıvikekî fırim, lez-lez pêpelinga ra hılkışiyam qatê jorê, ketım hundır. Zembil dani ber şêmıkê û wê kezelıkê peya bûm jêrê. Mın dina xwe dayê, Erêmyan hê ciyê xwe da bû, merıv dıgot heyra mında bû. Ki zane, dıbe texmin dıke, weki ez din bûme, yan serxweş ım, lı mın dınhêri. Eh, çı dıfıkıre, bıla jı xwe ra bıfıkıre, mın got û aliyê kûçê çepê ra bı reve-rev çûm. Belê, ez xwe û xwe ra dıbêjım: «Huş, ker be, Fêrik hate ditınê. Ne eva si sal bû, weki wında bûbû: ser beratê wi tune bûn, ida hate ditınê, lema gotıne: bıla şarıstan be, ne gorıstan be.. Dılezinım rêva keseki nabinım, dıçım, xwe avayiki ra dıghinım. Disa pepelinga ra hıldıkşıme jorê û çıqas qeweta mın heye deriki dıxım.

«Ew kiye?» dengê nas dıbıhisım.

Zarê mın nagere, careki navê xwe hıltinım û gava deri vedıbe, xwe davejime hundır. Dısekınım, bina xwe dıstinım û paşê bı dengekî bılınd dıbêjım:

«Nûrê, mızginiya mın...»

Nûrê, weki jıneke xwendi, navsere ye, mina carê dınê dıbe pırcina we, dıke ku xweşiyê xwe lı mın bıke, lê gava lı mın dınhêre. kerbûna mın, xûdana ser rûyê mın, şaş û met dımine... Paş da vedıkışe..

«Mızginiya te... Mızginiya te... Ser sera, herdu çava... Lê çı mızgini?» Tevi hev dıbe, nıkare xwe lı ser lınga bıgıre: «Mızgini, ka ki mın heye? Aa... Dıbe pırs derheqa heqkırına disêrtasya mıne aspirante ye. Erê? Bebera wê xweş dıbe û bı teherki enenekırınê disa lı mın dınhêre... Ez serê xwe dıhejinım: dıxwazım bêjım, weki gotına wê nine. Rast lı çavên mın dınhêre. «Mızginiya te...» caraki jı dıbêje û dıbe kalin-zarina wê, «dıbe dereqa bırê mın da ye, erê? De bêje bêje, zû bêje!» Û deverû dıkeve ser divana rex diwar. Xweva (birva) dıçe, reng lê spiçolki dıbe... Ez hêja ser hışê xwe da têm, ber xwe dıkevım. Ezi bê sebr bûm. Teze xwe ra dıbêjım. ne ewa xuşkê, axır mın çı kır. Nûrê neyse çavê xwe vedıke. Dılê mın barıstan dıbe. Lı mın dınhêre, dıbêje:

«Mızginiya te ser sera, ser herdu çava,» gotına xwe dıwekline. «Lê ka kê derê ye brê mın? Lê çıra heta nıha... Xuşka xwe, omıda tenê ne dıpırsi? Lê kê te ra got? Brê mın, brayê mın...»

Ez ber dılê wê da têm; jê hêvi, lava dıkım, weki hêsa be, ku bêjım. Xuşk qasekê çavê xwe dıgıre, ker dıbe, lê dıbe xula-xula

hêsra, dı xuy da dıxenıqe... Û ez dıbêjım, dıbêjım çawa rasti profêsor Erêmyan hatıme. Dıbêjım gotına wı û usa ji derheqa xwe û hatına xwe da gli dıkım. Ez dıbêjım:

«Ne, mın derheqa Fêrik da bıhıstiye, pê ra hevalti kıriye. Axır, ne herçi gundê doranê me gışk wi zanın û hela profêsor xeberê devê wi da, ez serketım, weki xut derheqa Fêrikê brê te da ne. De rabe, em herne mala hevalê Babayan. Ewi bı xwe name stendiye. Wê bêje. Emê her tışti pê bıhesın. Ewê bêje, çıka Fêrik lı ke dere ye û çı dıke.»

Cinarê Nûrê ji berhev dıbın. Heryek bı dıleki şa çavronahiyê dıde xuşkê û ber dılê wê da tên, weki hışê xwe berhevi ser hev bıke; xwe wında neke. Jı wan der cinarê wê hınek teze pê dıhesin, weki brê wê heye... Paşê şık pêş da tê: «Lê herge brê we heye, heta nıha Nûrê çıra ne dıgot? Ewi çıra heta nıha qet kaxezek ne dınıvisi? Çawane jı hezar nehsed heyştdeh salê heta nıha xeberek wi tunebû. Lê çıra?.. Çavêd hevdu dınhêrın... Xuşk tê derdıxe, hazır dıbe, weki jı otaxê zû derê. Ez dıbêjım, ew ji dıkeve nava şıkê, lê naxwaze tışteki bêje, jı çavê wê ra gelek tışt têna xuyakırınê; dıxwaze her tışti deqekê pêş da zanıbe, çıma Fêrikê bra ewqas wext ker bûbû»...

* * *

Em hêdıka rê dıkevın. Xuşk nıkare bê, bina wê dıçkê. Xeber nade, hêsra dıbarine, merıv dıbêje bı wana dıxwaze kûçê Erêvanê yê esfaltkıri avde. Ez dıfıkırım: çıra wa lez ketım, gotına gotiye: «ne bı lezê, ne bı bezê, kes nagıhije tu mırazê»; heq bû, mın hertışt hazır bıkıra, paşê bıhatama jê ra bıgota, lê êdi hertışt derenge... Û em dıçın, lê weyi lı wê çûyinê! Dılê mın ber hev ne dıda. Xeber dıdım, lê kêrame, ew nabıhise merıv zane kere. Heval û hogırên nas lı me slav dikin. Lê ew kesi nabine: merıv dıbêje ji çava belengaz bûye. Ser her gavê navê bre hıltine. Merıv tımê ber pesna xeberdıde. «...Hergê paş çiyayê Qafê be ji, ezê herım brayê xwe bıbinım, kêderê be ji,» dıbêje. «Ax lı mın brao! Gelo hebe ez te bıbinım, xuşk gori, bra... Wax brê mıni tayê tenê!»

Em ancax dıgıhıjın mala Babayan. Roje ledê. Bextê me ra ewi malda ye. Derva ye. Sılava mın vedıgıre, me dıbe malê; dıke ku hal û kêfê me pırs bıke, lê ezê bê sebr xebera wi kın gırêdıdım, dıbêjım:

«Hevalê Babayan, ez dıbêjım te Wezirê Nadıri rehmeti nas dıkır.»

Ew dıbêje:

«Ew çı gli, ka, bajêr da merıv hebû ew nas nekıra; qender bejınbaleke delal lê bû, weki rasti meriya bıhata, wê ese lê bınhêriya. Sed heyfa wi xorti, axır nıviskar bû ji; dıxwest bıbûya ulmdar, heftheyşt zıman zanıbû, lê sed heyfa mırına bê wext ne hışt gula teze bışkıvi dı xemla wê da çılmısand.»

«Belê,» ez xebera wi bı şekır dıbırım, sed korayi jı bona wi û aliyê Nûrê dınhêrım. Eva ji kulfeta wiye. «Ez dıbêjım, Nûrê Polatova...»

«Mın bıhistıbû derheqa hevala Nûrê, lê ne ditibû. Pake, weki mın dit...» Hevalê Babayan dıke ku hal û kêfê wê pırs bıke, lê ez navbıriyê dıdımê:

«Hevalê Babayan,» ez dıbêjımê, «brê Nûrê ji zorbûye, axır ew ji te va eyan e, êdi çı serê te bêşinım...»

Ew dıbêje:

«Çı bra, derheqa kê da ye, ez nas nakım?»

«Çawa?» Ez xebera wi dıbırım, «ne axır we name stendiye, derheqa brê wê da pırs kırıne,» û lı rûyê Nûrê spiçoleki dınhêrım. Ew dıbêje:

«Çı name, kê pırs kırıye?» û nışkêva lêva xwe dıgeze, tıliya xwe dıde ber çênika xwe: «Bısekıne... Erê erê, bra, çend meh pêş da mın yeke usa stendi bû, lê serencema wê... Erê, erê, hat bira mın. Namenıvis pırskırıbû derheqa gundê Têgorê. Rasti bêjım, mın navê wi gundi ne bıhistı bû. Paşê mın derheqa wi da jı çend merıva pırsi; tu were bınhêre, wana ji nızani bû. Gumana mın êdi hate bırinê; ez hatıme ser wê nêtê, weki caba heval, navê wi ser zman e, bıse ezê bêjım... Erê, Riabikov e, bıdım, bınıvisım, weki aûla usa nava respûblika me da tune... Fıkrandına mın û biranina profesor Erêmyan yek bû. Mın got hela sebır bıkım, vê cara paşin ji bıpırsım. Paşê ezê cabê bıdım. Mın gazi kırê û teze pê hesiyam derheqa wi gundê meyi geleki kevn da. Mın ku ew yek bıhist, icar xwest ciyê binel:yê wi gundi zanıbım, pırs bıkım, çıqa kurmanc dı wi gundi da hebûne û merıveki usa ber bı çav hebûye, yan na? Ez dıbêjım du femilêd wi bûne, yek Litkin, ya dınê Polatbekov...»

«Erê, hema derheqa wi da ye!» Nûrê dıke qirin û xwe davê ser dest û piyê wi. «Gıdi ez bextê te da me, bextê te, mala te û vi tıfalê teyi ber hemêzê da me,» ewê zara dest dê da nişan da. «De bêje, zû, ez teqyam, gıdio!» Dıbe kure-kura wê, hêsra mina taviyê barana bıharê dıbarine. «Lê çawa bû? Lê lı ki derê ye brê mın? Bırê mın Litkin, brê mın Polatbekov...»

Dıl hevalê Babayan, nızam çıra xırab dıbe, dıxwaze ber dılê wê da bê... Ê, qe dıbe. Xuşk bûye agır û şewat bı xwe ketye.

Ez ji dıkevım haleki çetın, lê dest xwe da rêkê jı xwe ra dıbinım, dıbêjıme Babayan, weki rex têgora ermeniya gundeki kurmanca ji hebûye, navê wi gundi ji Têgor-Digor bûye û Polatbekov hema jı ewi gundi bûye.

Babayan dıbêje:

«Axır kê texmin dıkır, weki ew gli wê vebûya, hûnê ji iro bıhatana vıra, ku mın ji bira xwe da xweykıra... Erê, bra, navê wi ji dudu bûne: yek ez dıbêjım Fiyodor, lê yê dınê disa bı herfa «F» dest pê dıke...»

Xuşk dıbê:

«Fêrik».

«Erê, hema Fêrik... Usa ne.»

Nûrê kelogri xebera wi jı bêsebıriyê disa dıbıre:

«Wexta ewi gund da bû, gava tışt jı ber xwe derdıxıst, bınida, carna ıı dewsa Fêrik Polatpekof, dınıvisi: Fiyodor Litkin.

Babayan dıbêje:

«Rast e, gotına te ye. Ewi gelek helbest ji nıvisine. Lê gli ew nine. Gli ew e, weki Fêrik Polatbekov (Fiyodor Litkin) lı welatê Sibirê, wexta rêvolyusiya Oktiyabrê ya Sosyalistiye Mezın sosyalisteki gelek ber bı çav bûye: Komisarê Cımaetiyê ya Welatê Sibirê bûye û tevi hevalêd xwe yê şoreşgerê Sibirê hukumeta Sovêtê bı singê xwe xweykırıne...»

Babayan êdi kırt ker dıbe; çawa dıxwêne, dûmayi yan bir kırıye, yan ji ki zane... Çı dıfıkıre...

Naxwaze bêje... Xûşk jı hêbeta û bêsebıriyê nızane çawa bıke, lı wi dınhêre, paşê dina xwe dıde mın. Ez ji ker ım, dengê dılê xwe dıbhêm, dıkute. Ez ji lı wê dınhêrım: dı halê wê da dıkwgırım, lı Babayan dınhêrım, jı nıhûrandına wi vedıcînıqım, dılê xwe da lı wi hêrs dıbım: ewi minani zoraki em qamçi kırın, gelo çıra usa dıke...

Nışkêva xuşk xeber dıde, pırsê dıde:

«Lê nıha brê mın lı kuye, lê nıha çı dıke?»

«Brê te, Fiyodor,» Babayanê dınê diti, hêdi serê xwe bılınd dıke û usa ji hêdi ber xwe da şıklê pırsê dıbêje,» çıra, Profêsor Eremyan jı we ra negotiye? Çıra ne gotiye, weki Fêrik Polatbekov bı mêrxasi şer kırıye pêşya bêlogvardêysa - dujmınê hukumeta Sovetê û bı mêrxasi hatiye kuştınê...»

Dıbe zarina xuşkê û ci bı ci dıxerıqe... Ez û Babayan radıbın pê. Jına Babayan, weki heta wi çaxi guhdariya me dıkır, dest xwe da ava kûz ser rûyê wê dıreşine, destê wê dıgre, dıbêje:

«Tışt tune, dılê wê dıkute.»

Babayan lı mın dınhêre, ez dıbêjım ew ji mın gunehkar dıke, weki mın Nûrê çıra ani û bûm sedemê gotına wi. Paşê Nûrê bere-bere ser hışê xwe da tê, dina xwe dıde me, dıxwaze xwe bıgre, negri. Çavêdwê tıji hêsr ın, qudumê wê tunene rabe... Lı me dınhêre. Nıhêrandına xûşka dıl bırindar çıqas xeder e...

Jına Babayan, Gohar, weki kulfeteke nazık û delal e, wê mijûl dike: ber dılê wê da tê, lê emê hê lı ser lıngan ın, ker ın.

Ez geleki ber xwe dıkevım, xwe-xwe ra dıbêjım: Besni bû mın bêsebıriya xwe gavekê pêş da derbek lê da, nıha ji ya duda gihandê, mızginiya mın qe mina mızginiya ne bû... Lê tu were dılê mın rehet bû. Ez dı wi hali da hê xwezla xwe bı wê tinım. Axır mın ji wexta şerê hemdınyayê yê pêşin bra wında kırıye. Brayê mın tevhevdu pênc sali bû, lê ez çı bêjım, çı bêjıme xwe ra, ne zanım heye, ne zanım tune; ne rengê wi tê bira mın, ne bejn û bal.. Zani çıqas çetın e... Qet na mın ji mina Nûrê zanıbûya...

Nûrê jı hışketi hêdıka çavê xwe bı hêsr vedıke, emaneki lı Babayanê sekıni dınhêre, paşê vedıgere, dina xwe dıde mın... Disa vedıgere dıbêje:

«Hevalê Babayan, ez hêvi dıkım, sed cari hêvi dıkım, bıbexşini. Mın xwe wında kır, axır xuşk ım, ne guneki mın e... Lê nıha ez zef jı te razi me, zef. Ewa çıqas sal bû mın brê xwe wında kırı bû. Her sbê radıbûm, mın dıgot, ax, gelo yek hebe derheqa brê mın da mızgineke xêrê mın ra bine. Şevê radızam, mın dıgot: ax brao, gelo tu lı kê derê yi? Heyi, têri-bırçi yi, yan nexweş i, tase av sar dıxwzi?.. Û ez, gav û sehet çavnıhêri bûm, hêviya wi û hatına wi bûme... Mın zanıbû brayê mın braki usa ne, weki çı çax ji hebe, wê bê xuya kırınê, dılê mın dıgot. Lê derd ew derd bû, mın nızanı bû, wê çı çax bê eyankırınê. Belki, mın dıgot, pêy mırına mın bê ditınê, çı feyde, wey lı halê mın! A, kê derdê bra ditiye, ew zane. Lê iro, brê mın, weki bona azadiya welatê me, bona respûblika me Ermenistanê, Cımaeta me Sovêtê, Şoreşa Oktiyabrê şer kıriye û bı mêrxasi hatiye kuştınê, tu bızan be sax bû, kuşti nine, sax e...»

Paşê xuşk berê xwe aliyê mın da dıke, dıbêje:

«Kamılê bra, ber xwe ne keve, Fêrikê brê mın êdi tenê brê mın nine, ew bû braki cımaeta me. Lê brê cmaetê namıre. Mızginiya te ji dımine mızgini, te roja iro brê mın jı xewa kıbir rakır...»

Xuşk hê dıke û dılûbine, şinê û şayê hevdu hemêz kırıne, kela wê rabûye...

Ez jı Babayan disa dıpırsım, çıka ew name kê şandiye, bona çı şandıne? Ew dıbêje:

«Derheqa Fiyodor da (Fêrik da), çawa bolşewikeki kevn, nıha hevaleki wi —Riabikov— kıtêbeki dınıvise. Lema ji ewi name şandiye ku em ji bınıvisın, çıka ki Fêrik heye, tune? Hevala Nûrê bıla sıbê bê idarxanê, ezê drêsê bıdmê, bıla bı wi ra bê gıredane, dıbe gelek gliyê teze yê dınê ji bıbıhê...»

Em xatırê xwe jê dıxwazın, razibûna xwe jı wi û mala wi ra dıbêjın û bı dıleki barıstan tên mala xuşka bradiţi.

Êdi her tışt ma sıbê...

---

* Heciyê Cındi (Prof.) nıviskarek jı Kurdên Sovyetiyê ye. Me, ev serhati (hêkyat) jı pirtûka bı navê **Literatûra Weteniyê** stendiye. Ev pırtûk lı dıbıstanên Kurdên Sovyetiyê dı dersxana VII-VIII da tê xwendın.

Ferik

*Heciyê CINDİ**

Güzel bir mayıs sabahıydı.

Erivan pazarından dönüyordum. Eve yaklaştığımda sokakta, sol tarafta Profesör Eremyan'ı gördüm. Her zamanki gibi selamını alıp yürüdüm. Daha birkaç adım geçmeden sesini duyup döndüm. Bana doğru geliyordu.

«Kâmil Yoldaş,» dedi, kibar bir tavırla, «bir dakika bekler misin lütfen, seni görünce aklıma birşey geldi.»

Elimdeki ağır sepeti yere indirdim.

«Seni beklettiğim için kusura bakma,» dedi. «Önemsiz birşey... Bu ara danışman bir arkadaş Moskova'dan bir mektup aldı, eski bir sosyalistten. Mektubu gönderen şöyle birşey sormuş: 'Sizin orada Digor *aula*'sı var mı? Ora asıllı, oldukça ünlü bir Kürt var. Aile adı Litkin.' Mektubu alan buradaki arkadaş ondan birşey anlamamış. Birgün beni bürosuna çağırdı, durum böyle-böyle, sen geniş bilgisi olan birisin, buna ne diyorsun? dedi. Doğru, dedim, bizim çevrede *aul*'lar yok, köyler var. Evet, Têgor (Digor) var. Bu köy, 1917'den önce Kars'ın bir bölgesi olarak ülkemizin sınırları içinde idi. Eski bir köydür, kilisesi de oldukça eskidir; ermeni köyü idi. İçinde kürtler de var mıydı, yok muydu, bilemiyorum. Sen ne dersin bu işe?» diye sordu ve gözlerimin içine baktı.

Böyle birşey söyleyeceği aklıma gelmemişti. Dalmıştım. Sanki çoktan yezidîler Digor'una, ya da bazılarının deyişiyle, Ermeniler Digor'u yanındaki Emerike Digor'una çıkıp gitmiştim...

Profesör cevabımı bekliyordu. Elini sağ omuzuma koydu ve devam etti:

«Ha, ne oldu, söylesene?»

Dilim ağırlaşmıştı sanki, ancak şunu söyleyebildim:

«Kusura bakma, birşey diyemiyorum, herşey son derece açık... Bir daha ki sefere...»

Ona nasıl hoşçakal dediğimi hatırlamıyorum. Bir kuş gibi fırladım, merdivenleri tırmanıp üst kata çıktım, içeri girdim. Sepeti eşiğe bırakıp yine o hızla aşağı indim. Baktım Eremyan eski yerinde duruyordu. Sanki yaptıklarıma şaşmıştı. Kimbilir, belki delirdiğimi, sarhoş olduğumu sanmıştır. Eh, ne düşünürse düşünsün, dedim ve sol yandaki sokaktan koşa koşa gittim. Kendi kendime söyleniyordum: «Sus, Fêrik bulundu... [illegible] yıldır ki kayıptı, ondan haber-iz yoktu. Boşuna dememişler: «Adam mezarda olmasın da gurbette olsun...» Aceleden yolda kimseyi görmüyorum, bir solukta oraya varıyorum. Yine merdivenleri tırmanıp vargücümle bir kapıyı döğüyorum.

«Kim o?» diye tanıdık bir ses.

Dilim dönmüyor. Adımı söylüyorum, kapı açılıyor, kendimi içeri atıyorum. Durup soluk alıyorum, sonra yüksek sesle şöyle diyorum:

«Nûrê, müjdemi ver...»

Nûrê, okumuş bir kadın olarak, anlayışlı, önce bir kahkaha atıyor, hal-hatırımı sormak istiyor; ama beni süzünce, suskunluğuma, ter içinde kalışıma bakınca hayretler içinde kalıyor. Geri çekiliyor...

«Senin müjden... Senin müjden... Başım üstüne... Ama ne müjdesi?»

Alt-üst oluyor, ayakta duramıyor: «Müjde.. Hani benim kimim var ki?. Aa... Olaki benim adaylık tezimin (?) kabulü hakkındadır, öyle mi? Yeniden rengi yerine geliyor ve araştırıcı bir tavırla yüzüme bakıyor... Ben başımı sallıyorum, onun düşündüğü gibi olmadığını söylemek istiyorum. Gözlerimin içine bakıyor. «Senin müjden...» Ve birden ağlayıp inlemeye başlıyor: «Ola ki kardeşim hakkındadır, öyle mi? Hadi söyle söyle, tez söyle!» Ve yüzüstü, duvara bitişik divanın üstüne düşüyor. Bayılıyor, rengi sapsarı kesiliyor... O zaman aklım başıma geliyor, ne yaptım, diyorum. Acele ettim. Gördün mü olanı! Neyse ki Nûrê gözlerini açıyor, rahatlıyorum. Bana bakıp şöyle diyor:

«Müjden başım-gözüm üstüne. Peki nerde kardeşim? Şimdiye kadar neden?.. Kardeşini, tek umudunu sormadı? Peki sana kim söyledi? Kardeşim, kardeşim...»

Ben onu sakinleştirmeye çalışıyorum, yalvarıp yakarıyorum, anlatacağım diyorum. Bacı, bir süre gözlerini kapatıyor, susuyor, ama gözyaşları boşanıyor, tere batıyor... Ve ben anlatıyorum, nasıl Profesör Eremyan'a rastladığımı, onun neler anlattığını ve sonra da buraya ne biçimde geldiğimi söylüyorum. Diyorum ki:

«Ben Fêrik'i tanıyorum, onunla arkadaşlık etmişim. Bizim çevre köylerde herkes onu tanır. Daha söz profesörün ağzındayken anladım ki Fêrik'le ilgili. Hadi kalk, Babayan Yoldaşın evine gidelim. Mektup ona gelmiş. O anlatacak, her şeyi öğreneceğiz. O Fêrik'in nerede olduğunu ve ne yaptığını anlatacak.»

Nûrê'nin komşuları da toplanıyorlar. Herbiri memnun bir şekilde ona gözaydınlığı diliyorlar; kendisini toparlaması, sakinleşmesi için yardım ediyorlar .Bu komşulardan bazıları onun bir kardeşi olduğunun yeni farkına varıyorlar... Arkasından kuşku geliyor: «Peki Nûre'nin kardeşi vardı da neden şimdiye kadar hiç sözünü etmedi? O şimdiye dek neden bir pusula yazmadı? Neden 1918 yılından bu yana ondan bir haber yoktu? Ya neden?.. Birbirlerinin gözlerine bakıyorlardı... Bacı hazırlanıp bir önce evden çıkmaya çalışıyor. Bana öyle geliyor ki o da kuşkuya düşüyor, ama birşey söylemek istemiyor. Gözlerinden çok şey okunuyor; her şeyi bir an önce öğrenmek istiyor. Neden Fêrik kardeşten o kadar zaman ses çıkmadı?..

Sessizce yola koyuluyoruz. Bacı yürüyemiyor, soluğu kesiliyor. Konuşmuyor, yalnızca gözyaşları döküyor; nerdeyse Erivan'ın asfalt yollarını onlarla sulayacak.. Neden bu kadar acele ettiğimi düşünüyorum.. Eskiler söylemişler: «Telaş ve aceleyle bir murada varılmaz». Her şeyi önceden hazırlayıp sonra haber vermeliydim. Ama artık çok geç.. Ve yürüyoruz, ama ne yürüyüş! Yüreğim rahat değil. Konuşuyorum, ama boşuna; o anlattıklarımı duymuyor, sanki sağır. Tanıdıklar, dostlar yolda selam veriyorlar; ama o kimseyi görmüyor, sanki gözleri zayıf düşmüş. Her adımda kardeşinin adını mırıldanıyor, kendi kendine konuşuyor: «Kaf Dağının ardında da olsa gidip onu bulacağım, nerede olursa olsun,» diyor. «Ah başıma, kardeşim!

Seni görecek miyim, bacı kurban, kardeş!.. Vah ailenin tek fidanı, kardeşim!»

Babayan'ın evine zor ulaşıyoruz. Şansımıza evde, kapının önünde o. Selamımı alıyor, bizi eve buyur ediyor. Halimizi hatırımızı sormaya çalışırken ben sabredemiyor, sözlerini kısa kesiyorum:

«Babayan Yoldaş, sanırım rahmetli Wezirê Nadırı'yi tanırdın.»

«O nasıl söz,» diye cevap veriyor, «kentte onu tanımayan kim vardı ki. Boylu-boslu güzel bir delikanlıydı. Yolda insana rastlasa seyrine doyum olmazdı. Çok yazık oldu ona. Yazardı da, bilim adamı olmak istiyordu, yedi-sekiz dil biliyordu. Ne yazık ki zamansız ölüm bu goncanın tomurcuklanmasına fırsatvermedi, daha gençliğinde soldurdu onu.»

«Evet,» deyip sözünü yumuşakça kesiyorum, ondan ve Nûrê'den yana bakıyorum. Bu da onun eşi. «Sanırım, Nûrê Polatova...»

«Yoldaş Nûrê'nin adını duymuştum, ama görmemiştim. Güzel, görmüşken...»

Yoldaş Babayan, Nûrê'nin hal-hatırını sormaya çalışırken ben yine söze karıştım:

«Yoldaş Babayan, Nûrê'nin kardeşi de yaman kişiymiş. Gerçi bu senin iyi bildiğin birşey, boşuna başını ağrıtmayayım...»

«Nasıl?» diyor o, «Kimden söz ediyorsun? Ben tanımıyorum.»

«Neden?» diyorum, «mektup almıştınız ya.. Kardeşi hakkında soruyorlardı..» Ve Nûrê'nin bembeyaz kesilmiş yüzüne bakıyorum.

«Ne mektubu, kim sormuş?» diyor Babayan, sonra birden dudağını ısırıyor, parmağını çenesine dayıyor: «Dur.. Evet evet, kardeş, birkaç ay önce öyle bir mektup almıştım. Ama sonra ne oldu... Evet evet, hatırladım. Mektubu yazan Têgor köyüne ilişkin birşeyler sormuştu. Doğrusu, ben o köyün adını duymamıştım. Sonra, onunla ilgili olarak birkaç kişiye sordum, gel gör ki onlar da bu köyü tanımıyorlardı. Sonra şu kanıya vardım ki, cevap olarak arkadaşa, adı da dilimin üzerinde, dur bakıyım... Evet, Riabikov'du.. Dedim, ona yazıp bizim cumhuriyet'te böyle bir yer olmadığını söyleyeyim... Benim düşündüğüm ile Profesör Eremyan'ın hatırladığı aynıydı. Biraz daha sabredeyim ve bir kez daha sorayım, sonra cevap vereyim, dedim. Sonra bizim o eski köyümüzü hatırladım. Bunu öğrenince, bu

köyün yerlilerini de sorup öğreneyim dedim, bakalım bu köyde Kürtler de var mıymış, böyle ünlü biri o köyde yaşamış mı, yaşamamış mı? Sanırım köyde iki aile varmış, biri Litkin ailesi, diğeri Polatbekov...»

«Evet, bu onunla ilgili!» diye haykırdı Nûrê ve onun eline-ayağına atıldı. «Senin bahtına düşmüşüm, çoluk çocuğunun, bu kucaktaki bebeğinin bahtına düşmüşüm,» dedi, annesinin kucağındaki çocuğu göstererek. «Haydi çabuk söyle, patladım ben, ne olur!» Ağlayıp sızlanmaya başladı, gözlerinden yaşlar ilkyazyağmurları gibi döküldü. «Peki nasıl oldu? Peki kardeşim şimdi nerede? Kardeşim Litkin, kardeşim Polatbekov?..»

Yoldaş Babayan, üzgün, onu teskin etmeye çalışıyor. Ama mümkün mü? Bacı kendini yiyip bitiriyor.

Ben de güç duruma düşüyorum, ama bir çıkaryol da bulamıyorum. Babayan'a, Ermeni Têgor'unun yanında bir Kürt köyü de olduğunu, bu köyün adının da Têgor-Digor olduğunu ve Polatbekov'un bu köyden olduğunu söylüyorum.

Babayan şöyle diyor:

«Bu meselenin çözüleceğini, sizin bugün buraya geleceğinizi ve benim o sözleri aklımda tutucağımı kim tahmin ederdi... Evet kardeş, onun adı da iki taneymiş: Sanırım biri Fiyodor, ikincisi ise yine «F» harfiyle başlayan bir ad...»

Bacı atılıyor:

«Fêrik».

«Evet, hem de Fêrik... Aynen öyle.»

Nûrê ağlayarak sabırsızlıkla onun sözünü bir kez daha kesiyor:

«O, köyde olduğu zaman, kendisi birşeyler çıkardığında altında bazan da Fêrik Polatbekov yerine Fiyodor Litkin yazıyordu.»

«Doğrudur,» diyor Babayan, «dediğin gibi. O bir hayli de şiir yazmış. Ama sözkonusu olan bu değil.. Fêrik Polatbekov (Fiyodor Litkin), Sibirya'da, Büyük Ekim Sosyalist Devriminde önde gelen bir devrimci imiş. Sibirya yöresi halk komiseri imiş ve Sibiryalı öteki devrimcilerle birlikte Sovyet iktidarını savunmuşlar...»

Babayan burada susuyor; öyle görünüyor ki ya gerisini hatırlamıyor ,ya da kim bilir... Ne düşünüyor...

Söylemek istemiyor... Bacı heyecandan ne yapacağını bilemiyor; bir ona, bir bana bakıyor. Ben de suskunum, yüreğimin

çarpışını duyuyorum. Ben de Babayan'a bakıyorum ve onun bakışından irkiliyorum, içimden ona öfkeleniyorum, o bizi bir çocuk gibi kırbaçladı, diyorum. Peki neden öyle yapıyor...

Birden bacı soruyor:

«Peki kardeşim şimdi nerede, ne yapıyor?»

«Senin kardeşin, Fiyodor,» diyor görmüş geçirmiş Babayan, başını kaldırıp başka yana bakıyor, sonra da yavaşça sorar gibi: «Neden Profesör Eremyan size söylemedi mi? Neden söylemedi, Fêrik Polatbekov'un, Sovyet hükümetinin düşmanlarına, beyazlara karşı yiğitçe savaştığını ve yiğitçe öldüğünü...»

Bacı hıçkırıyor ve o anda kendinden geçiyor... Benle Babayan ayağa fırlıyoruz. Babayan'ın, o zamana kadar bizi dinlemekte olan eşi, hemen bir testi suyu onun üzerine boşaltıyor ve nabzını tutuyor:

«Bir şey yok, yüreği çarpıyor.»

Babayan bana bakıyor, sanki beni suçluyor, Nûrê'yi getirip bütün bunlara neden olduğum için. Sonra Nûrê yavaş yavaş kendine geliyor, kendini tutup ağlamamaya çalışıyor. Gözleri yaşlarla dolu, ayağa kalkmaya mecali yok. Bize bakıyor. Gönlü yaralı bacının bakışı ne kadar dokunaklı...

Babayan'ın kibar ve güzel eşi Gohar, onunla ilgileniyor, onu teskin etmeye çalışıyor, ama biz hâlâ ayaktayız ve ağzımızdan tek kelime çıkmıyor.

Ben son derece üzgünüm. Kendi kendime, sabırsızlığımdan sanki bir darbe vurduğum yetmiyormuş gibi şimdi de ikincisini vurdum diyorum. Müjdem hiç de müjdeye benzemedi... Ya benim gönlüm rahat mıydı sanki. Bu durumda bile ben ona imreniyordum. Ben de birinci büyük savaşta kardeş yitirmişim. Kardeşim topu topu beş yaşındaydı. Şimdi sağ mı, ölü mü bilmiyorum; ne rengi aklıma geliyor, ne boyu-posu... Bilir misin ne kadar güçtür... Keşke ben de Nûrê kadarını bilseydim...

Baygın Nûrê, yaşla dolu gözlerini yavaşça açıyor, bir süre ayakta kalakalmış Babayan'a bakıyor, sonra dönüp bana bakıyor... Yeniden ona dönüp şöyle diyor:

«Babayan Yoldaş, umarım kusuruma bakmazsınız. Kendimi yitirdim. Ne de olsa bacıyım, hoşgörün... Ama şimdi senden çok razıyım, çok. O kadar yıldı ki kardeşimi yitirmiştim. Her sabah kalktığımda, ah keşke biri çıksa da bana kardeşim hakkında hayırlı bir müjde getirse, derdim. Geceleri yattığımda, ah kardeş, neredesin? Sağ mısın, aç mısın, tok mu? Yoksa hasta

mısın, bir tas soğuk su ister misin? derdim. Ve her an, her saat gözlerim yoldaydı, onun gelmesini umut ettim. İnanıyordum ki kardeşim öyle bir kardeştir ki, ne zaman olsa ortaya çıkacak. belki, diyordum, ölümünden sonra görünecek, ne yazık, vay başıma! Kardeş derdini görenler bilir. Ama bugün, kardeşim, ülkemizin özgürlüğü için, cumhuriyetimiz Ermenistan, Sovyet toplumumuz ve Ekim Devrimi için savaşmış ve yiğitçe ölmüştür. Bu durumda o ölü değil, sağ sayılır...»

Sonra Bacı yönünü bana dönüp şöyle diyor:

«Kâmil kardeş, üzülme, Fêrik kardeşim artık yalnız benim kardeşim değil, o tüm toplumumuzun kardeşidir. Toplumun kardeşleri ölmez. Senin müjden de gerçek anlamda bir müjde olarak kalacak, sen bugün kardeşimi derin uykusundan uyandırdın...»

Bacı konuşmaya devam ediyor. Yas ve sevinç birbirine karışıyor, onun duyguları kabarmış...

Babayan'a, o mektubu kimin ve neden gönderdiğini soruyorum. Şöyle diyor:

«Eski bir bolşevik olan Fiyodor (Fêrik) hakkında şimdi bir arkadaşı kitap yazıyor. Bu nedenle de Fêrik'in kimsesi olup olmadığını öğrenmek için bu mektubu yazmış. Nûrê arkadaş yarın idarehaneye gelsin, kendisine adres vereyim, onunla bağlantı kursunlar. Yeni şeyler de öğrenebilir...»

Ona hoşçakal diyoruz, ona ve ailesine teşekkür ediyoruz ve rahat bir yürekle kardeşini bulmuş Bacının evine geliyoruz..

Artık her şey sabaha kaldı...

---

* Heciyê Cındi (Prof.), Sovyet Kürt yazarlarındandır. Biz bu öyküyü, Sovyet Kürtlerinin okullarında VII - VIII. sınıflarda okutulan **Yurt Edebiyatı** adlı kitaptan aldık.

Şoreşgerê Bûrjûvaziyê Pıçûk

Dı dıl da agır û pêt,
Çav dıbırıqın,
Xwin dıherıke
Mina çemên avdarê..
Lı ser çiyayên dûr agır vêketın!.
Êdi lı ciyeki nasekıne,
Dıbeze,
Heldıpeke,
Şoreşgerê bûrjûwaziyê pıçûk!

Lı şeva kûr
Dıbeze ber bı ronahiyên dûr;
Şıkeft û zınar nabêje,
Nabêje şaxur, çal û gır,
Dırık û kevır.
Guh nade waxt û qonax,
Rê û olax,
Dıl da agır û pêt
Dıbeze şoreşgerê bûrjûwaziyê pıçûk..

Dıweste,
Rê lı ber wında dıbın,
Wında dıbe dujmın,
Carcaran
Xevda dıçın agır lı çiyan,
Yên nuh vêdıkevın.
Û ew berê xwe dıde wan.
Dıxwest rojeki da bıçe
Riya çıl rojan.
Lê teng dıbe dıl,

Çav lı seri sor dıbın,
Û dujmın jı bir dıke carcaran
Lı yaran dıxe, ciyê neyaran..

Yên ku ber bı ronahiyê dıçın
Ne tenê ew ın!
Yên ku ber bı sêvên sor û zer,
Ezmanê şin,
Mêrgên kesk,
Avên zelal dıçın
Ne tenê ew ın!

Yên ku bı şevên kûr da dımeşın;
Jı zinaran,
Jı lesaran,
Jı geli û robaran derbas dıbın;
Çav bı hêvi,
Lıng bı xwin,
Ber bı rojhılatê dıçın
Ne tenê ew ın!

Bınhêr lı pawlikan ew ın,
Cêw dırêsinın.
Komır berhevdıkın lı bın erdê.
Lı zeviyan tov dırıjının,
Gulan datinın,
Malan avadıkın,
Karker û cotkar ın..

Bınhêr, roniya çavan dıdın lı neşırxanan
Şevên kûr,
Lı ser kaxızên sıpi dınıvisinın,
Û çerx dızıvırın lı çapxanan..
Raman wek tirêjên rojê ne,

Ronahiyê û jin dıkışinın
Ber bı gundan, her bı zeviyan,
Ber bı pavlikan..
Hım agır lı dıl ın,
Hım ji bı sebr û bir û baweri
Û bı aqıl ın.

Jı çiyan hez dıke,
Hez dıke jı serhıldanan..
Xewa wi dırevine dengê tıfıngan!
Çav dıbırıqın,
Xwe berdıde ber bı stêrên dûr,
Ber bı deştan, ber bı behran..
Guh nade waxt û qonax,
Lı êzmin weki çûk
Dıçe şoreşgerê bûrjûwaziyê pıçûk..

Dujmın lı sutar e..
Mêrxasê me
An mıri, an bırindar e!
An tek tenê maye lı ber dujmın..
Dıbe tırsiye, dıbe enıriye,
Dıbe westiyaye..
Agır lı dıl vemıriye,
Ronahi lı çavan,
Bona ku wi şer dızanibû wek çirokan...

Yên ku jı çiyan hezdıkın,
Yên ku jı bayê sıbê û berfê bılından,
Yên ku jı çilkina avan,
Û bihna kulilkan,
Jı xaliçê mêrgan,
Ne tenê ew ın..
Çiyayên me ji, ya rasti, çiyayê delal ın..

Lê dıvê merıv tu car bir neke:
Çekê mezın zanin e.
Merıvên ser çiyan ku şerkar bûn;
Wek xezalan dımeşiyan lı tır û zinaran!
Xwedi çek,
Dıl pola,
Û nişandar bûn.
Lı hev û du xıstın hezarsalan,
Dujmın nas ne kırın,
Jı nirê dilitiyê
Xwe xılas ne kırın...

Çekê mezın
Karker û gundiyên hışyar ın.
Ew lı ber dujmın wek lesar ın.
Xortê dıl agır!
Xwe bı zaninê bıxemıline,
Wek tirêjên rojê bıçe gundan,
Bıçe veziyan û pavlikan
Û bir meke caran:
Zanin dıbe ço, dıbe xençer, dıbe tir,
Dıbe tevgırêdan
Û dıbe şoreş lı dest xebatkaran!

Küçük Burjuva Devrimcisi

Yüreğinde ateş ve alev,
Gözlerinde ışık,
Ve mart suları gibi
Kaynayan kan...
Uzak dağlarda ateşler yandı!.
Artık kabına sığamaz,
Koşar,
Zıplar,
Küçük burjuva devrimcisi!

Koyu karanlık gecede
Koşar uzak ışıklara doğru;
Ne mağra dinler ne kaya,
Ne uçurum, ne tepe, ne çukur,
Ne dağ-taş.
Dinlemez zaman-zemin,
Yol-yöntem,
Yüreğinde ateş ve alev
Koşar küçük burjuva devrimcisi..

Yorulur,
Yol-iz yiter önünde,
Düşman yiter,
Kimi zaman
Dağlarda ateşler söner,
Işır yenileri başka yerlerde.
Ve o yönünü döner onlara.
Kırk günlük yolu
Bir günde gitmek ister.
Yürek daralır,

Baş döner,
Ve düşmanı unutup kimi zaman
Dostlara vermez aman..

Aydınlığa doğru gidenler
Yalnız onlar değil!
Özgürlüğe, barışa doğru;
Sarı-kırmızı elmalara,
Engin göğe,
Yeşil çayırlara,
Duru sulara doğru gidenler
Yalnız onlar değil!

Karanlık gecelerde yürüyenler;
Kayalardan,
Sellerden,
Sulardan, geçitlerden aşanlar;
Ayaklarında kan,
Gözlerinde umut,
Gündoğuşuna gidenler
Yalnız onlar değil!

İşte fabrikalarda onlar,
Bez dokuyorlar.
Yeraltından kömür çıkarıyorlar.
Tarlalara tohum serpen,
Güller diken,
Evler kuran
İşçi ve köylüler..

İşte göznuru dökenler yayınevlerinde
Yarı-geceler,
Ak kâğıt üstüne yazı yazanlar,
Ve basımevlerinde çarklar döner..
Düşünceler günışıkları gibidir,

Aydınlığı ve hayatı taşırlar
Köylere, tarlalara,
Fabrikalara..
Hem yüreklerinde ateş,
Hem sabırlı, inançlı, umutlu
Ve akıllıdırlar.

Dağları sever,
Sever başkaldırıları..
Uykularını kaçırır tüfek sesleri!
Gözleri ışıldar,
Kendini uzak yıldızlara doğru salar,
Ovalara, denizlere doğru..
Ne zaman dinler ,ne zemin,
Havada bir kuş gibi
Gider küçük burjuva devrimcisi..

Düşman pusuda..
Yiğidimiz
Ya ölü, ya yaralı!
Ya da yapayalnızdır düşman karşısında..
Belki korkmuş, belki öfkeli,
Belki yorgun..
Yürekte ateş sönmüştü,
Gözlerde ışık.
Çünkü o, kavgayı bir masal sanmıştı...

Dağları sevenler,
Sabah yelini ve dorukların karını,
Suların çağıltısını,
Çiçek kokularını,
Ve halımsı çayırları sevenler
Yalnız onlar değil..
Bizim dağlarımız da, doğrusu, dağdırlar hani!

Ama insan asla unutmamalı:
En büyük silah bilgidir.
Dağ adamları ki savaçıydılar;
Ha onlar, ha kayalarda bir yaban keçisi!
Silahlı,
Korkusuz,
Ve usta nişancıydılar.
Ama birbirlerini vurdular yüzyıllar boyu,
Düşmanı bilmeden,
Ve kurtulmadılar birtürlü
Köleliğin zincirinden..

En büyük silah
Bilinçli işçi ve köylülerdir.
Onlar düşmana karşı bir seldir.
Yüreği ateşli genç!
Kendini bilgiyle donat,
Günışığı gibi git köylere,
Tarlalara, fabrikalara,
Ve sakın unutma:
Bilgi olur sopa, olur hançer, olur ok,
Olur örgüt,
Ve olur devrim
Emekçilerin elinde!..

(Bu şiir, Kürtçe'den Türkçeye
BARAN tarafından çevrildi.)

CANİ CANİ

Namiê ma Mercan o,
Domiê ma Tercan o,
Ez ke yare dawetkeri
Kam mı ra se vano!
Gozagunê şêney rake..
Heto zu mêjdan o,
Heto zu çêregan o!

Erê cani cani!
Melama mı cani
Fekê to quti ye,
Dıdanê to mercani..
Çımê şiyayê gılori
Buri ser'a qeytani.
Sureta to vêsena
Soa Gumısxani..
Pırnıka to pon a,
Qundaxê Yunani..
Porê to ke nerm o
İpegê suka Vani..
Sarê to ser'o wanino
Yatımxanê Elemani..
Namê to gıran o
Nêşkin bıwani..
Şênê to şiskeno
Voya koyê Mercani..
Tam dano fekê isani
Zê dendıkê goza Hindıstani..

Destê ho destê mı de
Ma şime zerê bani!.
Hetê mı ser vınde

Ez lewê pirani!
Wake lao lew ma ra mene,
Beno qır-qotık kuno der û cirani..
Haq adırê der û cirani wedaro!
Ça mın û to rê honde biyê bêdermani..

Serva canê to mı veta
Dıbiçim tezkera Hamılkani,
Sanê çêverê dewlete
Namê na nisani..
Ez u to beme sıleciye Estemoli,
Niseme ro vapura Tırebzani..
Dı goyılu ke kenê xırabe
Dı dewê Erzıngani!
Haq ke hawırê mın û to est o
Ma keno rastê zuyê ramani.
Mordemê fızıli
Keno teslimê niaz û qırbani.
Teres, dest mın û to ra nêkeno
Lınge sana serê bani.
Kan ke zuye pani!
Nalati kan ro Seytani!
Dest ban diarê cızdani
Cor qurışi vezan kan be xenimê cani!.
Bıko, to ra wela nêvan
Kan axuyê Pirê Ulu Diwani!.

Erê tı ya, tı ya!
Cayıla mı, tı ya!
Şiyo welatê xeribiye,
Tı hewnê ho de diya.
Fıreke zoni ya
Agıle tariya...
Wertê hirê se û şest û ses cêniye de beli ya!

Brê ez o amo,
Rınde çê de niya.
Lao der û ciran

Rında mı kata şiya?
Vake cêni şiyê jiare,
Ronda to tey şiya.
Şiyo zerê mêratê bani,
Mı ser'o çerexiya,
Pero gıno kuçıka peyê adıri ro,
dıdanê mın o zu şkiya, zu lewiya.

Ez o şiyo leyê quyımci,
Mı va, gonia dıdanê mı tı ya!
Vake, lo zu yo ke cêniu dıma feteliya
Ule gonia ho çini ya..
Şiyo leyê keşeşi, mı va, tı Hermeni ya,
Gonia dıdanê mı, mı va ule tı ya!
Kıtavo qız ard na ro,
Pelga verêne dêmdê ule huyiya!
Vake gonia dıdanê to
Zuya bıskezerd û mianebari ya..
Xoji beyi hardê Dewrêşi bo ke
Tı ser'a feteliya!.
Anqara sıma cêniu gıran a,
Tı te de weriya qediya!.
Zeria mına bele
To rê hencıriya;
Lao ho rê zêde efkar meke,
Emsu sewa yêni ya,
Axreta to u d'aye zu ya..

Destê ho ra mı de,
Cayıla mı şime ko ra!
Herberê dan ardene
Goni verdan ra bêçıka ho ra,
Erê cên kan rındênia canê to ra.
Tıfangê non ho ra,
Zu ki nan to ra!
Destê ma o rast o
Sono mabênê cızu ra..
Çor metrey kuras o bırnenê
Kılmo yêno peyê zoniu ra...

....

Dewız û marebay ma ser'o topbenê,
Wele kenê ma ser çengun û mırdosu ra..
Lao so haqiya ho bıvine,
Na feqir merdo seweta canê to ra...

Arêker : ZILFİ

CANİ CANİ

Adımız Mercan,
Yurdumuz Tercan,
Yarimi çağırsam
Kim karışır bana!
Açıver gögsünün düğmelerini.
Bir yanı mecidiye,
Bir yanı çeyrek!

Hey cani cani!
Güzelim cani!
Ağzın kutu gibi,
Dişlerin mercan..
Yuvarlak kara gözleri
Kaytan kaşlar çevreliyor.
Yanakların al al,
Gümüşhane elması..
Yassı burnun
Yunan kundağı..
Saçların yumuşacık
Van çarşısının ipeği..
Başının üstünde okunur
Alaman yetimhaneleri..
Adın çetrefilli
Okuyamıyorum..
Öylesine ak ki sinen
Mercan Dağının karı gibi..
Ağıza tat veren
Hindistan cevizi..

Elini elime ver
Evden içeri dalalım!
Yanıbaşımda dur

Bir öpücük kondurayım!
Dedi: Öpme beni,
Komşulara laf olur..
Allah komşuları kahretsin!
Senle benden ne isterler bilmem ki..

İşte senin için
İki türlü Amerikan tezkeresi çıkardım,
Devlet kapısına astım,
Bu nişanın adını..
Senle ben İstanbul gurbetçisi oluruz,
Bineriz Trabzon vapuruna..
Şu iki Erzincan köyü var ya
İki gönlü viran ediyor!
Tanrı bizi koruyorsa
İyi biriyle karşılaştırır.
Haksız insanı
Adak ve kurbana bağışlar.
Oturmuş evin damına,
Teres, bizi rahat bırakmıyor.
Bir kurşun sıkmak istiyorum!
Ama, şeytana lanet diyorum!
Elimi cüzdana atıp
Dört kuruşu ona zıkkım ettim!.
Oğlum, sana şunu derim:
Ulu Divan Pirinin hışmına uğrayasın!.

Sen, ah sen!
Güzelim, sen!
Çıkmış gurbet eline,
Görmüş seni rüyasında,
Biraz dilsiz,
Biraz da aklı noksan..
366 kadın içinde besbelli!

İşte ben geldim,
Güzelim evde yok.
Hey, konu-komşu,

Güzelim nereye gitti?
Dediler: kadınlar ziyarete gitti,
Senin güzelin de.
Kahrolası eve girdim,
Başım döndü, yuvarlandım,
Ocak taşına çarptı başım,
Bir dişim kırıldı, biri oynadı.

Kuyumcunun yanına vardım,
Dedim, dişimin kanlısı sensin!
Keşiş aldı küçük kitabı eline,
Birinci sayfayı çevirince
Bende şafak attı!
Son sayfayı çevirince
Biraz gülümsedi..
Dedi: dişinin kanlısı
Sarı zülüflü, ince bellidir..
Ne mutlu o kutsal toprağa,
Üzerinde sen gezindin!.
Angaryası ağırdır sizin kadınların,
Baksana eriyip bitmişsin!.
Yüreğim senin için
Öylesine sızlar;
Ama üzülme,
Bugün günlerden cuma,
Onunla birdir ahretin..

Elimden tut,
Dağlara gidelim, güzelim!
Bir berber çağırtıp
Senin için kan akıtacağım parmağımdan,
Güzelliğine adayacağım.
Bir kurşun kendime sıkarım,
Bir de sana!
Sağ elim
Göğüslerinin arasında..
Kesilen dört metre bez
Kısa gelir, dizlerini kapatmaz...

....

Irgatlar, yarıcılar üşüşürler başımıza,
Avuç-avuç toprak atarlar üstümüze..
Git vedalaş onunla,
Bu yoksulun ölümü senin yüzünden...

Derleyen : ZILFİ

——— oOo ———

Yeni çıktı   15 Lira

BAZİL NİKİTİN

KÜRTLER

CİLT 2

özgürlük yolu yayınları

Yeni çıktı 35 tl

İSTEME ADRESİ: Dizdariye Medresesi Sok. Deniz Ap. 8/8 Çemberlitaş/İST.

tan-da

kitap-poster-dergi-kaset dağıtımı

DİYARBAKIR ŞUBESİ AÇILDI

Adres : Ali Emiri Cad. 50. Yıl Parkı İçi
DİYARBAKIR

Türkçe izahlı
KÜRTÇE
GRAMER
12,5 tl.

özgürlük yolu
aylık siyasi dergi

15 Lira